

sosyalist iktidar

AYLIK
SİYASİ
DERGİ

AFGANİSTAN

ŞUBAT 1980 SAYI 5

TARİH HIZLANIRKEN
İÇ DİNAMİKTE 15-16 HAZİRAN
DIŞ DİNAMİKTE AFGANİSTAN

Sosyalist İktidar
SOĞUK SAVAŞ VE TÜRKİYE

AVRUPA KOMÜNİZMİ :
BİR OLGUNLUK HASTALIĞI

ŞİRLER
TARİŞ'TE BİR DÖNEMİN BİLANÇOSU

Mahmut DİKERDEM
Metin ÇULHAOĞLU
Sedat BİLGİN

DEVRİMCİ PERSPEKTİF VE
ÖRGÜTLENME SORUNU

Fahri ERDİL
ÇÖZÜLEN TOPLUMDA KARGAŞA

Servet ULUSOY
BİR ÇİĞLİK : W. MAYAKOVSKİ

Osman ÇUTSAY
KÜBA DEVRİMİ VE
ÇIKARILAN DERSLER

Atanur GÜNEYSU
SOSYALİST İKTİDAR SÖZLÜĞÜ

sosyalist iktidar

AYLIK
SİYASİ
DERGİ

ŞUBAT 1980 SAYI : 5

TARİH HIZLANIRKEN	3
İÇ DİNAMİKTE 15—16 HAZİRAN	
DIŞ DİNAMİKTE AFGANISTAN	Sosyalist İktidar 11
SOĞUK SAVAŞ VE TÜRKİYE	Mahmut DİKERDEM 28
AVRUPA KOMÜNİZMİ : BİR OLGUNLUK HASTALIĞI	
	Metin ÇULHAOĞLU 35
ŞİİRLER	Sedat BİLGİN 61
DEVİRİMCİ PERSPEKTİF VE ÖRGÜTLENME SORUNU	
	Fahri ERDİL 65
TARİŞ'TE BİR DÖNEMİN BİLANÇOSU	74
ÇÖZÜLEN TOPLUMDA KARGAŞA	Servet ULUSOY 83
BİR ÇIĞLIK : W. MAYAKOVSKİ	Osman ÇUTSAY 96
KÜBA DEVRİMİ VE ÇIKARILAN DERSLER	
	Atanur GÜNEYSU 115
SOSYALİST İKTİDAR SÖZLÜĞÜ	

Sahibi : Savaş AL/Genel Yayın Yönetmeni : Metin ÇULHAOĞLU/Yazı İşleri Sorumlusu : İlhan AKALIN/Yönetim Yeri Sümer Sokak 37/15 ANKARA/İZMİR BÜROSU 1367 Sokak Umud İş Hanı No : 5/205 BASMANE/Sayı 50 lira/12 Sayı Abone Tutarı 500 Lira, 6 Sayı Abone Tutarı 250 Lira/Yurt Dışı Abone 6 Sayı 500 Lira, 12 SAYI 1.000 Lira/DAMAŞ Ankara

TARİH HIZLANIRKEN

«Anayasa değişikliğiyle ilgili kararı ile, düzen partisi şunu göstermiş oldu ki; ne işleri düzene koymasını, ne hizmet etmesini; ne yaşamasını, ne ölmesini; ne cumhuriyete tahammül etmesini, ne cumhuriyeti devirmesini; ne Anayasayı korumasını, ne Anayasayı başından atmasını; ne Cumhurbaşkanı ile işbirliği yapmasını, ne de bozuşmasını bilemiyordu. Bütün bu çelişmelerin çözüm yolunu kimden bekliyordu o halde? Takvimden, olayların akışından belki de... Olaylara hakim olduğu inancını da bırakıyordu artık; çünkü, olayları kendine baskı yapacak derecede zorluyor; bununla da, halka karşı yaptığı mücadelede, elinde yetki olarak ne varsa kendine birer, birer teslim ettiği «gücü» kıskırtmış oluyordu; sonunda da bu güç karşısında tamamen dermansız kaldı. Yürütme gücünün başı, sefer planlarını rahatça hazırlayabilsin, saldırı araçlarını takviye etsin, durumunu sağlamlaştırsın diye, düzen partisi, en kritik bir anda, meydanı terketme ve Meclis toplantısını (...) üç ay erteleme kararı aldı».

Bu satırların yazılışının üzerinden bir tam ve bir de çeyrek yüzyıl geçmiş. Siyaset ve tarih yazınının başeserleri arasında yer atıyor. Kitabın adı **Louis Bonaparte'in 18 Brumaire'i**. Yazarın adı Karl Marx.

1850'lerin Fransa'sı ile bugünlerin Türkiye'si arasındaki benzerlikler, benzerliklerden çok daha fazla. Ama bu yazılanların eşsiz sağlamlığı ve yaratıcılığı ile bugünlere uzanışını görmemek mümkün mü? «İşleri düzene koymasını da, hizmet etmesini de; yaşamasını da, ölmesini de bilemeyen» düzen partilerinin, düzen politikacılarının ve kurumlarının şaşkınlıkları. Şaşkınlık ve çaresizlikle, işlerin «takvime, olayların akışına» bırakılışı... Şişirilmiş, gülüncü bir afur tafir ile birlikte, «olaylara hakim olma inancından» vazgeçiş; öte yanda, olayları, kendi kendisini köşeye sıkıştırarak biçimde zorlama...

Bütün bunlar yaşanıyor. Yaşandıkça da sosyalizm bilimine duyulan hayranlık ve güven artıyor.

Kesin Bir Talepten Türkiye yeni yıla yeni bir «muhtıra» ile
Belirsiz Bir Temenniye girdi. Önemli ya da önemsiz, hemen her

olayda olduğu gibi, pek tuhaf ve pek gülünç tartışmalarla birlikte Muhtıra mıydı, mektup mu, yoksa uyarı mı? Süleyman Bey'e mi yöneliyordu, Ecevit'e mi; AP'ye mi, CHP'ye mi; bunların tümüne ve hem de başkalarına mı? Yoksa, «ortaya» mı söylenmişti?

Bir de, 12 Mart'ta çok kötü bir biçimde, ama bilerek ve isteyerek yılların alışkanlığı ve rahatlığı ile tongaya basan «ilericiler» vardı. Böyleleri, dokuz yıl öncesinin tazeliğini yitirmemiş anılarıyla, epeyce de aceleyle saatlerini 12'ye çeyrek kola'ya ayarladılar.

Dokuz yıl öncenin «muhtıra»cısı, bugünün senatörü Muhsin Batur ise serinkanlılığını koruyanlar arasındaydı: 12 Mart'taki kesin bir talebi dile getiriyordu; bugünkü ise bir temenniden ibarettir.

Nasıl bir temenni?

Genelkurmay Başkanı ile kuvvet komutanları ve jandarma genel komutanının ortak imzalarıyla Cumhurbaşkanına verilen «mektup»ta enternasyonal marşı, faşizm, anarşi, bölücülük, her şey vardı, işe el koyma, ya da böyle bir talep yoktu. Artık «klasikleşmiş» iç hizmet yasasından söz edilerek yapılan, olmazsa tuhaf kaçacak, ileriye dönük bir olasılığın hatırlatılmasından başka.

En azından üslup olarak, kendi içindeki dengeyi dikkate aldığı izlenimini bırakan belgenin, en önemli yanını da oluşturan şu «temenni»si oldukça açık olmalı: Gittikçe yakınlaştığı görülen, en rahatsız edici, hatta tehdit edici olasılıklardan biri, işe el koymaktan başka çare kalmaması. El konulursa, bundan başka çare kalmayacak olursa, ne yapılacaktır, nasıl yapılacaktır? İşin içinden nasıl çıkılacaktır? Evlerin, okulların, işyerlerinin, hastanelerin ısıtılmadığı; fabrikaların çalıştırılmadığı; tarlaların ekilemediği; on bir yaşındaki «anarşik» çocukların gözaltında tutulduğu Türkiye'de işler neresinden tutulacak, nasıl «düzeltilecek»? Bu sorulara, hiç değilse geçersizliği ilk bakışta görünmeyen yanıtlar verebilecek bir siyasi hareket ya da program var mı? Öyleyse, siyasi partiler ve gerekiyorsa başka kuruluşlar da, neyi nasıl yapacaklarsa yapsınlar, orduyu böyle büyük güçlükler ve risklerle dolu bir durumla karşı karşıya bırakmasınlar.

«Mektup»ta iletilen, ima edilen değil, bugünün koşullarında olabilecek açıklıkta belirtilen mesaj, aşağı yukarı böyle bir şeydi. Daha sonraki günlerde, haberalma ilişkilerine belli ölçülerde güvenilebilecek bazı kaynaklardan gelen bilgiler de bunları doğrulayıcı nitelikte

oldu. Ordunun iç güvenlikle böylesine yoğun biçimde ve uzun süreyle uğraşmaktan, hele belli bir sonuca ulaşmamaktan rahatsız olduğu, artık bir an önce «asli görevine» dönmek istediği, «bazı askerî çevrelere» dayanılarak yazılıp çizildi. Bu işlerin içinde olmuş bazı eski askerler de benzer demeçler verdiler.

Olup bitenleri, dış dünyadan, özellikle de Türkiye'nin yakınındaki dış dünyadan bağımsız olarak düşünmek mümkün değil. Önce İran, sonra Afganistan Türkiye'yi etkiliyor; Türkiye'deki hesapları, Türkiye üzerine hesapları, kaygıları, umutları etkiliyor. Amerikan emperyalizmi Orta Doğu'daki Mısır - Suudi Arabistan sacayağına bir dördüncü ayak olarak nicedir gözden düşmüş olduğunu sanan kadim dostu Türkiye'yi eklemeyi tasarlayabilir. Ciddiliği ya da gerçekleşebildiği ne olursa olsun, buna ilişkin ipuçları var ortada. Ancak, Türkiye, siyasi ve askerî yanı sıra ekonomik yanının önüne geçecek yönü ilişkilere girebilecek durumda değil. Üstelik, Türkiye'li politikacıların bu tür şeyleri, güçlü bir yabancı para karşılığında satma eğilimleri ve deneyleri de biliniyor. 1960'tan önce, Irak ihtilaline karşı Türkiye topraklarındaki üslerin Amerika tarafından kullanımı dolar karşılığında satışa çıkarılmıştı. Böyle deneyleri olan ve boynunu bir mengene gibi sıkıştıran ekonomik bunalım içindeki Türkiye kapitalizmi, sıkı pazarlıklar yapacaktır. Çok sıkıntılı durumda olsa bile, bazı pazarlık öğelerine sahip. Ama bunu yapabilecek siyasi kadroları var mı? Ondan kendisi de emin olamıyor.

Çeşitli

Demokratik Yaklaşımlar

Bunların demokrasinin «gereği» olduğunu anlıyor. Bu gerekleri içine sindirmeyi çoktan öğrendi.

Demirel böyle şeylere karşı artık iyice alışkanlık kazanmış bir politikacı.

Ama, özellikle son yıllarda, «okulda, kıışlada, fabrikada politika yok» gibi tekerlemeleri sloganlaştıran bir politikacının, bu tür karışmalarla yüz yüze gelmesi, kaderin değil de, gerçeklerin garip bir cilvesi olmalı. Ya da önüne geçilmez gerçeklerin bir karşı sloganı; Buralarda olmayacaksa, nerede olacak politika? Toplumun büyük çoğunluğunun eline, senede değil, dört senede bir gün verilip geri alınan anlaşılmaz bir oyuncak mı bu politika denilen nesne? Anlamsız ve ikiyüzlü sloganlar, acımasız nesnel gerçekliğin karşısında yerle bir olmaya mahkûm. Politika hayatın yönlendirilmesi değil mi? Fabrikalarda, tarlada, okulda, her yerde hayatı üretenler ve yeniden üretenler, politikayla uğraşacaklar. Hayatın dumura uğraması böyle önlenemez. Yoksa, politika, değişik giysili efendilerin saltanatı mı sadece?

İkiyüzlülük, burjuva basınının suratında da tiksindirici görünüm-
lere bürünüyor. O kutsal «kamuoyu oluşturma görevi»ni sadakatle
yerine getiren basın, bu arada ve bu amaçla, pek heveskâr bir el-
çabukluğuyla rol dağıtımını becermeye çabılıyor : Şunlar politikayı
yapacak; şunlar ara sıra, işleri yoluna koymak gerektiği zaman gire-
cek; şunlar da politikayı bırakıp işi gücüyle uğraşacak. Öyle işçisi,
memuru, öğretmeni, öğrencisi politikaya karışırsa, memleket bu ha-
le gelir. Onlara hadlerini bildirecek bir güçlü el de her zaman bulu-
nur. Hür demokratik nizam, bilememne, şu, bu, hepsi var. Onların esa-
sı olduğu söylenen anayasa, anayasal kuruluşlar, şunlar bunlar da
var. Bunların hepsini gecelim. Bir de bunları eleştirecek, hizaya ge-
tirecek, gerekirse buzdolabına koyacak, ama kendisi eleştirileme-
yecek bir devletin bekası var. ✓

Türkiye'nin işçi ve emekçileri, bu hür, demokratik ve sansürsüz
kamuoyu oluşturucularını okuyup durdukça, neyi biriktiriyorlar aca-
ba?

Tahterevallinin öbür ucundaki Ecevit de değişen durumlara
uyum sağlama becerisini kazanmaya çalışıyor. Şimdilerde, eski ünlü
ustası İnönü'den öğrendiği bir şeyi yapıyor : Askerden bir ses geldi
mi, yelkenleri indirip bekliyor. Hatta, yelkenlerini bu yeni rüzgârlarla
şöyle bir doldurup biraz yol da alıyor. Sağından solundan su almaya
başlamış gemisini, su üstünde tutmaya, olabilirse birkaç kulaç da
yüzdürmeye çabılıyor.

Türkiye'nin en malul ilericileri de, artık iyice ezberledikleri
rollerini okumaya devam ediyorlar. CHP iktidarda ise, demokrasi
ilerletilmiş durumda ise, ey sol sosyal demokrasi, ey CHP'nin sol ka-
nadı, haydin cepheye. Yok, eğer, CHP iktidardan düşmüşse, demok-
ratikleşme gerilemişse, biletleri ucuzlatmanın zamanıdır : Ey CHP'
nin tümü, aklını başına topla lütfen ve gel, sen de katıl cephemize.

Paylaşılmayan Pakette Bir Yeni Demokrasi Yaptığı hizmetlerin şu sıralar kadri bilin-
meyen, ama ilerde mutlaka hakkı verilecek
olan Ecevit şık bir paket hazırlayıp sunmuştu. Ardından gelen part-
neri bu paketi bıraktığı yerden alıp yeniden sundu. Benim paketi-
mi değiştirdi, bozdu, bozmadı derken, paketin ilk sahibi
Ecevit, eski yılın son günlerinde atelacele tasarlanmış izlenimi veren
bir mizansenle çıktı ve işbirliği önerisini ısrarla vurguladı. Üstelik,
yeni yılın birkaç gününde sona erecek bir sürede belirdi. Ve bu süre
dolmak üzereyken, «mektup» açıklandı. Kendisi ne kadar ya-
lanlasa da, Ecevit'in habersiz olduğuna pek kimse inanmadı. Böyle

bir zamanlama, Ecevit'e yakıştırılmamış olmalı.

Bu tür pek önemli olmayan güçlükler bir yana, Ecevit son olayla bir takım kolaylıklar elde etti. Bir yandan, kendi paketini, «çaresiz kalarak» kabul etmenin rahatlığına kavuştu. Öte yandan, parti içindeki güçlüklerini daha az sancılı biçimde ve bir süre daha erteleyebilme olanağı ile karşılaştı.

Bu arada, Türkiye'deki faşistlerin, hele bunların önderlerinin ahmaklığının yeni bir örneği ortaya çıktı. Türkeş, Ecevit'in saldırdığını söyledi. Hemen ardından sözü Afganistan'a getirerek birtakım «imalar»da bulundu. Türkiye'deki faşist kadroların ahmaklığı, aşağıdan yukarıya doğru gelişip iktidarı alacak bir faşist hareket olasılığını azaltan etkenlerden biri. Üstelik, ilk sırada olmasa bile, son sırada da bulunmayan bir etken.

Paket, derneklerden başlayarak, örgütlenme özgürlüklerini daha da sınırlandırmayı amaçlıyor. Bu arada konut dokunulmazlığı vb. «temel haklara da» ciddi saldırılar içeriyor. Ayrıca, yeni anayasa değişiklikleri, 141 - 142'nin «ağırlaştırılması» da sırada bekliyor. AP ile CHP, ayrı ayrı, kendi anayasa değişikliği önerilerini hazırlamaya başladılar.

Sorunun bir yanı şu: Legalite - illegalite kavramları birbirine karışmış, neredeyse iç içe geçmiş durumda. Örneğin, TKP'nin yasadışılığı önemli ölçüde kâğıt üzerinde ve belli platformlara sınırlı katıyor. Nedenleri bir yana, olumlu bir gelişme. «Illegal» ilan edilen örgütler, çeşitli yerlerde, gerçekten demokratik biçimde yapılan seçimlerde açık farklı başarılar kazanıyor. «Yasaklanmış» süreli ve süresiz yayınlar, sıkıyönetim bölgeleri dahil, her yerde dağıtılabiliyor. Buna karşılık, işportada satılan yayınları, cebinde ya da evinde yakalatanlar tutuklevlerine gönderilebiliyorlar. Bütün bunlar ve benzerleri, yasal sınırlamaların önemini ortadan kaldırmıyor elbette. Ama, bir zamanlar olduğu kadar önemli olmaktan da uzaklaştırıyor.

Daha önemlisi ise şu : Türkiye bir daha 1965'lerin demokrasisini yaşayamaz. Tıpkı, Türkiye kapitalizminin bir daha 1965'lerin cennetini yaşayamayacağı gibi. O zamanların, «yollar yürümekle aşınmaz» sözünü diline dolayacak kadar rahat ve «liberal» politikacısı, bugün eli kırbaçlı bir kostümle sahneye çıkıyor. Bu sadece basit ve ilginç bir öge. Daha temelli olanları var.

Türkiye'nin 1980 yılında, petrol alımını sağlayabilmesi için, bütün ihracat gelirlerini aşacak ölçüde döviz bulması gerektiği he-

saplanıyor. Ama bununla kalmıyor. Son bir - iki yılda saptırıldığı gibi sorun döviz bumakla sınırlı değil. Daha önemlisi, iç finansman ve bunun da ötesinde yatırım faaliyetlerinin, iç kaynak ve yatırımların oranlılığı ya da yeni oranlara ulaşılması sorunu ortada duruyor. Sermaye çevrelerinin önde gelenleri, «sanayide devlet» reklam sözüne çok kızmışlar ve «sanayide devlet değil, sanayi'e yoi ve elektrik götürecektir devlet» demişlerdi. Yine son birkaç yılda, bir ikinci slogan atılmıştı: «kame sanayileri değil, ihracat». Siyasi mücadelede sloganlar çok önemli ve işlevsel. Sermaye, bunu ilericilerden daha iyi biliyor.

Aynı çevrelerin güvenilir danışmanı, şimdi Türkiye ekonomisinin başında bir yerlere getirilmiş durumda. Geçenlerde, ihracatın ve bunun için de disiplinli bir ekonominin zorunu olduğunu, televizyonda açık açık söyledi. Disiplinli bir ekonomi. Sermayenin bulabildiği anantar burada. Artık bir zamanların iç piyasaya dönük, görece yüksek ücretler veren dayanıklı tüketim malı sanayileri de dahil, bütün Türkiye özel sanayinin yeni pazarlara gereksinimi var. Hiçbir zorlama, bu gereksinimi içerden karşılamaya yetmez. Dışarıya bakabilmek için de «içerde disiplin».

12 Mart'ta, aradan on yıl geçtikten sonra, Anayasanın lüks olduğu, bu Anayasa ile ülkenin yönetilemeyeceği ilan edilmişti. Anayasa birkaç kez değiştirildi. Aradan bu kez on yıldan daha az bir zaman geçtikten sonra, bu kez o değiştirilmiş Anayasa lüks ve ülkenin yönetilmesini engelleyici olarak ilan ediliyor. Birkaç kez daha değiştirilir. ve üç beş yıl sonra yeniden lüksleşir. Çünkü, artık sorunun, burjuvazinin ülkeyi yönetememesi olduğu ortadadır. Burjuvazinin bazı kesimleri bunu görüyor olmalı. Henüz göremeyenler ya da görmemekte direnenler, siyasi kadroları. Burjuvazinin bir de böyle bir sancısı var.

Bir Kez Daha — Türkiye'nin bir daha 1965'ler demokrasisine dönemeyeceğini görmeyenlerin başında, yazık ki, ilericiler geliyor. Türkiye'nin geleceğindeki demokrasi, ya önlemliler, paketlenmiş, disiplinli bir «yeni» demokrasi, ya da gerçekten yeni bir demokrasi olacak. Bu ikisinin dışında bir yakın gelecek, kimsenin ihtiyarında ve gücünde değil. Türkiye'nin içi ve dışı bunun kanıtlarıyla dolu.

Türkiye'nin ne demokratik ne kitle örgütlerinin ve onların çerçevesinde sıkışıp kalmış siyasi örgütlenmelerinin çevresinde toplanmış ilericiliği, iflah olmaz bir körlükle, burada çıkmaza saplanıyor.

Kendi üyeleri üzerindeki otoritesini ve saygınlığını yitirmiş bir kuruluş olan TÖB - DER 24 Aralık'ta bir protesto gösterisi düzenledi. Bu gösteriye bazı dernek üyesi öğretmenlerle öğrenciler ve memurlardan katılmalar oldu. Binlerce insan gözaltına alındı. Olay, «mektup»ta da yer aldı.

Karar, tutuklu bulunan bazı yöneticilerin yokluğunda, bir iki grubun ağırlığıyla alınmış, demokratik olmayan bir karar olarak eleştirildi. Ciddiyetsizliği belliydi. Örgüt otoritesinin yerini, grupsal otoritelerin aldığı bir kuruluşta demokratik karar alınabilir ve etkili biçimde uygulanabilir mi? Örgüt amaçlarının yerini, grup çıkarlarının ve grupsal kazanç kaygılarının aldığı kuruluşlarla bir yere gidilebilir mi? Hareketin içinde yer alacak insanlar ne için, nasıl mücadelede edeceklerini bilmiyorlarsa, bu konudaki bilgi ve deneyleri pek kıt bırakılmışsa ve karşı tarafın ilk darbesinde gücün kılıyor, sürekliliği sağlayamıyorsa yapılan iş kadro kaybetmenin ve kırılmanın ne kadar ötesine geçebilir?

Bütün bunlar yeterince ciddi sorulardır.

Böyle «eylemler»e katılımın şu ya da bu düzeyde olması önemsizleşmektedir. Bugün Türkiye solculuğunun içi boşaltılmış ve karma-karışık; ama dağlara taşlara yayıldığı da ortadadır. Böyle bir ortamda, örgütlü hareketler söz konusu olduğunda, en az katılım kadar önemli başka etkenler de olmalıdır.

Türkiye sosyalist hareketi, demokratik kitle örgütü adı verilmiş kuruluşlarla ne yapılabileceğini, nereye gidilebileceğini ciddi biçimde tartışmak ve bir sonuca varmak zorundadır. Tıpkı, on yıldır, sosyalistlerin demokratlaşması gibi, siyasi olma iddiasındaki örgütlenmeler de demokrasi mücadelesine ve demokratik kitle örgütlerine hapsolmuşmuştur. Bu durum, hem demokratik kitle örgütlerini işlevsizleştirip kargaşaya mahkûm etmekte, hem de siyasi hareketi geri çizgilerde tutmaktadır. Bu kargaşa, bir yandan, demokratik kitle örgütü denilen kuruluşları boğmakta; öte yandan sosyalist hareketi cılızlaştırıcı bir etken olmaktadır.

Bunlar mutlaka tartışılacaktır.

Tartışılırken de mihenk taşı şu olacaktır: Bugünün dünyasında hem gelişmeye açık hem de mümkün olmayı birleştiren bir tek demokrasi biçimi vardır: sosyalist demokrasi. Sosyalist demokrasi ise sosyalizmin kendisinden başka bir şey değildir.

İÇ DİNAMİKTE 15-16 HAZİRAN DIŞ DİNAMİKTE AFGANİSTAN

Kimi ilericiler de dahil, dünyamızdaki gelişmeleri yakından izlemeyenler şaşırılmış olabilirler. Ama, gericiler ve karşı devrimciler de dahil, çıkış noktaları ne olursa olsun, son yıllarda uluslararası ilişkilere damgasını vuran yeni eğilimleri yorumlamada gecikmeyenler için olup bitenler çok da şaşırtıcı değildi. Kimileri için, Sovyetler Birliği sonu belirsiz bir maceraya atılmış, belki de kendi elleriyle kendi «Vietnam'ını» yaratmıştı. İlerici çizgide yer alan kimilerine sorduğumuzda ise, büyük bir olasılıkla şu yanıtı alacaktık: Sovyetler Birliği ve sosyalist sistem, on yıllarca tırnağıyla harç kazıyıp inşa ettiği yumuşamayı, bir Afganistan için riske sokmuştu. Hatta «risk» de ne kelime; dünyamız bu yüzden yeni bir soğuk savaşın, daha da ötesi sığağının içine girecekti kaçınılmaz olarak...

Türkiye solunun ideolojik ve politik yoksulluğu, bu olayda da ilginç biçimlere büründü. Bir zamanlar, bundan on yıl kadar önce, ağabeylerinin savundukları görüşleri «devrim ihracatçılığı» ile suçlayanları, bugünün «solcu» çocukları Afganistan'a devrim ihraç etmekle suçladılar. Ancak, kimileri arasında tam bir karara da varılmadı. Kimilerine göre ideolojik ve politik bir hata söz konusuydu; kimileri içinse düpedüz emperyalist bir işgat vardı ortada. Bu ikincilerin hiçbir ciddiyeti yoktu; birincilerden içtenlikli olanlar ise, revizyonist, devrimden vazgeçmiş, vb. diye suçlayageldiklerine, bu kez kendilerine de biraz «revizyonistçe», biraz statükoyu savunur görünen bir konumda karşı çıkmanın ezikliğini, rahatsızlığını yaşıyorlar.

Reel sosyalizmin düşmanları ya da, aynı anlama gelmek üzere ve başka bir deyişle, sosyalizmin reel düşmanları ise olayı Türkiye'nin tanınmış gericilerinden, siyasi tarih profesörü Fahir Armaoğlu gibi değerlendirdiler. Hatta, aynı düşmanlığı paylaştığı bilinen bir akademisyen, «süper güçlerin nüfuz alanları paylaşımı» üzerine çözümlenmelerle birlikte, Yankı dergisinin «Türkiye'ye etkisi ne olur?»

sorusunu şöyle yanıtladı : «Türk bağımsız ve demokratik solu, Afganistan olayları örnek gösterilerek ezilmek istenebilir. Yani, Sovyet müdahalesi bahane edilerek özgürlükçü ve bağımsızlık yanlısı demokratik sol, aşırı sol ile aynı kefedeki değerlendirilebilir. Bu da, Türk demokrasisi açısından acılı sonuçlara götürebilir.» Umarız, özgürlük ve bağımsızlık düşmanı aşırı solu dikkatlice ayırıp öyle ezerler de, bu değerli akademisyenimizi daha fazla üzölmekten kurtarırlar !

İnsanlar, yetiştikleri dönemi damgalayan evrensel olgu ve eğilimlerin gögesinden, bunların yarattığı kimi şartlanmalardan güç kurtulurlar. Hele bu eğilimler bir de at gözlüğü takmışsa onlara. Örneğin, kimileri için yumuşama, karşılıklı ilişkilerin bir sonucu olmayıp, yumuşamayı yaratanların zimmet hanesine kaydedilen, yine yumuşamayı yaratanların karşı devrime göz yummaları pahasına da olsa, her türlü ödünü vermeleri gereken başlıbaşına bir amaktır. İşte böyleleri için, Sovyetler Birliği 1968 yılında Çekoslovakya'da yaptığı «hata»yı yinelemiş, tek bir ülke için tüm dünya ölçeğindeki kazanımlarını riske atmıştır. Artık bundan sonra «değer miydi» soruları art arda gündeme getirilecektir.

Oysa «iki karşıt sistem arasındaki mücadele» ögesini hakkını vererek sindirenler ve bu mücadelenin yakın geçmişine tarihsel boyutlarıyla göz atabilenler için durum çok daha farklı. Elbette, iki sistem arası mücadelede, belirleyici öğelerden başlıcası yumuşamadır; yeni bir dünya savaşına kıvılcım tutacak gelişmelerden kaçınmaktır. Ama bu, hiçbir şekilde, uğrunda her türlü fedakârlığa katlanılacak, her türlü karşı devrimci girişime göz yumduracak, kısacası, sosyalist sistemin elini kolunu bağlayacak bir fetiş haline getirilemez. Sosyalist sistem, kendi yarattığı bir olguyu fetişleştirip onun esareti altına giremez. Son Afganistan olaylarının kanıtlaadığı Başlıca gerçek, budur.

İki olay arasında hiç kuşkusuz büyük farklılıklar vardır. Ancak sosyalist sistem, 1968 yılında nasıl «anti komünist histerinin ekmeğine yağ sürebileceğini», özellikle Batı Avrupa'da sosyalizme pamuk ipliği ile bağlı unsurların büyük tepkisini çekebileceğini hesaplayarak kendi içine bir müdahalede bulunduysa, 1980'in başında da, emperyalizm destekli karşı devrime yönelen bir gelişime «dur» deme gereksinimini duymuştur.

Ama yine de «bu kadar basit» olmadığı ileri sürülebilir. Gerçekten de «bu kadar basit» değil. O halde, iki sistem arası mücadelenin otuz küsur yıllık bilançosuna bir kez daha eğilmek gerekiyor.

İki Sistem Arası «İlişki» Değil, Dünya sosyalist sisteminin doğuşu İki Sistem Arası Mücadele ile «soğuk savaş» aşağı yukarı iki zamandaş olgu. Bir başka deyişle, «soğuk savaş», dünya emperyalizminin, sosyalizmin bir dünya sistemi konumuna yükselmesine verdiği yanıt oluyor. Sosyalizmin, 1917 Devriminden o yana, dünya ölçeğindeki en hızlı yükseliş dönemine karşı emperyalizmin saldırısı «soğuk savaş» olarak biçimleniyor.

Sosyalist sistemin, ekonomik temellerini sağlamlaştırması, sistemin çeşitli ülkelerinde sosyalist kuruluşu güvence altına alması için geçen dönem, aynı zamanda soğuk savaşa karşı savunma dönemi oluyor. 1950'lere bu gözle bakmak gerekiyor. 50'li yılların ana motifi, sosyalist sistemin önce sosyalizmi yerleştirip kendini toparlaması, sonra da emperyalizmin saldırılarını «tarafsız ülkeler kuşağı» aracılığı ile kırmaya çalışması oluyor.

1960 yılları ise daha farklı. 60'lı yıllar sosyalist sistemin artık karşı saldırıya geçecek, kendisini ve müttefiklerini 50'li yıllara oranla daha aktif biçimde savunabileceği bir dönemi olarak ön plana çıkarıyor. Küba bunalımı, Vietnam savaşı ve sistemin 1968 Çekoslavya olayları ile kendi içine yaptığı müdahale, 60'lı yıllarda iki sistem arasındaki mücadelenin artık kıran kırana bir mücadeleye olacağını gösteriyor. Bu dönemde, sosyalist sistem, emperyalizmin soğuk savaş saldırısına daha enerjik ve daha açık yanıtlar verebiliyor.

Geride bıraktığımız 70'li yıllarda ise, sosyalist sistemin güç tırmanışı yeni boyutlara ulaşıyor. Ama tablo hiç kuşkusuz tek yanlı değil. Özellikle, 1970'lerin başında dünya kapitalist sisteminin içine düştüğü ekonomik bunalım, bu tür bunalımlardan uzak sosyalist sistemi, görece olarak çok daha güçlü bir konuma yükseltiyor.

Kabaca çizmeye çalıştığımız bu tablonun etkileri, çok geniş bir alana yayılıyor. Gerek dünyanın genel gidişini, gerekse tek tek ülkelerdeki perspektifleri, çok daha yakından etkileyen bir nitelik kazanıyor. Örneğin dünya sosyalist sisteminin güç kazanması, bu sistemin gücünün emperyalist sistemin gücünü aşması, sosyalizmin dünyanın her köşesine yardım elini uzatabilecek bir konuma ulaşması ile en geri kalmışları da dahil üçüncü dünya ülkelerinin ulusal bağımsızlıktan sonra doğrudan sosyalizme geçebilmeleri olasılığı eş zamanlıdır, bağlantılıdır. Örneğin bir 50'lerdeki sosyalist sistem - Mısır, sosyalist sistem - Gana ilişkileri ile günümüzün sosyalist sistem - Angola, sosyalist sistem - Yemen ya da Afganistan ilişkileri

arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Artık bir Gana, bir Mısır örnekleri, gerek bu tür ülkelerin ilerici - sosyalist güçleri açısından, gerekse sosyalist sistem açısından, yeniden yaşanması gerekli olmayan, tersine yaşanmaması için önlem alınması gereken deneyimlerdir. Afganistan olaylarını ve bu ülkenin Sovyetler Birliği ile ilişkilerini mutlaka bu açıdan değerlendirmek gerekmektedir.

Dolayısıyla sorunu «dün güçsüz olan sosyalist sistemin bugün artık güçlenerek dünyada istediği yere sosyalizm götürmesi» biçiminde basitleştirmek mümkün değildir. Böylesi bir basitleştirme yerine, yapılması gereken değerlendirme şudur: Dün, emperyalizmin müdahaleleri, bağlantısız, bloksuz, «üçüncü» bir yol izleme niyetindeki ülkeleri kendi dümensuyuna sokmayı amaçlıyorken, bugün aynı türden müdahaleler, artık **doğrudan doğruya sosyalizme** yönelen ülkeleri hedef almakta, böylece de emperyalizmin **sosyalist sisteme** yaptığı bir müdahale niteliğini taşımaktadır. Çeşitli «jepolitik» değerlendirme varyasyonlarını bir yana bırakırsak, Sovyetler Birliği'nin ve sosyalist sistemin, dün Angola ve Etyopya'daki, bugün ise Afganistan'daki karşı devrimci entrikalara karşı gösterdiği titizliğin nedeni de budur.

Tüm bu değerlendirmeler, söz konusu olanın, kimi ilericilerin de düşündüğü gibi «iki sistem arası ilişiki» değil, **mücadele** olduğunu ortaya koymaktadır. İki sistem arasındaki mücadele de, son tahlilde bir sınıf mücadelesidir ve sınıf mücadelesi için geçerli olan yasalar, bu mücadele için de geçerlidir. Özetle, tıpkı sınıf mücadelesi gibi, bu mücadelenin de çeşitli görünümler alması, çeşitli araçlarla sürdürülmesi mümkündür.

İpuçları daha önceleri de ortada idi. Sovyetler Birliği'nin Afganistan'a yaptığı askeri yardım Aralık 1978'de imzalanan bir anlaşmaya dayanıyor. Anlaşmanın imzalanmasından hemen sonra Brejnev'in yaptığı değerlendirme hayli ilginç vurgulamaları içermektedir. Geçtiğimiz yıl Sovyet yayınlarında adeta göze batırılırcasına alıntı yapılan bu değerlendirmede, Brejnev, Sovyet - Afgan anlaşmasını kastederek şunları söylemektedir :

«Artık bundan böyle söz konusu olan, yalnızca basit bir iyi komşuluk anlaşması değil; yoldaşlık ve devrimci dayanışma ruhu ile dolu derin, içten ve güçlü bir beraberliktir.»

Diplomasi alanında, hele hele ilişkileri nitelendiren kelimelerin seçiminde hayli titiz olan Sovyet yöneticilerinin, Sovyet - Afgan iliş-

kilerini tanımlarken, bunları söylemeleri hiç kuşkusuz rastlantı değildir ve Afganistan'da olup bitenlerle Brejnev'in bilinçli vurgulamaları arasında gerçekten bir uyum bulunmaktadır.

Doğu Cephesinde Yenilik Var 1970'lerin başında, Amerika'nın ünlü haftalık dergisi **Newsweek** İran'ı kapak yapmıştı. Hem de nasıl? Dünyamızda ilk kez, geri kalmış bir ülke, gerilik zincirlerini kırıp Batılı devletlerle aşık atacak bir ülke haline gelmişti. Gözü petrolden ötesini görmeyen Amerikan basını, Şah'ı ve İran'ı Batı'yı bunalımdan kurtaracak yeni bir süper güç olarak ilan ediyordu. Artık İran'a karada ölüm yoktu. Şah'ın da, devletinin şu kadar bininci kuruluş yılını kutlarken, başı bulutlara değişiyordu.

Hepsi bitti. Emperyalizmin gösterişi, tantanası, teknolojisi, zenginliği ve bu alanlardaki gelişkinliği ile, sınıfsal olaylara bakıştaki gelişkinliği ve öngörüsü arasında kesin bir oransızlık, hatta uçurum vardır. Yılda milyarları yutan istihbarat örgütleri, kimi zaman, çıplak gözün seçtiği gelişmeleri görmekten aciz kalmaktadır. Tıpkı İran'da olduğu gibi. Avrupa'dan başlayıp İran'la doğuya uzanan zincirin kırılması, emperyalizmi, daha önceden çizdiği bir stratejiyi yeniden gözden geçirmeye, en azından bu stratejiyi yeni katkılarla süslemeye zorladı.

ABD emperyalizmi, Avrupa'ya doğru çekilirken, güçlerini ve kozlarını bu kıtada yoğunlaştırmaya çalışırken, kimi gelişmeler Asya'da yeni umut kapıları, yeni olanaklar açtı emperyalizm için. En başta, Çin yöneticilerinin artık iyiden iyiye pekişip sırttan gerici politikası, Pakistan'da Ziya Ül Hak rejiminin yerleşmesi ve Hindistan'da bloksuzluk politikasını savunan Gandhi'nin daha önceki seçimlerde uğradığı yenilgi, emperyalizm için Asya'da yeni umutlar vadeliyordu. Üstelik, İran'daki gelişmelerin ABD elçiliğinin işgali biçiminde bir sonuç da vermesi ABD emperyalizminin Asya'da yeniden canlanan umutlarının gizlenmesi için iyi bir şemsiye olabilirdi.

Savaşta, daha önce umulmayan olanaklarla karşılaşanlar, bu olanakların da yardımı ile yeni mevziler kazanabilmek için büyük riskler almaya hazırdırlar. Avrupa'ya doğru çekilen ABD emperyalizmi de, çekilirken, Asya'da yeni olanakların doğmakta olduğunu gördü. Evet, İran kopmuştu. Afganistan ise 1978 Nisan devrimi ile bütünü ile «karşı tarafa» gidiyordu; ama Çin ve Pakistan'ın gerici çizgisi öylesine pekişmiş ve bu ülkelerin hem SSCB hem de Hindistan ile düşmanlığı öylesine sivri boyutlara ulaşmıştı ki, bu potansiyelin değerlendirilme-

mesi düşünülemezdi. Böylece Avrupa destekli ABD emperyalizmi, Asya'da bir kez daha şansını denemeye karar verdi. Kaybedeceği bir şey yoktu. Ama beiki de kazanabileceği bir İran, bir Afganistan ve (son seçimlere kadar) bir Hindistan vardı.

Sonuçta, «Sovyetlerin Güney yumuşak karnını tutma» esprisi bir kez daha gündeme geliyordu. Geçtiğimiz yıl emekliye ayrılan NATO komutanı Alexander Haig, emekliye ayrılırken verdiği bir özel demeçte, başlıca kuşkusu olarak, Afganistan, Güney Yemen ve Etyopya'daki gelişmelere dikkat çekiyor; bölgedeki öteki İslam ülkelerinin benzer bir çizgiye girmesi halinde uğranılacak kayıpları vurguluyordu.

Emperyalizmin bir başka düşüncesi de, hiç kuşkusuz, git gide emperyalizme karşı kesmeye başlayan «İslam kılıcı»nın öteki yanını da bilemektir. Bunun için ise «komünizmin İslamiyete saldırması» gerekiyordu. Bunun bir örneği bulunmalıydı. Ancak bu sayede «İslam kılıcı»nın öteki yanı da kesmeye başlayabilirdi. Sonuçta, İslam kılıcının bu öteki yanı, Afganistan'ın karşı devrimci gerillaları oluyordu. İlginçtir ki, dün elçilik işgalinden hareketle «İslam fanatikliğinden», «gözü dönmüş müslümanlardan» söz eden ABD ve Avrupa basını, bu kez Afganistan olayları üzerine İslam dininin ve müslümanların bir numaralı savunucusu kesiliveriyordu.

İran'daki gelişmeleri bir yana bırakırsak, daha bir iki ay öncesine kadar dünya kamuoyunun dikkatleri Avrupa üzerinde toplanmıştı. Brejnev'in, Demokratik Alman Cumhuriyeti'ndeki askeri güçlerin bir bölümünün çekilmesi önerisine karşılık, NATO'nun gündemine SSCB'yi hedef alan orta menzilli füzelerin yerleştirilmesi sokuluyordu. Avrupa'yı son dayanak noktalarından biri olarak pekiştirmeye çalışan ABD emperyalizmi, bunun üzerine bir de İran'da ve doğusunda kazanılacak bir «zafer»i eklerse, kendi hesabına zararlı kapanan 70'li yılların bilançosunu bir ölçüde de olsa değiştirebileceğini umuyordu. Afganistan'ı hedef alan ABD kaynaklı, Pakistan ve Çin destekli karşı devrim saldırıları, bu amaçla ve bunun üzerine doruğuna ulaşmaya başladı. Avrupa'da emperyalizmin attığı adım, artık kısa sürede bir «Afgan zaferi» ile taçlandırılmalıydı. Bunlar sağlandığı takdirde, elbette İran da etkilenecekti.

Sovyetler Birliği'nin Afganistan'a yaptığı askeri yardım, global boyutlar düşünüldüğünde, oynanmak istenen bu oyuna kesin bir darbe indiriyordu. Daha açığı, Sosyalist Sistem'in «uyumadığını» gösteriyordu.

Ancak, önce de yapılan bir uyarıyı yinelemek gerekiyor. İki sistem arası mücadelede, sosyalist sistem, tek tek ülkeleri, hiçbir zaman, izlenen global stratejinin piyonları olarak görmez. Bir başka deyişle, gerek bilimsel sosyalizmin mantığı, gerekse sosyalist sistem, dengeyi kendi lehine çevirmek için, devrimci mücadelenin temeli, altyapısı olmayan ülkeler devrim ihraç etme anlayışından kesinlikle uzaktır. Enternasyonalizmin, enternasyonalist dayanışmanın temelinde, tek tek ülkelerdeki devrimci mücadelelerin ve atılımların oluşturduğu elverişli zemin bulunur.

O halde, Afganistan'daki gelişmelerin geçmişine, buradaki devrimci mücadelenin ulaştığı konuma, kısaca göz atmak gerekiyor.

Afganistan : Dünden Bugüne

Önce, Türkiye ile Afganistan'ın kaderlerindeki bazı benzerliklere işaret eden bir hatırlatma. 1920'lerden. Mustafa Kemal'in yardım ve işbirliği görüşmeleri yapmak üzere genç Sovyet ülkesine gönderdiği heyet, İngiliz emperyalistlerine karşı savaşmış Emanullah Han'ın aynı amaçla gönderdiği Afgan heyeti ile orada karşılaşmış. Bunu, dönemin canlı tanıklarından Hikmet Bayur, geçenlerde televizyonda anlattı.

Afganistan, kimi Afrika ülkelerinin tersine, öyle hiç de genç ve yeni bir ülke değil. Ancak, buna karşılık, daha 8 yıl öncesine kadar, tarihin çok yavaş aktığı, durağan ve tecrit edilmiş konumda bir ülke idi. Afganistan'da olaylar, Davut'un 1973 Temmuz'unda gerçekleştirdiği darbe ile hızlanıyor.

Bugün iktidarda bulunan Afganistan Demokratik Halk Partisi (ADHP) 1965 yılında illegal olarak kuruldu. Afganistan'ın, baştaki rejimlerin niteliğine karşın, özellikle 1950'lerden bu yana stratejik gerçeklerle SSCB ile kurduğu ilişkiler, bir yanıyla, Marksist fikirlerin özellikle orduda ve bürokraside hızla yayılmasına yol açtı. Gerçekten, ADHP'nin 1965 yılında kurulması da, bu fikirlerin sözünü ettiği kesimler içinde yayılmasının örgütsel bir sonucu idi.

1973 yılında olanlar, birçok bakımdan, başka ülkelerde, özellikle üçüncü dünya ülkelerinin çoğunda olup bitenleri andırıyor. Yani, ordu ve bürokrasi içinde güçlü, üstelik mutlakiyetçiliğe karşı kimi reformları gerçekleştirme niyetinde görünen bir lider ortaya çıkıyor. Yine orduda ve bürokraside yeri olan, ancak reformcu lider ve çevresindekiler ölçüsünde güçlü olmayan, üstelik de tarihin akışını

gereğinden çok hızlandırmaktan kaçınan Marksist eğilimliler de bu lideri izliyorlar. 1973 Temmuz darbesi böyle gerçekleştirildi. Darbe sonucunda başa gelen güçlü lider de Davut idi.

Yine her zaman olduğu gibi, Davut ile Marksist eğilimliler arasındaki ilişki öyle hemen bozulmadı. Marksist eğilimler, 1965 yılında partilerini kurmuşlardı; üstelik, Davut kadar olmasa bile güç odaklarında güçlü ilişkilere sahiptiler. Sonuçta, darbeden hemen sonra ADHP iki bakanlık bile aldı. Dahası, birçok bakanlıkta da üst kademe bürokratları ADHP'nin doğrultusundaki kişilerden oluşuyordu.

Bilinen olaylar devam ediyor : ADHP, Davut rejimine ileri adım attırmak için elinden geleni yapıyor. Toprak reformu istiyor; bankaların, büyük işletmelerin devletleştirilmesini talep ediyor. Tabii bu arada yine çoğu kez olduğu gibi, Davut rejimi de «sağa kayıyor». Devlet kademesinde önemli görevleri olan ADHP üyeleri tasfiye edilmeye başlanıyor. İlerici reformların tümü uyutuluyor.

Bu arada, rejime karşı tavır, yapılması gereken işler tartışılırken, ADHP'de sonuçları bugüne yansıyacak olan kimi bölünmeler de ortaya çıkıyor. Parti, iki kanada ayrılıyor. Her iki kanat da, ayrı ayrı yayın organları ile propagandasını sürdürüyor.

Burada bir parantez açarak şunu belirtelim : ADHP içindeki bölünmenin nedenlerini tüm ayrıntıları ile öğrenebilmek, şu anda mümkün değil. İşin içinde elbette kişisel sürtüşmeler, çekişmeler de rol oynuyor. Ancak şurası açıkça söylenebilir ki, kısa süre önce devrilen Hafızullah Amin'in daha önceleri de lider kadrosu içinde bulunduğu kanat, baştan beri Çin ile Sovyetler Birliği arasında bir denge politikası izlenmesinden yana gözüküyor. Davut rejiminin izlediği ikircikli politika karşısında alınacak tutum saptanırken ortaya çıkan tartışmalar, ayrılığı daha da körüklüyor.

Belirtilmesi gereken başka bir nokta da, Afganistan'ın sosyal ve ekonomik yapısı sonucunda, bu ülkede bilinen anlamı ile sanayi proletaryasının teşekkül etmemiş oluşudur. İşçi sınıfının 200 binlik bir kitle oluşturduğu söylenmektedir. Afganistan'da işçi sınıfı olarak sözü edilebilecek güç, Kabil dolaylarındaki madenlerde çalışanlardan oluşmaktadır. ADHP'nin de işçi sınıfı içinde bilinçli ve oturmuş bir çekirdeğe sahip olduğu, parti'nin işçi sınıfı tabanına yaslanacağı söylenemez. Tartışmaların giderek yoğunlaşmasında, daha da ötesi, partinin hiçbir tarafın kesin ağırlık taşıyamayacağı biçimde ikiye bölünmesinde bu unsurun da payı bulunmaktadır.

Yine de kitle hareketlerinin giderek yükselmesi, bunun karşısında korkuya kapılan Davut rejiminin tasfiyeleri daha da hızlandırarak büyük tutuklamalara girişmesi, iki kanadın birbirine yaklaşmasını sağlıyor. Uzun görüşmeler sonucunda 1977 yılında iki kanat yeniden birleşiyor. Bu birleşmeden sonra ADHP'nin etkinliği daha da artıyor. Davut'un politikasını protesto için düzenlenen bir mitinge parti 80 bin kişiyi toplayabiliyor. Belli uzlaşmalar sağlanıyor. Her iki kanadın yayını da partinin «resmi organı» olarak kabul ediliyor.

Olaylar da bundan sonra hızlanıyor. Hem Afganistan'da, hem de parti içinde. Artık Davut iktidarı pamuk ipliğine bağlı bir iktidar haline dönüşürken, partide, Babrak Karmal'ın en güçlü adamı olduğu kanat daha ağırlıkta olmasına karşın, parti sekreterliği, diğer kanattan Hafuzullah Amin'e veriliyor.

Nisan 1978 devrimi bu koşullarda patlak veriyor. Taraki 1978 Nisan'ında iktidarı aldığı anda, Amin parti sekreteri bulunuyor.

Parti içi mücadelelerin sürmesine karşın, 1978 devriminden sonra Afganistan'da gerçekten de ciddi adımlar atıldığını söylemek mümkün. Örneğin ilk kez bu devrimle birlikte Afganistan'da sendikalar ve diğer kitle örgütleri yasal olarak ortaya çıkabiliyor. Devrim'in en önemli adımlarından biri de, Afganistan için özellikle büyük önem taşıyan toprak reformu. Bu reforma yönelik bir yasa 1978 yılının Kasım ayında çıkarılıyor. Dağlık oluşu nedeniyle ekilebilir arazinin zaten kit olduğu ülkede, bu nitelikli toprakların % 50'si, tarımsal nüfusun %5'ini oluşturan bir azınlığın elinde bulunmaktaydı. Toprak reformu yasası ise, azami toprak mülkiyetini 60 hektar ile sınırlandırmaktadır. Toprakları ellerinden alınan büyük toprak sahiplerine herhangi bir tazminat ödenmesi söz konusu değildir. El konulan büyük topraklar, dağıtıma uğramayacak, buralarda köylülere örnek olmak üzere kollektif çiftlikler, devlet çiftlikleri oluşturulacaktır. Afgan toprak reformunun bir başka yanı da küçük köylüleri, zenginleşen köylüler karşısında korumak amacıyla, toprağın ipotek edilmesinin, satılmasının, kiraya verilmesinin ve mirasçılar arasında bölünmesinin yasaklanmasıdır. Bu reform sonucunda, Afganistan'da 100 binden fazla köylü toprağa kavuşturulmuştur.

Reformlardan, özellikle toprak reformundan söz ederken, partinin iki kanadı arasındaki tartışmaya ilişkin olarak bazı noktalara değinmekte yarar var.

Ortaya çıktığı kadarı ile, Afganistan'daki parti içi tartışmaların önemli bir bölümü, daha «ortodoks» Marksist görünerek, işçi sınıfının gelişmesine kadar Afganistan'ı kendi haline bırakmak isteyenlerle, çağımızın koşullarını dikkate alarak gelişimi hızlandırmak isteyenler arasındaki ayrılığa ilişkindir. Ne yazık ki, «işçi sınıfı» gerçeğini vurgulamak isteyenler, çağımızın hızla gelişen olaylarını ve daha önce sözünü ettiğimiz olanakları bir yana bırakarak «işleri yavaştan alma» yolunu seçmişlerdir. Buna karşılık, ordu ve bürokrasi içinde partinin nerede ise rakipsiz gücüne güvenerek süreci hızlandırmak isteyenler de, bu kez yozlaşarak burjuva devrimlerindeki gelişmelere benzer biçimde «ihtilalin evlatlarının başını yemesi»ne neden olmuşlar; kişisel iktidar hırsı ön plana geçtikçe de, iç ve dış politikada yerel gericiliğin ve uluslararası emperyalist merkezlerin güdümüne doğru bir yönelim başlamıştır. 1978 Nisan'ından günümüze kadar geçen kısa süre içerisinde değişen Taraki-Amin-Karmal üçgeninin nedenlerinden biri de burada yatmaktadır.

Bütün bunlar bir yana, önemli olan nokta, uluslararası dayanışmanın, sosyalist ülkelerin yardımlarının eklenmesi ile, Afganistan'daki birikimin sosyalizme geçiş için yeterli nesnel temeli oluşturduğudur. Gerçekten de, Sovyetler Birliği'nin Afganistan'a yaptığı askeri yardımın **başlıca gerekçesi ve temeli** de bu olanağın varlığıdır. Bu temel olduğu içindir ki, Sovyet yardımı, «devrim ihracı» özelliğinden bütünü ile uzakta enternasyonalist dayanışmanın bir gereği olmaktadır.

Sıra, karşı devrim tehlikesinin göstergelerine geldi. Çünkü, az önce sözünü ettiğimiz nesnel temelin yanı sıra, Sovyet askeri yardımının öznel gerekçelerinden biri de, bu karşı devrim ve dış müdahale olasılıklarının ciddi boyutlara ulaşmasıdır.

Karşı Devrim Dalgası ve Sonuçları

Değerlendirmemizin en başında da belirttiğimiz gibi, Sovyetler Birliği'nin Afganistan'a yaptığı yardım, geliyorum diyen bir yardımdır. Daha geçtiğimiz yılın Haziran ayında, SSCB, Afganistan'a yönelik karşı devrimci girişimleri dikkate alarak, «bu tür gelişmeler karşısında kayıtsız kalamayacağını» açıkça ilan ediyordu.

Afganistan ile SSCB arasındaki 1978 Aralık anlaşmasının 4. maddesi şöyle diyordu:

«Dostluk ve iyi komşuluk geleneklerine ve Birleşmiş Milletler tüzüğüne uygun hareket eden taraflar, her iki ülkenin güvenliğinin,

bağımsızlığının ve toprak bütünlüğünün sağlanması amacıyla birbirlerine danışacaklar ve iki tarafın da onayıya gerekli önlemleri alacaklardır. Tarafların savunma gücünün artırılması amacıyla her iki taraf da askeri alandaki işbirliğini geliştirmeye devam edeceklerdir.»

Yeterince açık olan bu metnin dışında, Brejnev, anlaşmanın sonuçlarını pekiştirmek için oısa gerek, daha önce sözünü ettiğimiz vurgulamada bulunmuş, bunun Afganistan'a yönelik karşı devrimci girişimler için bir uyarı olmasını ummuştur.

Ancak 1978 Nisan devriminden bu yana hızlanan gerici girişimler, geçen yılın sonlarına doğru giderek doruğuna ulaşmıştır. Dünya emperyalizminin Afganistan'a yönelik operasyon ve planlarının üssü olarak Pakistan, gittikçe ön plana çıkmaya başlamıştır. Özetle, Nisan devriminden sonra Afganistan'ı terkeden gerici güçlerin toplanma merkezi haline gelen Pakistan, birkaç kez de ABD'li «uzmanlar» tarafından ziyaret edilmiştir. ABD'li «uzman»ların Pakistan yetkilileri ve gerici mültecilerle yaptıkları görüşmelerde tartışılan konu, kuşkusuz, Afganistan'a yönelik girişimlerin planlanmasıdır. ABD, bundan da ötede, Dışişleri Bakanlığı aracılığı ile, Afgan karşı devrim liderlerinden birini resmen kabul etmiştir. Pakistan'da üslenen Afganlıların eğitilmesi için başta Çin'li ve Mısır'lı uzmanlar olmak üzere çok sayıda ajan görevlendirilmiştir.

Afganistan'da karşı devrim hareketinin örgütleyicileri olan başlıca gruplar arasında, fanatik «Müslüman Kardeşlik» örgütü ile Maocu «Ebedi Ateş» örgütü yer almaktadır. Bu grupların başını çektiği Afganlı mültecilerin en başta Peşaver'de üslendikleri, İslamabad ve Lahor gibi kentlerde açık toplantılar yaptıkları ve bu toplantılarda Afganistan'a yönelik planları tartıştıkları, geçtiğimiz yaz aylarında ABD'li gazeteciler tarafından bile saptanan ve kabul edilen gerçekler arasındadır.

Ancak, sözünü ettiğimiz karşı devrimci girişimler, eğer Afganistan içinde de işlerine yarayacak, daha doğrusu kendi ekmeklerine yağ sürecektir güçler bulmasalardı, durumun bu ölçüde ciddi boyutlara varması önlenebilirdi. Ne var ki, Amin yönetiminin devlet kademelerinde ve orduda giriştiği operasyonlar, nesnel olarak karşı devrimci güçlerin işine yarayacak bir doğrultuda geliyordu. Amin'in başlıca yanılışı, dünya dengesine ilişkin olarak yaptığı hesaplamalar sonucunda «ikili oynayabileceğini» sanması, bundan da ötede,

kendi politikasını onaylamayanlara karşı amansız bir terör ve sindirme kampanyası açmasıdır. Gerçekten de devrim yasalarını inanılmaz bir subjektivizm içinde yorumlayıp uygulayan Amin'e göre, Afgan devriminin tek bir yasası olacaktı: İleride kendisine rakip olma olasılığı bulunanlar da dahil, tüm eleştiricileri ve karşıtları öldürmek ya da zindana tıkamak. Nitekim, Amin'in iç politikası sonucunda pek çok parti üyesi ya öldürüldü ya da zindanlara atıldı.

Sonuçta, devrimin yozlaşım yokolmasına onay vermeyecek olan güçler yeni bir ayaklanma ile Amin'i devirdiler. Parti içinde öteden beri güçlü bir konuma sahip bulunan Babrak Karmal Afganistan'a geliyor ve yönetimi ele alıyordu. Bu kez, hem dış hem de Amin yönetiminin kalıntılarından oluşan iç düşmanlarla aynı anda mücadele etme durumunda kalan yeni yönetim Sovyetler Birliği'nden, Aralık 1978 anlaşması hükümlerine dayanarak yardım istiyordu.

Sefilleri Oynayan Basın

- «Rus birlikleri, müslümanlara katılıyor»
- «Onbin Rus askeri öldürüldü»
- «Afganlı kasap, Rus subayını nasıl kesti?»
- «Afganistan'da artık para birimi olarak Ruble kullanılıyor»

Renkli basının bu manşetlerini unutmak mümkün mü? Yalnızca bir iki örnek vermeye çalıştık. Ancak, Türkiye'deki burjuva basınının Afganistan olayları üzerine gösterdiği performansı anlatmak için, sayısı istenildiği kadar artırılsın, örnekler yeterli olmayacak. Olmayacak, ama yine de kimi çok ilginç başka örnekleri hatırlamakta yarar bulunuyor.

Bir burjuva gazetesinde, Aeroflot yolcu uçağının resmi bulunuyor. Gazetenin yazdığına göre, bu Sovyet kuvvetlerinin Afganistan'a ağır teçizat gönderilmesinde kullanılıyordu! Bir başka gazetede, bir resmin alt yazısı şöyle idi: «Yeni yönetim, Afganistan'ın artık bir Komünist Cumhuriyet olduğunu, yazdırdığı levhaları her yere asarak açıkça ilan ediyor.» Resimde gerçekten de bir «levha» vardı. Önünde de gazetenin muhabiri dikiliyor. «Levha»da ne mi yazıyor? İngilizce olarak şunlar: «Welcome to the Democratic Republic of Afghanistan» yani «Demokratik Afgan Cumhuriyeti'ne Hoşgeldiniz!»

En ileri gidenlerden biri de, başyazarının faşistlerce öldürülmesinden sonra yalan yazmanın tiksindirici örneklerini her gün sergileyen bir gazetenin Ortak Pazar'dan maaşlı muhabiri idi.

Bütün bunları niçin anlatıyoruz?

İlginç olan nokta, bir bütün olarak emperyalizmin, onun bir parçası olarak da Türkiye'deki burjuva basınının güçsüzlük ve çaresizlikten kaynaklanan durumunun geçtiğimiz günlerde açıkça sergilenmesidir. Örneğin, az önce sözünü ettiğimiz Ortak Pazar yazarı, ABD istihbarat servislerinin bile «Sovyet Birliklerinin karşı tarafa geçmediklerini», «bu birliklerin büyük kayıp vermediklerini», «yeni rejime karşı direnişin zayıf olduğunu», resmen açıklamak zorunda kalışından sonra, manşetlerindeki kan, dehşet ve yalan yüzdesinden tenzilat yapıp ayaklarını bir ölçüde suya erdiriyordu.

Gerçekten de, ABD istihbarat servislerinin bu yumuşatıcı açıklamalarının gerekçesi ne olabilirdi? Türkiye'nin kraldan çok kralcı basınına bile güç durumunda bırakan bu «itiraf»ların ardında yatan ne idi?

ABD istihbarat servislerinin bu tutumu, bir zorunluluktan kaynaklanıyordu. Amerikan emperyalizmi, çeşitli araçlarla koşullandığı kamuoyunda bir «iyi adam»-«kötü adam» tipi yaratmıştı. ABD, başka ülkelerde işin içine «kötü adamlar» karıştığı takdirde, «iyi adam» olarak işe müdahale ederdi. Dün Kore'ye, Vietnam'a vb. bu gerekçelerle ve «iyi adam» olmanın vecibelerini yerine getirmek için müdahale edilmişti.

Ama aynı kamuoyu, bugünkü ABD yöneticilerine soracaktı: Peki şimdi ne duruyoruz? Afganistan'da kötü adamlar iyi adamları öldürdüğüne göre iyi adam olarak biz neden bekliyoruz, neder yardıma koşmuyoruz? Bugünkü ABD yönetiminin, bir bütün olarak bu soruya verebileceği bir yanıt yok. Çünkü, Kore'den, Vietnam'dan bu yana köprülerin ardından çok sular aktı. ABD artık sağa sola uzanabilecek güçte değil. Bir bütün olarak emperyalist sistem, artık bu güçte değil. ABD de bunu biliyor ve çareyi kendi istihbarat örgütlerine, bazı gerçekleri dile getirme pahasına, durumu yumuşatıcı açıklamalar yaptırmakta buluyor. Tabii, arada bizim basının kraldan fazla kralcı muhabirleri de tiksindirici bir duruma düşüyorlar.

Emperyalist yalan makinalarının ve aynı doğrultudaki Türkiye burjuva basınının güç duruma düşmesine neden olan bir başka şa-

mar da Yugoslavya'dan iniyordu. Özel olarak Afganistan'dan ve genel olarak Asya'nın bu kesiminden kısa sürede sonuç alamayacağını gören emperyalizm bu kez Afganistan olaylarından hareketle Avrupa'da yeni oluşumları sahneye koymaya çalışıyordu. Gerçekten de, Afganistan ve İran'daki gelişmeleri etkilemenin yanı sıra, emperyalizmin stratejisinin temel ilkelerinden biri de, bu bölgelerden somut sonuç alamasa bile, olup bitenlerden hareketle güç yığınağı yapıp durumunu pekiştirmeye çalıştığı Avrupa'da yeni olanaklar sağlamaya çalışmaktı. Emperyalizmin gözünde, 1968 Çekoslovakya'sı ile 1980 Afganistan'ının birleştirilmesinden bir ülke elde ediliyordu: Yugoslavya. Bu kez manşetlere çıkan ülke Yugoslavya oldu. Yıllardır hasta olan Tito, bir anda yeniden hastalandırılıverdi. Cerisi açıldı: Tito ölünce Sovyetler, vb. vb.....

Buna da Yugoslav Dışişleri Bakanlığında kesin bir yanıt geldi. Yugoslav yetkililerinin, burjuva basınında yer almayan bu yanıtında, ülkeleri için bir «Sovyet tehdidi» olmadığı belirtildikten sonra, Yugoslav halkının bağımsızlığını korumada kimsenin yardım ve güvenmesine gereksinim duymadığı vurgulanıyordu.

Emperyalizmin, Ortadoğu'da başlatıp da kısa sürede sonuç alamadığı bunalımı, öteden beri kafasında olan Avrupa'ya yansıtma, bunları Avrupa'daki yeni girişimlerinin kamufleaj aracı olarak kullanma girişimleri böyle sürmektedir.

Son Olarak: Bir Değerlendirme

Bütün bu olaylar olup biterken, başta ABD olmak üzere bütün sabıkalı emperyalist güçler, çok alışılabilir bile mide bulandırıcı olan bir «özgürlük şampiyonluğu»na soyundular. Bu arada, artık tam bir yalan makinasına dönüşen «hür dünya»nın anlı şanlı, uluslararası ve yerel basın organları ile haber ajanslarının örtbas etme eğilimlerine karşın, ABD için can sıkıcı olaylar da ortaya çıktı. «Örneğin, «özgürlük şampiyonu» Amerika'nın, en özgür ve en demokratik başkenti Washington'daki Sovyet büyükelçiliğine çok özgürlükçü gizli dinleme aygıtları yerleştirdiğine ilişkin kanıtlar ortaya kondu. ABD Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Hodding Carter, bu can sıkıcı olay karşısında herhangi bir açıklama yapmaktan «kaçındı.»

Böyle «küçük olaylar», bir yana. Bunlar gerçekten küçük olaylar. Nereden gelirse gelsin, Afganistan olayı ile ilgili olarak işin «müdahale» yanına, «dış etki»ye, vb.'ne şunun ya da bunun adına, ama şiddetle karşı çıkanlara verilecek bir başka yanıt daha olmalı. Çok

gerekli olursa, o da söylenir. Bugünün dünya jandarması ve «özgürlük şampiyonu» Amerika'nın, Britanya İmparatorluğunun sömürgeciliklerinden kurtulurken, çağının Fransa'sından askeri olanı da dahil her türlü dış desteği ve müdahaleyi kabul ettiği, Fransız ordusunun yardımını aldığı hatırlanır. Burjuva devrimini bütün Avrupa'ya atının üzerinde taşıyanın, Beethoven'ın dünya tarihin en ünlü senfonilerinden birini ithaf ettiği Büyük Napoleon olduğu hatırlanır. O çağın gelişen ve bütün dünyayı etkileyen gücü, burjuva ihtilaliydi. İçinde yaşadığımız çağın gelişen ve bütün dünyayı etkileyen gücü ise sosyalist devrimdir. Sosyalist devrimin gücünün ve etkisinin dünya ölçeğinde gelişmesini bütün karşıt güçler ve bütün unutkanlar içlerine sindireceklerdir.

Yerel ve somut özellikleri ne olursa olsun, son Afganistan olayları ile doruğuna ulaşmış gelişmeler, dünyamızın bundan sonraki gelişimi için önemli bir hızlandırıcı etken konumu taşıyacaktır. Özetle, 15-16 Haziran 1970 olayları, Türkiye'de iç dinamik açısından nasıl kapsamlı ve hızlandırıcı bir etkide bulunmuşsa, Afganistan olayları ile somutlanan gelişmeler de, dünya dinamiği açısından benzer bir rol oynayacaktır. Kısa ve uzun dönemde sonuçlar ne olabilir?

Kısa dönemli ilk sonuç, emperyalizmin özellikle Avrupa'da soğuk savaş dönemine benzer bir tahkimat ve saldırı içine girmesidir. Yugoslavya üzerine koparılan fırtına, Almanya, İngiltere gibi ülkelerin takındığı tavır, emperyalizmin bu hızlanan girişimine ilişkin düşünceleri doğrular niteliktedir. Daha Afganistan olayları doruğuna ulaşmadan, emperyalizmin Avrupa'da orta menzilli füzeleri yerleştirme girişimi, SSCB'nin kuvvet çekme önerisi de dikkate alındığında, ortada planlanan bir şeyler olduğunu kanıtlıyordu. Afganistan olayları, bu planları uygulamada hızlandırmak için kullanılacaktır.

Daha genel olarak bakıldığında, 1980'li yılların, iki sistem arası mücadelede bir dönüm noktasına gebe olacağı önceden de belli idi. Bir başka deyişle, emperyalist sistemle sosyalist sistem arasındaki ilişkilerin yakın geçmişi sonucunda öyle bir noktaya gelinip dayanılmıştı ki, şu ya da bu yöndeki değişiklikler kaçınılmazdı. Kısacası, eğri, emperyalizm açısından ineceği minimuma kadar inmişti. Bundan sonrası, ya emperyalizmin yokolmamakla birlikte yenilgiyi daha çarpıcı biçimde kabulü, ya da bir iki «ileri atılım»la durumu kurtarmaya çalışması idi. Afganistan ya da İran'daki gelişmeler, tek tek bir yana bırakılsa bile, dünyadaki güçler dengesi böyle bir nok-

taya gelip dayanmıştı. Sonuçta, emperyalizmin bu dönüm noktasında ortaya süreceği bazı kozlar bulunacaktı. Avrupa'ya yerleştirilecek füzeler, bu kozların başlıcası idi. Sonra, işin içerisine Afganistan takviyesi girdi. Şimdi emperyalizm, bu takviyeyi de kullanarak, Avrupa'yı yeni bir soğuk savaş merkezi yapmaya çalışacak.

Ancak bu yeni soğuk savaşın, isim benzerliğinden öte, 1950'lerin soğuk savaşı ile özdeş görülmemesi gerekir. Çünkü, o günden bu yana köprülerin altından çok sular akmıştır. ABD emperyalizminin Avrupa'daki baş destekçisi Almanya bile, ikide bir «SSCB ile iyi ilişkiler geliştirmekten yana» olduğunu söylemek zorunda kalmaktadır. Bir olimpiyat konusunda bile emperyalist sistemin çeşitli köşelerinden «çatlak» sesler çıkmaktadır. ABD'nin SSCB'ye uygulamayı düşündüğü ambargoya gelince: SSCB, bunu ve sonuçlarını pek ciddiye almamaktadır. SSCB, başkan Carter'i «dengesizlikle» suçlayacak kadar kendinden emin görünmekte; ABD'nin «büyük silah» olarak nitelendirdiği «ilişkileri dondurma» ya da «ekonomik ambargo» konusunda ise şu resmi açıklama yapılmaktadır:

«Sovyet tarafına gelince, Sovyetler Birliği, örneğin ticari—ekonomik ya da kültürel alanda böyle ilişkiler üzerinde hiçbir zaman ısrar etmemiştir. Sovyet tarafı, SSCB ve ABD arasındaki iyi ilişkilerin bir bütünü olarak sürdürülmesinde olduğu gibi, şu veya bu ilişkilerin geliştirilmesinin karşılıklı bir iş olduğunu her zaman belirtmiştir. Eğer Beyaz Saray'da Sovyetler Birliği'ne ve onun dış politikasına etki yapma niyetleri besleniyorsa, bu umutsuz bir iştir.»

Evet, Afganistan olayları gelişmeleri hızlandıracaktır ve ortaya çıkacak olan yeni bir soğuk savaş olacaktır. Ancak bu soğuk savaş, geçmiştekenden çok farklı bir içeriğe kavuşacaktır. Ve emperyalizmin, bu savaş aracılığı ile 1950'lerdekine benzer bir biçimde Sovyetler Birliği'ni dünyadan belirli ölçülerde tecrit edecek bir başarı kazanması kesinlikle mümkün değildir. Öyle ki, birinci soğuk savaşta en aktif rolü oynayan Türkiye burjuvazisi ve onun yine soğuk savaş dönemlerinde yetişen politikacıları bile bugün çok daha ihtiyatlı konuşma gereksinimini duymakta, en azından 1950'lere dönüşün bugünün dünyasında mümkün olmadığını bilmektedirler.

Sovyetler Birliği'nin, Ocak ayının ortalarında, Brejnev'in ağzından yaptığı bir açıklamada söylenenler, 1950'lere değil, 1970'lerin bazı olaylarına dönmenin bile düşünülemeyeceğini hatırlatıyordu: Bu açıklamada «Şili'yi unutmadık» deniliyordu. Sosyalist sistemin

yeni bir Şili'ye izin vermeyeceği kesin bir dille anlatılıyordu.

O halde yeni soğuk savaşın yansımaları neler olabilir?

Kanımızca, iki sistem arası mücadelenin yeni girmiş olduğu evre, her şeyden önce, ulusal düzeye çok açık bir biçimde yansıyacak, tek tek ülkelerdeki sınıf mücadelesine yeni boyutlar katarak bu mücadelelerin hızlanmasına neden olacaktır. Nükleer savaş tehdidinin, kimilerinin sandığı gibi, dünyada ve tek tek ülkelerde adeta bir statüko aracı olarak kullanılmasının mümkün olmadığı kanıtlanmıştır.

Öte yandan, bu pratiğin, teorik düzeyde de önemli açılımlara neden olması beklenmelidir. Yıllardır ve onyıllardır, «demokrasi mücadelesi»nden başka şey söylemeyenler, böyle ciddi işlerin «demokrasi için» yapılmadığını, yapılmayacağını anlayacaklardır; ya da kendilerine anlatılacaktır. Sosyalizmin teorik hazinesinde bir süredir beliren kısırlıklar aşılacaktır. Sosyalist teori yeni iktidar pratikleri ile zenginleştirilecektir.

Bunlara karşılık, emperyalizm, başta ABD olmak üzere, uzun vadeli yeni planların yanı sıra, kısa vadede zevahiri kurtarmaya ya da prestij tamirine yönelik yeni girişimler içine girebilir. Yugoslavya'nın bir sıcak nokta haline getirilme çabalarında, Avrupa'ya yönelik oturmuş bir planın uzantılarını bulmak mümkündür. Ancak emperyalizm, Çin aracılığı ile Asya'da girişebileceği yeni provokasyonların yanı sıra, örneğin Küba gibi burnunun dibindeki sosyalist ülkelerde tansiyon noktaları yaratmayı da deneyebilir. Bütün bunlara, Afrika'da kuzeyde Mısır, güneyde ise ırkçı cumhuriyetler aracılığı ile girişilebilecek hareketler eklendiğinde, 1980'li yıllarda dünyamızın hızlı bir mücadeleye sahne olacağı söylenebilir.

Ancak, devrimci mücadelenin, iki sistem arasındaki mücadelenin statüko demek olmadığı da iyi bilinmelidir. Bilmeyenler varsa, bundan sonra öğrenmelidirler.

Dünya, daha da değişecektir.

Değişen dünya, daha da güzel bir dünya olacaktır.

Sosyalist İktidar

20 Ocak 1980

TEZLER'İN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ :

SOĞUK SAVAŞ ve TÜRKİYE

Mahmut DIKERDEM

Ortadoğu'daki son siyasal gelişmeler, soğuk savaş dönemini dünya halklarına yeniden yaşatmak isteyenleri sevindirecek bir niteliğe büründü. Emperyalist ve militarist çevreler devletlerarası ilişkilerde Helsinki Konferansıyla başlatılan «yumuşama» sürecinin son bulunduğunu açıklamaktan çekinmiyorlar. ABD Başkanı Carter da «Detant ölmüştür» diyecek kadar ileri gittiye de sonradan bu demecini düzeltme gereğini duydu. Yine de savaş kışkırtıcılığının dünyada ve ülkemizde tehlikeli boyutlara vardığı görülüyor. Örneğin Türkiye Başbakanı Demirel silâhli kuvvetler komutanlarıyla «savaş hazırlıklarını görüştüğünü» söyleyebiliyor.

Böyle günlerde belleklerimiz yoklayarak yakın geçmişin olaylarını ve onlardan çıkarılacak dersleri anımsamakta büyük yarar vardır. Bu bakımdan, Yalçın Küçük'ün ikinci cildi yayınlanan araştırma—inceleme kitabı ayrı bir değer taşımaktadır.(1)

Yalçın Küçük'ün **Türkiye Üzerine Tezler**'i önemli olduğu kadar da iddialı bir yapıt. Yazarın kendisi de iddialı olduğunu saklamıyor, daha kitabının önsözünde çağdaş Türkiye tarihini «tersyüz ettiğini» açıklıyor. Şimdiye dek tarihsel gerçek olarak bilinenlerin tersini kanıtlamak elbette ki kolay iş değil. Hatta böyle bir çaba yazarın ön yargı ile yola çıktığı, kendi tezine uygun düşmeyen verilere sırt çevirdiği kuşkusunu uyandırabilir. Ancak, kitabın tümü okunduktan sonra yazarın her sarıldığı hipotezi olaylar ve belgelerin denek taşına vurmadan tez haline dönüştürmediği, yani bilimsel araştırma yönteminden ayrılmadığı görülüyor.

Ben burada Yalçın Küçük'ün yediyüz sayfayı aşkın yapıtının eleştirisini yapmaya kalkışacak değilim. Önce, birinci cildini henüz okumadığım için, sonra da **Tezler**'in 2. bölümünün içerdiği konuların geniş kapsamından ötürü kendimde bu yetkiyi göremiyorum. Zaten, bence, Yalçın Küçük'ün yapıtının hem gücü hem de zaafı bun-

(1) Yalçın Küçük: **Türkiye Üzerine Tezler** 2, Tekin Yayınevi, 1979

dan ileri geliyor. Yazar yakın Türk tarihi üzerinde tüm bildiklerini, düşündüklerini bu kitaba sığdırmak, «herşeyi birden söylemek» istemiş. Dış politika, iç politika, askerî tarih, sosyalist mücadele kro-

niği, hepsi yanyana, içiçe dizilmiş. Gerçi Yalçın Küçük bunu bilerek yaptığını, tezlerini savunmak için perspektifini geniş tutmak, iç ve dış politika tarihini içiçe yazmak gereğini duyduğunu söylüyor. Ne var ki yazar, okuyucunun kimi zaman ayrıntılar içinde boğulup olaylar zincirinin ucunu kaçırmaması, başka bir deyişle, ağaçları görmekten ormanı gözden yitirmesi tehlikesini de hesaba katmalıydı. Örneğin, Truman Doktrini'ni incelerken Cumhuriyet gazetesinin 1947 Nisanındaki yayınlarına çok geniş yer vermesi ve bir günlük gazete haberlerinin tümünü —futbol maçlarının sonuçlarına dek— sevgilemesi, kanımca asıl konunun ağırlığına zarar veriyor. Yine de okur, eğer sabırlı ise, sabrının ödülünü bu ayrıntıların içinden birdenbire karşısına çıkan keskin yorumlarda, pırıltılı değerlendirmelerde bulabiliyor. Sanırım ki Yalçın Küçük'ün en önemli konularda ince ayrıntılara inmesi bir yazarlık hırsıdır, ama gerçekten söyleyecek sözü olan bir yazarın hırsı... Onun içindir ki kendisini zevk ve merakla okutmasını biliyor.

«Türkiye Üzerine Tezler» in ağırlık merkezini oluşturduğuna inandığım bölüm, 2. Dünya Savaşının bitiminde şekillenmeye başlayan Türk dış politikasıyla dünyadaki soğuk savaş dönemi arasındaki organik bağların derinliğine incelendiği bölümdür. Orada yazar amacına tam anlamıyla erişmiş ve şimdiye kadar doğru bilinenlerin tersini kanıtlamıştır. Özellikle Türk-Sovyet ilişkilerinde bir dönüm noktası sayılan 1946 yılında gerek iç gerek dış dünyadaki gelişmelere bakış açısı, yaklaşım biçimi son derece tutarlı ve inandırıcıdır. Bu yargıya nasıl vardığımı anlatabilmek için, İkinci Dünya Savaşı sonrasında uluslararası duruma ve savaşı kazanan Müttefik devletlerin ilişkilerine bir göz atmak gerekiyor:

Bilindiği gibi, İkinci Savaşın sonunda Sovyetlerle batılı müttefikleri arasında yaşanan balayı dönemi pek kısa sürmüştü. Dünyada henüz zafer şenlikleri bitmeden, halklar barışın tadına varmaya vakit bulamadan ABD ve Batı Avrupa devletleri Sovyetler Birliğine düşman gözıyla bakmaya başlamışlar ve Sovyetlerin komünizmi dünyaya zorla yaymak üzere harekete geçeceklerine kendi kamuoylarını inandırmak için yoğun bir kampanyaya girişmişlerdi. Batılıların bu

tutumunu anlamak ilk bakışta güçtür. Çünkü Sovyetlerin savaş sonrasında böyle bir kuşku yaratacak herhangi bir hareketi görülmemiştir. Tersine, Stalin savaş sırasında müttefikleriyle yaptığı bütün anlaşmalara sadık kalmıştı. Batı Avrupa komünistleri de savaş sonrasında kurulan tutucu hükümetler için bir tehlike olarak ortaya çıkmamış, o hükümetlerde küçük ortaklar halinde yer almışlardı. İşçi sınıfı bu ülkelerde devrim girişiminde bulunmak şöyle dursun, burjuva iktidarlara karşı çok ilimli davranmıştı. Nitekim savaş sırasında Fransız Direniş Hareketinin belkemiğini oluşturan ve zaferde en büyük payı bulunan komünistler General De Gaulle ile işbirliğine girmişlerdi. İtalyan komünistleri de Mareşal Badoglio'yu ve Savoy hanedanını yerinde bırakmayı kabul ettikleri gibi, Mussolini'nin Vatikan ile yaptığı anlaşmalara da ses çıkarmamışlardı. Öte yandan Sovyetler ABD'nin ısrarlı isteği üzerine İran'dan çekilmişler ve onlar geri çekilirken Amerikalılar İran'a önce uzmanları, sivil ve askeri heyetleriyle, sonra da askeri üsler kurarak girmeye hazırlanıyordu. Demek oluyor ki, Batılıların Sovyetlerden kuşulanmalarına, onları bütün dünyaya egemen olmak niyetiyle suçlamalarına bir neden yoktu. Ne var ki, daha savaş biterken ABD yönetiminin Sovyetlere karşı bir ard düşünce içinde olduğunu gösteren alâmetler belirmişti: Başkan Truman Hiroşima'nın üzerinde atom bombasını patlatmadan Sovyetlerle görüşme masasına oturmamak için Potsdam Konferansını iki kez erteletmişti. Atom bombasına sahip olmak Amerikalı yöneticileri şöyle bir düşünceye götürmüştü: «Sovyet sınırlarına yakın topraklara çevre kuracağımız üslerle Rusyanın büyük kentlerine bir anda ulaşmak, endüstrilerini topyekûn yoketmek mümkün olacaktır. O zaman Rusyadaki «tutsak halk» nasıl olsa bizimle birleşecek, kurtarıldığına sevinerek, Amerikan yaşam biçimine (American way of life) yönelecek, böylece Amerika ve kapitalist dünya komünizm kâbusundan kurtulmuş olacaktır».

Soğuk savaşın ilk saldırıları bu düşüncelerle besleniyordu. 1945 te Moskovada Elçi-Müsteşar olarak görev yapmış, sonra State Department'in Siyaset Planlama dairesinin başına getirilmiş bulunan George Kennan ortaya attığı Kuşatma (Containment) teorisi ile soğuk savaşın fikir babalığını yapıyordu. Kennan'ın ve ünlü «Fulton» söyleviyle, Winston Churchill'in dünyada soğuk savaş nasıl başlattıklarını Yalçın Küçük Tez'inde etraflıca incelemektedir. Küçük ün irdelemelerine eklenebilecek tek nokta, 1952 de Moskovada ABD Büyükelçisi olarak bulunan ve John Foster Dulles'in Dışişleri Bakanlığına gelmesiyle görevden alınıp yirmi yıl süre ile Princeton Üniver-

sitesinde profesörlük yapmış olan George Kennan'ın kendi icad ettiği Kuşatma Teorisi ile sonradan mücadele ettiği'dir. Bu çelişkili tutumunun nedenini soranlara Kennan şöyle demiştir: «Ben sadece komünistlerin siyasal baskılarına dayanmaya kararlı batılı ülkelere güven vermek ve destek sağlamak gereğini ileri sürdüm. Düşüncelerimin askerî bir yönü yoktu ama Avrupada öyle anlaşıldı.»

1953 yılına gelindiğinde soğuk savaşın J. Foster Dulles'in öncülüğünde yeni boyutlar kazandığı görülüyor. Bizdeki Feridun Cemal Erkin'in Amerikan karşılığı olan Dulles'in politikası «Komünizmi geri püskürtmek (Rolling back Communism) etiketi altında yürütülmüştür. Güney-Doğu Asya antlaşması (SEATO) ve Bağdat Paktı bu politikanın ürünleridir. Şimdi, Eisenhower-Dulles ikilisinin soğuk savaş hızlandırdıkları 1953-1957 dönemine geçmeden önce, Yalçın Küçük'ün **Tezler**'inde derinliğine incelediği bir konunun, soğuk savaşın Türk dış politikasına yansımalarının üzerinde durmak gerekiyor.

Yalçın Küçük'ün Türkiye'de ilk kez tüm açıklığıyla ve resmî belgelere dayanarak ortaya koyduğu tez şöyle özetlenebilir: «2. Dünya Savaşından sonra ABD'nin egemen sınıf ve çevreleri Amerikan yaşam biçimini başka ülkelere yaymak, diğer bir deyişle, Amerikan emperyalizmini dünyaya egemen kılmak için soğuk savaş başlatma kararı vermişlerdir. Soğuk savaşın özünde anti-sovyetizm ve anti-komünizm vardır. Demek ki soğuk savaş komünizm düşmanlığına dayandırılacak, gerekçesi de Avrupa ve Ortadoğuda komünizmi yaymak isteyen Sovyet tehdidi olacaktır. Ancak, 2. Savaş sonrasında Amerika ve dünya kamuoyunda Sovyetler Birliğinin prestiji o denli yüksektir ki, ona karşı düşmanlık duygularını uyandırmak için bir senaryo gereklidir. Uluslararası bir şebekenin hazırladığı bu senaryoda Batı Avrupa ülkelerinin burjuvazileri kendilerine düşen rolü severek üstlenmişlerdir. Çünkü komünizm tehlikesi onlara ABD'nin siyasal, askerî ve ekonomik güdümüne girmek pahasına iç güvenliklerini sağlamak, iktidarı korumak şansını vermiştir. Yakın Doğuda komünizm tehlikesine karşı koyma görevini ise Türkiye yüklenmiştir. Türkiyede komünizm tehlikesinin ciddi olmamasına karşılık, egemen güçler ve onların temsilcisi olan İnönü iktidarı yapay bir «Sovyet tehdidi» masalı uydurup Türkiye'yi Truman Doktrini ve Marshall Planı ile Amerikan emperyalizmine bağlı duruma getirebilmiştir. Diplomatik alanda senaryonun uygulayıcıları İsmet İnönü-Selim Sarper-Feridun Cemal Erkin üçlüsü olmuştur. Bu üç kişi Türkiye'nin soğuk savaşta aktif bir rol oynamasını sağlamışlardır.»

Kalın hatlarıyla özetlemeye çalıştığım bu tezin dayandığı belgeler Yalçın Küçük'ün kitabının «Soğuk Savaş Yaşamak» başlığı altındaki ikinci bölümünde yer alıyor. Soğuk savaşın başlangıcını Ankara'da Dışişleri Bakanlığında yaşamış biri olarak, Yalçın Küçük'ün «soğuk savaşın çıkışında Türkiye'nin bir rolü olduğu» yolundaki görüşüne tümüyle katılıyorum. Gerçekten de, 2. Dünya Savaşı İnönü—Sarıcaoğlu ekibinin korktuğu şekilde, yani Almanyanın yıkılıp Sovyetler Birliğinin Avrupada en büyük siyasal ve askerî güc olarak meydana çıkmasıyla sonuçlanınca, kuzeydeki komşumuzla ilişkiler sorunu Ankara'da bütün sıcaklığıyla gündeme girmişti. Ortada 1925 yılında imzalanmış yirmi yıl süreli bir Türk-Sovyet Dostluk ve Saldırmazlık antlaşması vardı. Ancak Sovyetler günün koşullarına artık cevap vermediği gerekçesiyle bu antlaşmayı yenilemeyeceklerini savaş biterken Ankara hükûmetine resmen bildirmişlerdi. İki ülke arasındaki ilişkiler savaş sırasında iyice soğumaya yüz tutmuş, Atatürk ve Lenin'in kurdukları dostluk, yerini kuşku ve güvensizlik havasına bırakmıştı. Bu sağlıksız durum ancak sabırlı bir çalışma ve iyiniyet gösterileriyle giderilebilirdi çünkü Stalin savaş boyunca Türklerin Nazi Almanyasından çok Sovyetler Birliğinin güçsüz düşmesini istediklerini ve İngilizlerle Amerikalılara hep bu yönde telkinde bulduklarını öğrenmişti.

Oysa İnönü, tıpkı 1939 Ağustos'unda yaptığı gibi, acele davranmak ve Sovyetlerle yeni bir dostluk paktı imzalamak istedi. Bu işi kotarmak için de, kısa bir süre önce Moskova'ya Büyükelçi olarak gönderdiği mutemed adamı Selim Rauf Sarper'i seçti. Sarper İnönü'nün Hariciyedeki gözdelelerinden biriydi. Cumhurbaşkanı seçildikten hemen sonra, Dışişleri'nin siyasî dairelerinden birinde şube müdürlüğünde bulunan Selim Sarper'i baremin birinci derecesine yükseltip Matbuat Umum Müdürlüğüne getirtmiş, 1944 Ekim'inde de onu Moskova Büyükelçiliğine atamıştı. Aradan altı ay geçmeden İnönü Moskova Büyükelçisini Ankara'ya çağırıp Sovyetlere önermeyi düşündüğü anlaşma üzerinde uzun uzadıya görüştü. O sırada Dışişleri Bakanı Hasan Saka ile Genel Müdür Feridun Cemal Erkin B.M.'in kuruluş toplantısına katılmak üzere San Fransisko'da bulunuyorlardı. Dışişleri Bakanlığında Devlet Bakanı Nurullah Esat Sümer vekâlet ediyordu.

1945 Mayısının sonlarında Selim Sarper Cumhurbaşkanı İnönüden aldığı talimatla Moskova'ya döndü ve derhal Sovyet Dışişleri Bakanı Molotof'dan randevu alarak Türk hükûmetinin önerilerini Sovyet hükûmetine bildirdi. Türkiye Sovyetler Birliği ile «askerî bir ittifak»

antlaşması imzalamak istiyordu! Molotof Türkiye Büyükelçisinin önerisine karşılık olarak «Türkiye'nin askerî değerini takdir ederiz ama 200 milyon nüfuslu Sovyetler Birliği devletinin güvenliğini Türkiye'ye teslim edemeyiz. Askerî bir ittifak sözkonusu ise bazı önlemler almamız gerekebilir» demekle yetindi. Bunun üzerine Sarper «Yani Boğazlarda üs mü istiyorsunuz?» diye sordu. Molotof yine açık bir cevap vermeyerek sözü 1. Dünya Savaşında Osmanlı devletinin Rusyanın zayıf durumundan yararlanarak doğu vilâyetlerinin sınırlarında bazı değişiklikler yaptığına getirdi ve eğer Türkiye ile Sovyetler Birliği arasında askerî bir ittifak öngörülüyorsa Türkiye'nin doğu sınırında bazı düzeltmeler yapılması gerekeceğini söyledi. Molotof ile bu görüşmesini Ankara'ya aktarırken Selim Sarper Sovyet hükûmetinin Boğazlarda üs kurmak ve Kars ile Ardahan illerini topraklarına ilhak etmek istediğini bildirdi. Oysa Sovyetler resmen herhangi bir talepte bulunmamışlardı. Dışişleri Bakanlığımızın arşivlerinde de Sovyetlerin üs ya da toprak talebine ilişkin bir belge yoktur. Kars ve Ardahan üzerindeki iddialar Gürcistanlı iki Sovyet tarihçisinin yayınladıkları makaleler dışında Sovyet hükûmetinin resmî bir talebine konu olmamıştır.

Moskova Büyükelçisinin telgrafını 5 Haziran 1945 günü okuyan Cumhurbaşkanı İnönü, Dışişleri Bakan Vekili Nurullah Esat Sümer'den derhal İngiltere ve Amerikanın Ankara Büyükelçileriyle görüşerek Sovyet talepleri karşısında bu iki hükûmetin tepkisini öğrenmesini istedi. İngiliz Sefiri Bakanı dinledikten sonra: «Heyecanlanmayın (don't be excited) diyerek durumu hükûmetine bildireceğini sözlerine ekledi. ABD Büyükelçisi Edwin G. Wilson daha anlayışlı davrandı ve Amerikanın Türkiye'yi yalnız bırakmayacağını bildirdi fakat hemen arkasından şunları ekledi: «Size hemen askerî yardım vaad edemeyiz, yardımın başlaması için en az dokuz ay beklemeniz gerekir çünkü şimdi Stalin'in Amerikadaki prestiji o kadar yüksektir ki bunu değiştirmek zaman ister.»

ABD Büyükelçisinin Türk hükûmetine «dokuz ay bekleme» salık vermesi Yalçın Küçük'ün Tezler'inin ışığında özel bir anlam kazanıyor. Küçük'ün sözünü ettiği «uluslararası şebeke» soğuk savaşı daha 1945 de başlatma kararındadır ama dünya kamuoyunu koşullandırmak için zamana gereksinme duymaktadır. Türkiye'nin yazgısına hükmeden İnönü'nün hesabına gelince, o Sovyet tehdidini kendi kamuoyunda canlı tutmaya çalışarak, hem Sovyetlere tek başına kafa tutan lider ününe sahip olmayı hem de bu fırsatla ileride

Truman Doktrini ve Marshall Planı şeklinde gerçekleşecek Amerikan yardımına Türkiyenin kapılarını açmayı tasarlamıştır. Bu işi başarı ile yürüttüğü de söylenebilir.

Yalçın Küçük'ün «**Türkiye Üzerine Tezler 2**» kitabının soğuk savaşla ilgili bölümü üzerinde söylenebilecekler bundan ibaret değil Eisenhower—Dulles ekibinin döneminde doruk noktasına erişen soğuk savaşın Türkiyenin dış politikasına etkilerini başka bir yazıda incelemeye çalışacağım.

Ele aldığı konuları hem bilimsel yöntem hem de yürekli bir yaklaşımla irdeleyen Yalçın Küçük'ün yapıtının siyasal tarih literatürümüzde bir boşluğu doldurduğuna içtenlikle inanıyorum.

TÜSTAV

AVRUPA KOMÜNİZMİ: BİR OLGUNLUK HASTALIĞI

Metin CULHAOĞLU

Çağdaşları arasında, Lenin'i en iyi anlayanlardan biri, belki de Gramsci idi. İtalyan Komünist Partisi'nin kurucularından olan Gramsci'nin özelliği, İtalya gibi Rusya'ya hiç benzemeyen bir ülkenin koşullarından ve tarihinden yola çıkarak Lenin'in ulaştığı yere ulaşması. Tabii istisnasız her konuda değil. Ama, bilimsel sosyalizmin temel direklerini oluşturan kimi konularda Gramsci, Lenin'le buluşmayı başardı. Özetle, ibrenin iradecilikten yana kaydığı izlenimi verecek biçimde kendiliğindencilığe karşı çıkış, aydınların işlevi, 1917 Devrimi'nin çığır açıcı bir olgu olarak kabulü ve en önemlisi Ekim Devriminden sonra Avrupa'da işçi sınıfı hareketinin izlenmesi gereken yol konusunda bu kez Troçki'nin amansız bir düşmanı kesilecek ölçüde aldığı açık ve net tutum, Gramsci'nin kısa ama verimli yaşamının belli başlı özellikleri.

Gramsci'nin Lenin'i iyi, hem de oldukça iyi anladığı boş bir iddia değil. Devrim denen olayın koçbaşı ile kale kapıları yerle bir edildiğinde, yani çarpıcı bir politik değişiklik sonucunda, felsefe ve ideoloji alanında yepyeni ufukların alabildiğine göz önüne serileceği düşüncesi, belki herkesten çok aydınlara yabancı bir düşünce. Öyle olduğu için de zamanının pek çok Marksist aydını, Lenin'i anlamakta büyük güçlük çekti. Gramsci ise çekmedi. Hatta o kadar ileri gitti ki, II. Enternasyonal döneminin Bernstein ve Kautsky tipi «Kapital kurdu» ama devrim ve iktidar olaylarından çok uzak aydınlara öfkesini belirtmek için olsa gerek, 1917 Ekim Devrimi'ni, Marx'ın «Kapital'ine karşı devrim» olarak niteledi. Bu tür coşkulu aşırılıkları bir yana, Gramsci Lenin'i gerçekten iyi anlamıştı. Kendi politik dili ile (*) Lenin'e «İliç», proletarya diktatörlüğüne de «hegemon-

(*) Gramsci'nin en önemli çalışmalarını hapishanede iken ve yönetimi işkollendirmeme düşüncesi ile sürdürmesi, onu özel bir dil kullanmaya

hegemoniyi: proletarya diktatörlüğü?

ya» diyen Gramsci, yapılanların hakkını şöyle teslim ediyordu:

«İliç politika öğretisiyle pratiği ilerlettiği ölçüde felsefeyi de ilerletmiş oldu. Bu hegemonya aygıtının kurulması; yeni bir ideolojik alan yarattığı, bilinçlerde ve bilgi yöntemlerinde bir dönüşüm meydana getirdiği ölçüde bir bilgi olgusu, bir felsefe olgusudur.»(1)

Günümüzün Marksist literatürüne yakın olanlar, Gramsci üzerindeki bu değerlendirmeleri muhtemelen şaşkınlıkla karşılayacaklardır. Hakları da vardır. Çünkü yıllar sonra aynı Gramsci, Lenin'in ve 1917 Devrimi'nin evrensel boyutlarının yadsınmasında malzeme olarak kullanılacaktır. Bugün böyle yapılmaktadır. Acemilerinin elinde yapay, ustalarının elinde neredeyse inandırıcı bir biçimde. Gramsci'nin düşüncesi, Avrupa Komünizmi adı verilen akımın başlıca kaynağı olarak gösterilmektedir.

En başta, Gramsci'nin Lenin'i iyi anladığını gösteren ve az önce aktardığımız düşünce, günümüzün kimi Batı Avrupa komünist partilerinin elinde bir mazeret belgesi olarak kullanılıyor. Öyle ya, İtalyanlar, Fransızlar, İspanyollar, Norveçliler ve diğerleri de bir politik atılım yapabilirler ve bu atılım sonucunda yepyeni bir felsefi ve ideolojik alan doğar. İşte size bir «Marksist» katkı. Neden olmasın? Lenin'in ittifaklar politikası yerine Gramsci'nin «tarihsel blok» düşüncesini (İtalyancası «tarihsel uzlaşma», Fransızcası «solun birliği») bir de proletarya diktatörlüğü yerine yine Gramsci'nin «hegemonya» sını (Avrupacası ve Türkçesi «ileri demokrasi») koydunuz mu, alın size yeni bir akım. Ya da Marksizme yeni bir katkı. Üstelik geçmişin saygın bir Marksistinden, Gramsci'den kaynaklanan bir katkı.

Ancak işler bu kadar basit değil. Gramsci düşüncesinin, gerçekten de günümüz Avrupa Komünistlerine malzeme olabilecek yanları bulunduğunu kimse yadsıyamaz. Ama öncelikle Gramsci'ye yapılan bir haksızlığı önlemek koşuluyla. Avrupa Komünizminin temsilcileri, Gramsci'nin şemasını baş aşağı dikiyorlar. Devrim (ya da iktidar) Gramsci'nin mantığında daha çok bir hızlanma noktası ya da çıkış kaynağı iken, günümüzün Batı Avrupa Partilerinin elinde bir sonuç, hem de uzak bir geleceğe atıldığı için ayırdedici çizgilerini giderek yitiren bir sonuç oluyor. Gramsci'de, devrim yeni alanlar açıyor. Avrupa komünizminde ise, «tarihsel uzlaşma», «solun birliği»

zorlamıştır. Gramsci'nin kimi düşüncelerinin yanlış yorumlanmasında, bu zorunlu ihtiyatlılık sonucu ortaya çıkan özel «terminoloji» nin de payı olabilir.

ya da «ileri demokrasi» çıkış noktasını, politik koçbaşını oluşturuyor. Felsefe, ideoloji ve yine politika açısından yeni alanlar, ancak bundan sonra açılıyor. Ancak bu alanların engin derinliklerinde epeyce yol aldıktan sonra, sosyalizm ya da devrim gündeme gelebiliyor.

Gramsci'ye yapılan bir yarı - haksızlığı, önce böyle düzeltmek gerekiyor. «Yarı - haksızlık» dedik, çünkü Gramsci en azından Rusya ve 1917 Devrimi için politik iktidar değişikliğini hareket noktası olarak görmüştü. Avrupa'nın batısı için ise, düşünceleri gerçekten farklı sayılabilir. Komintern'in özellikle 1921'den sonra uyguladığı ve tek ülkede sosyalizm gerçeği ile kesinkes uyum içinde olan bu düşüncelere daha sonra değineceğiz. Tabii bu düşüncelerin, tek ülkede sosyalizm gerçeğinden kaynaklanan görelî geçerliliği ile birlikte. Ancak daha önce, yine Gramsci'ye yapılan, yarı değii bu kez tam bir haksızlığa işaret etmek gerekiyor.

1917 Ekim Devrimi, ideoloji, felsefe ve politika alanında gerçekten çok daha engin, yeni ufuklar açmakla birlikte, herşeyin yeni başladığı bir sıfır noktası değildi. Halkımızın deyimi ile «ya herru ya merru» hareketide değildi. Önceden de, hiç küçümsenemeyecek felsefi, ideolojik ve politik temellere sahipti. Ve hiç kuşkusuz 1917 Devrimi, balta girmemiş bir ormana ilk baltayı sallamıyordu. Avrupa Komünizminin yaptığı ise, üzerine basılacak yeterli bir teorik, felsefi ve politik temel olmadan, yıllar yılı öznel ve nesnel kimi güdüklüklerin esaretinden sonra, birdenbire çok fazla ilerleyebileceğini ummak, «bir koyup hepsini alacağını» sanmaktır. Kısacası, Avrupa Komünizminin tarihsel deneyim, ideolojik çözümleme ve politik durum saptaması olarak bugün elinde bulunan araçlarla, açmak istediği yol ve bunun sonucunda almak durumunda olduğu riskler arasında kesin bir oransızlık ya da uyumsuzluk bulunuyor. Başka türlü söylersek, Avrupa Komünizmi, kendi Kadetlerini, kendi Menşeviklerini yeterince tanımadan; Avrupa'nın nereye yöneldiğini yeterince çözümlemeden, üstelik bir de kendi «Bolşevizasyonundan» iyice uzaklaşıp 1917 Şubat'ı ile Ekim'i arasındaki dönemi yaşamak istemektedir. Hem 1905'i, hem 1917 Şubat'ını hiç yaşamadan aradaki dokuz ayı, üstelik de onyıllar hesabı ile (ileri demokrasi süresi) yaşamak mümkün mü?

Avrupa Komünizminin sorunlarından biri, burada düğümleniyor.

Hiç kimse, bile bile ve isteyerek böyle bir çıkmaz içine girmez.

Elbette, Avrupa Komünizminin bugünkü konumunun temelinde, kimi tarihsel gerçekler yatıyor. Tarihsel gerçekler ve belki de tarihsel zorlamalar. Öncelikle bunları görmek gerekiyor.

Derindeki Kökler

Günümüzde, sosyalizme tedrici geçiş, 1917 Devriminin evrensel boyutlarının inkarı, proletarya diktatörlüğünün reddi ve benzeri özelliklerle dikkati çeken Avrupa Komünizminin tarihsel kökenlerini araştırırken, kaçınılması gereken iki tehlike var. Soruna, aşırı öznelci ya da aşırı nesnelci yaklaşım olarak adlandırabileceğimiz iki tehlike. Aşırı öznelci yaklaşıma göre, her şey dört dörtlük yolunda giderken, bu partilerin yöneticileri birdenbire sapıvermiş, böylece Avrupa Komünizmi denen akım ortaya çıkıvermiştir. Aşırı nesnelci yaklaşım ise bugün ortaya çıkan olguyu, Ekim Devrimi'nin, tek ülkede sosyalizm döneminin ve günümüz Avrupa gerçeklerinin doğal ve kaçınılmaz sonucu olarak ilan eder. Öznelci yaklaşımla nesnelci yaklaşımın her birinin yanlışlığı ise kimi deneylerle kanıtlanmış bulunuyor. Aşırı öznelci yaklaşım, sorunun çözümünü yeni yöneticilerle yeni parti kurmada gördüğü için bunu denemiş, İspanya'da Carillo'ya aimaşık olarak çıkarılan Enrique Lister'in yeni parti girişimi, fiyasko ile sonuçlanmıştır. Buna karşılık, başarının ancak «yenilikle» kazanılabileceğini savunan aşırı nesnelciler ise Portekiz Komünist Partisi ile Yunanistan (Dış) Komünist Partisi'nin başarıları karşısında oturup düşünmek zorunda kalmışlardır.

Kanımızca Avrupa Komünizmi denilen akım, nesnel ve öznel nedenlerin ilginç bir karışımı sonucunda ortaya çıkıyor. Özetle söyleyecek olursak, Avrupa Komünizmi, II. Enternasyonal'in zaman zaman biti kanlanan ilkelerinin, önce tek ülkede sosyalizmi kurmaya çalışan ülkenin desteklenmesi zorunluluğu ile sonra Soğuk Savaş stratejisine uyum gerekliliği sonucunda kursaklarda kalan «yenilik arama» içgüdüğü ile çakışmasının ürünüdür. Gramsci'nin düşünceleri, Devletle Bütünleşmiş Tekelci Kapitalizm çözümlemeleri, işçi sınıfının bileşiminin günümüzde köklü değişiklik gösterdiği savları ise, temeli oluşturan bu çakışmanın ayrıntıları ya da satışı artıracak süsler işlevini görmektedir.

Avrupa Komünizminin bugün savunduğu görüşlerin temelinde II. Enternasyonal düşüncelerinin yattığı, doğru ama eksik bir çözümleme. Gerçekten de Avrupa Komünizminin bugün baştaçı ettiği sınırsız «demokratikleşme», «tedricilik», «sermayeye büyükten kü-

«cüge el koyma» stratejisi, kelimesi kelimesine II. Enternasyonal belgelerinden alınmışa benziyor. Marx ve Engels'in ölümleri ile Lenin'in 1917 Devrimi aracılığıyla dünya komünist hareketine damgasını vuruşu arasındaki dönem, ağırlıklı olarak II. Enternasyonal düşüncesinin egemen olduğu bir dönem. II. Enternasyonal sözcülerinin «tedricilik» teorisine karşı mücadele verenlerin arasında, Lenin'le birlikte Rosa Luxemburg da bulunuyor.

Luxemburg'un ideolojik mücadelesine değinmeden önce, bilimsel sosyalizmde kesinkes gözlenmesi gereken bir noktaya işaret etmek gerekiyor. Bilimsel sosyalizmde, en doğru, en derin ve en yaratıcı olan değerlendirmeler nasıl tanımlanabilir? Az gerisinde kalmanın ya da bir miktar ötesine geçmenin «zararsız» olduğu değerlendirme ya da çözümlenmeler mi? En doğru, en yaratıcı olan çözümlenmeler bunlar mı? Kesinlikle değil. Bilimsel sosyalizmde, en doğru, en derin ve en yaratıcı olan çözümlenmeler, eğer bir adım ötesine geçilirse en büyük yanlışlara gebe olan çözümlenmelerdir. Örneğin X Marx'ın bir adım gerisi kapitalizm övgücülüğü, bir adım ötesi ise Bakunincilik ya da anarşizmdir. Marksizm bunun için en doğru, en yaratıcı olandır. Lenin'in bir adım gerisi kendiliğindencilik, bir adım ötesi ise Blanquicilik ya da yine anarşizmdir. Lenin, bunun için doğrudur, bunun için büyüktür. Doğruluk ve büyüklükleri, orta:amanın dışında konuşmalarıdır.

Luxemburg'un II. Enternasyonal liderlerine karşı mücadelesinde de bunun izlerini görmek mümkün. Üstelik bu mücadeleyi, günümüzün Avrupa Komünistlerine karşı aynen tekrarlamak da. Evet, insanlığın ekonomik ve kültürel alanda misli görülmemiş ilerleyişi, sosyalizmle sağlanabilir. Burası doğru. Ancak işçi sınıfının mücadelesi, insanlığı daha önce hayal edilemeyecek konumlara yükseltebilir. Bu da doğru. Ama bu büyük ilerlemenin önemli bir bölümünün, demokratikleşme mücadelesi sayesinde devrimden öncesine rastlayabileceği; ya da daha kötüsü, böylesine devasa bir ilerlemenin artık devrime ve hızlı toplumsal altüst oluşlara gerek bırakmayabileceği düşüncesi, yanlışın en büyüğüdür. Bu, işçi sınıfının devrim öncesi mücadele menzilini abartmanın, buna karşılık burjuva demokrasininin katı sınırlarını küçümsemenin ürünüdür. Luxemburg, aralarındaki kimi farklara karşın, Lenin'le birlikte bu düşünceye karşı amansız bir mücadele verdi. (2)

Bugün Avrupa Komünizminin odak noktalarından birini oluşturan bu konuya yine döneceğiz.

En azından şimdi sözünü ettiğimiz anlamda, Avrupa Komünizmi, II. Enternasyonal'in kesin damgasını taşıyor. Ama Avrupa'daki işçi sınıfı partileri, özellikle 1917 Devrim'inden sonra ve Komintern'le birlikte değiştiğine, Bolşevikleştiğine göre, II. Enternasyonal düşünceleri neden yine hortlasın? Önemli olan, bunun nedenlerini görebilmek.

Bunu görebilmek için ise, az önce yaptığımız «en doğru» tanımlamasına yeniden dönmemiz gerekiyor. Komintern'in (III. Enternasyonal) 1921'den sonra izlediği politika ile Gramsci düşüncesinin ilginç bir biçimde çakışması, Batı Avrupa partilerinin büyük bir bölümünde, artık koşullar değişip silinmesi gerektiği halde kolay silinmeyen izler bırakıyor. Komintern, özellikle 1921'den sonra, devrimin nesnel olanaklarının azalmasıyla birlikte, Batı Avrupa'yı 1917 Devrimi sayesinde Rusya'da kazanılan büyük mevziyi koruyacak siperler olarak değerlendiriyor. Biliyoruz, bu gerçekçi zorunluluğu Troçkistlere, günümüz Türkiye'sinin kimi aydınlarına anlatmak mümkün değil. 1917 Devrimi'nin korunması ile, Avrupa'daki bazı kayıplara karşın, bir bütün olarak (ulusal kurtuluş hareketleri dani) dünya devrimci sürecinin neler kazandığını böylelerine göstermek hayli güç. Ama Batı Avrupa partileri bunu görüyor, gerekeni yapıyor.

Gramsci de görüyor. Hem de o dönemin koşulları içerisinde çok iyi görüyor. Gramsci'nin çözümlemesi şu: Çarlık Rusya'sının devlet ve toplum koşulları, işçi sınıfının bu ülkede bir meydan savaşı kazanmasına olanak tanıdı. O dönemde, bu kazanımın başka meydan savaşları ile desteklenmesi mümkün değil. Üstelik, Batı Avrupa'daki devlet ve toplum yapısı, işçi sınıfının bu ülkede benzer bir meydan savaşı kazanmasına olanak tanımıyor. Ama 1917 kazanımının korunması da gerekli. Bunun için Batı Avrupa işçi sınıfının yapması gereken, «siper savaşı» dir. Bir başka deyişle burjuvaziden, adım adım mevzi kazanmaktır. (3)

Ancak «siper savaşı» zorunluluğu burada kalmıyor. Hele hele Fransa için. Fransa işçi sınıfı, daha sonra da, kendini gerçekten önemli enternasyonalist görevlerle karşı karşıya buluyor. İkinci Dünya Savaşının hemen öncesinde.

Özellikle 1935 - 36 yıllarında, Fransa'nın hayli ilginç bir konumu var. İkinci Dünya Savaşı'nın kıvılcımlarını ortaya koyan kampaşmalarda Fransa, Almanya ve İngiltere ile birlikte oluşturduğu zincirin,

Sovyetler Birliği açısından en zayıf halkası görünümünde. Bir başka deyişle, Sovyetler Birliği, kendisi için en olumsuz sonuçları verebilecek bir Anti - Sovyet ittifaktan iç ve dış güç dengesi dolayısıyla en kolay kurtarabileceği ülke olarak Fransa'yı görüyor. (4) Bu diplomasi mücadelesi, elbette Fransız işçi sınıfına ve komünist harekete de içeride önemli görevler yüklüyor. Fransız işçi sınıfı ve komünist hareket, Fransız burjuvazisine meydanı boş bırakmayacak ölçüde ileride, ama aynı burjuvaziyi korkutup Nazi kampına itmeyecek ölçüde de geride bir politika izlemek zorunda. Bu geçmişten kalma titizlik, hiç kuşkusuz FKP'nin daha sonraki politikasına da damgasını vuran bir nitelik taşıyor.

Özellikle FKP'nin üzerine düşen yük bu kadarla da kalmıyor. II. Dünya Savaşı'nın hemen ardından Soğuk Savaş patlak veriyor. Niyetlenilen kimi açılımlar, böylece bir kez daha köstekleniyor. Soğuk Savaş'ın bitiminden sonra, Fransa'nın ABD emperyalizmine karşı görece olarak daha bağımsız bir politika izlemesi ise bir yandan FKP'nin kursakta kalan kimi niyetlerini bu kez körüklerken, öte yandan da Dünya Sosyalist Sistemi'nin, FKP'nin kimi politik ve ideolojik açılımlarına daha bir yumuşaklıkla bakmasını, en azından itirazlarını bir süre ertelemesini sağlıyor.

Avrupa Komünizmi denilen akımın az çok nesnel temellere sahip olduğu iki ülkeden (İtalya ile Fransa) Fransa'nın konumu, aşağı yukarı böyle. Tek tek ülkelerin özel gelişim çizgilerini bir yana bırakarak daha genel bir değerlendirme yapacak olursak, şunları söylemek mümkün :

1917 Devrimi özel politikaları gerektiren gerçekten özgül nitelikli bir dönem tarafından izlendi. Önce, tek ülkede sosyalizmin yaşamasına katkıda bulunma görevi, sonra savaş öncesi kimi esneklikler, daha sonra ise faşizme karşı mücadelenin dayattığı III. Enternasyonal'e özgü cephe anlayışı. Bunların tümü üstüste geldi. Enternasyonalizmin temellerini ortadan kaldırmamakla birlikte, sosyalizmin artık bir sistem haline gelmesi, üstelik bu sistemin yıkılıp yok edilemez bir güce erişmesi, özellikle Batı Avrupa partilerinin sırtındaki yükü önemli ölçülerde hafifletti. Bu partileri, daha büyük bir hareket serbestisine kavuşturdu. Sonra, Batı Avrupa Partileri bu serbestiyi kullanma yollarını aramaya başladılar. Üzerindeki yükün kalkmasının verdiği hareketlilikle, birdenbire çok şey yapma, biriken sorulara bir kerede doyurucu yanıtlar bulma ararışı içine girdiler. Büyük bir ararışı yanıtlamak için, büyük bir birikim gerek. Batı

Avrupa partilerinin birikimi ne idi? Küçümsemek mümkün değil, ama şunlar : Komintern'in faşizme karşı mücadele dönemine özgü cephe anlayışı, henüz politik boyutlarıyla yeterince derinleştirilmemiş bir «Devletle Bütünleşmiş Tekelci Kapitalizm» çözümlemesi, yine politik uzantıları belirsiz bir «bilimsel teknolojik devrim» sap-taması vb. Bir elde bunlar, öte yandan yapılmak istenen «büyük» işler. Bu dengesizliğe II. Enternasyonal'e özgü düşünce kırıntıları ve abartılmış bir «Gramsci geleneği» eklendiğinde Avrupa Komünizmi artık şekillenmeye başlıyor.

«Devletle Bütünleşmiş Tekelci Kapitalizm» çözümlemesi günümüzün gelişmiş kapitalist ülkeleri için her sırrı çözen mutlak hakikat olarak alındığında, doğrudan durmak mümkün olmuyor. Sonra peşinden «ileri demokrasi» zorlaması geliyor. Yine günümüzün koşullarında sağlam temellere oturmayan bir «ileri demokrasi»nin, Avrupa Komünizminden başka gideceği yer kalmıyor.

İşçi sınıfı hareketinin günümüzdeki en çaplı önderlerinden biri olan Uruguay Komünist Partisi Birinci Sekreteri Rodney Arismendi ise ihtiyatlı olmanın faziletini sergileyip, Batı Avrupa'daki aceleciler için, onların Türkiye'deki sorumsuz taklitçilerini de kapsayacak biçimde uyarıda bulunuyor :

«Değindiği konuların kapsamılarına rağmen, ilerideki çalışmalara ışık tutacak özet ve notlar da dahil, Lenin'in yapıtları, günümüzün devrimci pratiğinin ortaya attığı sorunlara hazır çözümler getirmemektedir. Dahası, böylesine hazır çözümler, Lenin'den sonra gerçekleştirilen Marksist - Leninist çalışmalarda da, en güncel olanları da dahil, bulunmaz. Bunun nedeni, tek başına, Komünist hareketin kendi kendini eleştirip yanlış ve eksik teorik önermelerle uygulamaları sergilemesi de değildir. Diğer bir neden de, Leninizm sayesinde hızlanan dünya devrimci süresinin ortaya koyduğu pratiği kavramlaştırımda çoğu kez geç kalışımızdır.» (5)

Arismendi'nin uyarısı, önce Leninizmi dondurup günümüzün gelişmelerinden soyutlayanlar, sonra da «anti tekelci mücadele» ve «ileri demokrasi» türü yaklaşımları abartıp çağımızın Leninizmi yerine koyanlar için ders alınması gerekli bir nitelik taşıyor. Bir yanda günümüzün yeni olgularını çözümleyememenin mazeretini sözde «Leninizm»de bulmaya çalışanlar, öte yanda «anti tekelci mücadele» ve «ileri demokrasi» türü teorik denemeleri her kapıyı açan maymuncuk durumuna getirenler. Her ikisinin de Arismendi'nin söylediklerinden ders alması gerekiyor.

Dünya Sosyalist Sistemi ve Tutumları üzerinde daha ayrıntılı duracağız. Ama şimdiden söylenebilir: «Anti tekelci mücadele» ve «ileri demokrasi» çözümlenmeleri ile bu çözümlenmelerin giderek fe-tişleştirilmesi, «tedrici geçiş» teorisine, proletarya diktatörlüğünün reddine vb. yol açan eğilimin başlıca kan merkezini oluşturdu. Bir başka deyişle, büyük bir coşku ile araniş dönemine giren Batı Avrupa komünist partileri, üstelik uluslararası hareketçe de paylaşılan «anti tekelci mücadele», «Devletle Bütünleşmiş Tekelci Kapitalizm» türü çözümlenme denemelerini abartıp mutlak hakikat konumuna yükseltince sözünü ettiğimiz diğer etmenlerin de katkısı ile, sağa kayış sürecinin kapıları ardına kadar açıldı ve Avrupa Komünizmi denen akım daha bir ete kemiğe bürünmeye başladı.

Başta Alman Demokratik Cumhuriyeti olmak üzere, sosyalizmi kurmuş bulunan ülkelerdeki kimi araştırmacıların oldukça aceleci ve kestirmeci çözümlenmeleri, ucu kaçınılmaz olarak Avrupa Komünizmine varan «ileri demokrasi» görüşlerinin palazlanmasına katkıda bulundu.

«Sosyalist topluma doğrudan geçişin mümkün olmadığı» tezleri ve giderek demokrasi mücadelesinin, uzak gelecekteki sosyalizme ulaşmanın tek kapısı olarak mutlaklaştırılması (6) Batı Avrupa'daki partilerin arayıp da bulamadıkları «yeşil ışık» olarak değerlendirildi. Ama bundan da vahimleri oldu. Anti tekelci cephenin güç kazanmasının, «devleti tarafsızlaştıracak» bir etken olduğu ileri sürüldü. (7) Böylece, devletle bütünleşmiş tekelci kapitalizm çözümlenmesi, politik çerçevede yalnızca basit bir cephe teorisi iken dallanıp budaklanıyor bu kez «devletin tarafsızlaştırılması» gibi derin teorik kökleri olan bir olguyu, ortaya çıkarıyordu. «Evrensel» olarak nitelenen bu tür çözümlenmeler, Batı Avrupa'nın açılım arayan Komünist partilerinden bir bölümünün elinde çok daha uç noktalara götürüldü. Açılan kapılardan geçen Avrupa Komünizmi, devlet konusunda, belki de yeni ama Marksist - Leninist devlet teorisi ile taban tabana zıt bir beklentiye ulaştı.

Sosyalizmi kurmuş bulunan ülkelerin araştırmacıları, işlerin gittiği noktayı hiç kuşkusuz gördüler. Ancak bundan sonra, «anti tekelci mücadele»yi yine geçerli saymakla birlikte, bunun siyasi iktidar sorununu gündemden çıkartmadığını, demokratikleşmenin ancak bir toplumsal altüst oluşla (siyasi devrim) sosyalizme ulaşabileceğini vurgulamaya başladılar. (8)

1979'a kadar olan yıllar, yavaş yavaş tehlikenin farkına varan araştırmacıların uzaktan ve «kızım sana söylüyorum» türünden uyarıları ile geçti. Bunca suçlamadan sonra «başka ülkelerin komünist partilerinin içişlerine karışmama» konusunda oldukça saygın bir titizlik gösteren Dünya Sosyalist Sistemi, ilk ağızda, Avrupa Komünizminin teorik açıdan görelî olarak en çapsız temsilcilerini hedef aldı. İspanya Komünist Partisi'nden Carillo ve Azcarate ile Fransız Komünist Partisi'nden Jean Elleinstein gibi.

Ancak, Sovyetler Birliği'ne ve Lenin'e saygısızlıkta daha uc noktalara gidişleri bir yana bırakılırsa, kurdukları teorik çerçevenin özü açısından örneğin bir Elleinstein ile üyesi olduğu FKP'nin görüşleri arasında köklü bir fark bulmak mümkün değil. Böyle olduğu için, Carillo ve Elleinstein eleştirilerinden sonra, özellikle 1979'la birlikte, Avrupa'daki partilerin tuttuğu yola daha köklü ve kapsamlı eleştiriler yönelmeye başlandı. Bunlardan bizim bildiğimiz en önemlisi Sovyetler Birliği'nden Yuri Krasin ile Boris Leibzon'un birlikte hazırladıkları «Devrimci Teori ve Devrimci Politika» idi.

Türkiye'li okurlar için hemen belirtelim : Sözünü ettiğimiz çalışmanın Türkçe çevirisi çıktı. Ama nasıl? «İleri demokrasi» fetişizmine gölge düşürecek kimi değerlendirmeler çeviri sırasında kasten atılarak. Bu hatırlatmadan sonra, Krasin ile Leibzon'un dediklerine dönelim. Kitapta ilginç olan nokta, o zamana kadar **sosyalizme geçiş modeli** olarak sunulan «ileri demokrasi»nin, artık «sosyalist devrime yaklaşmakta tutamak sağlayacak hedefler toplamı» ve «kapitalist sistemin sınırlarını aşmayan geçici önlemler» olarak gösterilmesidir. Krasin ve Leibzon'un uyarılarını hep birlikte dinle yelim :

«Tekelci devlet kapitalizmi çerçevesindeki ivedi demokratik reformlar perspektifi, sosyalizme geçişin teorik bir «model»i olarak sunulmaktadır. Oysa gerçekte bunlar, sosyalist devrime yaklaşımda tutamak noktaları sağlamaya yönelik hedef, önlem, araç ve yöntemler toplamından ibarettir. Ve başlıca güç ve etki odakları, derin siperli savunma hatları ile çevrelenen tekelci devletin bu ileri hatlarının gerisinde kalmaktadır. Bunları ele geçirmek için ise, işçi sınıfı, sosyalist devrimin asıl özünü oluşturan devrimci bir mücadeleyi başlatmak zorundadır ... Bir anti tekel programın gerçek içeriği ve tarihsel sınırları öylesine bir netlikle belirlenmelidir ki, sonuçta bu program ne kapitalizm için kabul edilebilir talepler toplamına indirgensin ne de burjuva demokrasisi sınırlarını içerisinde yerine

Ç getirilmesi mümkün olmayan (burjuvazinin iktidardan indirilmesi) gibi çok köklü talepler bu programa ilâştirilsin» (4)

Sosyalizme geçiş modeli olarak sunulan anti tekelci mücadelesinin bu kez sosyalist devrime yaklaşımda bir deneme» olarak tanımlanması dikkati çekiyor. Bunu, Avrupa Komünizminin gittiği nokta karşısında Sovyet araştırmacılarının gösterdiği belki de gecikmiş bir titizliğe bağlamak da mümkün.

Krasin ve Leibzon'un söyledikleri ile, sosyalist hareketle bugüne dek hep inanılan bir değerlendirmeyi bir kez daha ve dikkatlice ele almak gerekiyor. Önceleri tartışmadan kabul edilen çözümleme şu idi: Dün, demokrasi mücadelesi feodalizme karşı veriliyordu. Onun için sosyalizm, çok daha uzaktaki bir hedef idi. Bugün ise, demokrasi mücadelesinin asıl hedefi tekeller. Yani kapitalizme özgü bir olgu. O halde günümüzde demokrasi ve sosyalizm mücadeleleri **otomatikman** içiçe geçmiştir...

Pek de öyle «otomatik» olmadığı ortaya çıkıyor. Tersine, Avrupa Komünizminin elinde, kapitalizmin en çok geliştiği, feodalizmden ise hiç söz edilmeyecek ülkelerde, sosyalizm stratejik bir hedef olarak daha da uzaklaşıyor. Kapitalizm ne ölçüde gelişmişse, aradaki aşama sayısı da o kadar artıyor!

Krasin ve Leibzon'un söyledikleri, başka açılardan da dikkati çekiyor. «Asıl güç odakları» ve bunların çerçevesindeki «mevziler» tam tamına Gramsci'nin söyledikleri ile çağrışım yapıyor. Bu ise Gramsci'nin hem sağ, hem de sol yorumlarının mümkün olduğu sonucunu veriyor. O halde, Gramsci'nin çözümlenmeleri ile Avrupa Komünizminin devlet teorisine daha yakından eğilmek zorunlu oluyor.

Marksist - Leninist Devlet Günümüzde, Türkiye'ye de uzanan
Teorisi Yetersiz mi? bir Althusser olgusu var. Diğerleri

bir yana, Althusser'in en çok ilgi çeken çözümlenmelerinden biri de devlet üzerine. Althusser'in çözümlenmesine göre, devlet, hep billenen ve üzerinde durulan «baskıcı» yanının dışında bir de «ideolojik aygıtlar» mekanizmasına sahip. Buna kısaca, Devletin İdeolojik Aygıtları (DİA) adı veriliyor. Aile, okul, kilise, radyo, televizyon vb. devletin ideolojik aygıtlarını oluşturuyor. DİA'nın klasik anlamda «zor» aygıtından farkı ise, ordu, polis vb. gibi «zor» değil, «ideoloji» kullanması (10)

Althusser ile Gramsci arasındaki bağ da burada ortaya çıkıyor. Gramsci'de, klasik anlamda «zor» kullanan devlet'e aşağı yukarı «siyasi toplum» kavramı tekabül ediyor. Ama Gramsci de burjuvazinin egemenliğini bütünüyle bu klasik «zor» gücüne bağlamıyor. Onda da devlet'i çevreleyen «siper»ler var. Althusser'in DİA'sı gibi. Bu siperlerin Gramsci tarafından adlandırılması ise «sivil toplum» biçiminde oluyor.

Bütün bunların, günümüzün Avrupa Komünizmi ile ilişkisi şurada: Avrupa Komünizmine göre, DİA ya da «sivil toplum» kavramını Marx, Engels ve Lenin'de bulmak mümkün değil. Onlarda yalnızca «zor» kullanan ya da «baskıcı» devlet var. Bir de bundan ötede başka «olasılık»lar: İşçi sınıfı hareketinin, siyasi anlamda devrim yapmaksızın, yani baskı aracını eline geçirmeksizin, verdiği mücadelelerle DİA ya da «sivil toplum» üzerinde egemenlik kurması Gramsci'de (hegemonya) mümkündür. Bir başka deyişle, siyasal anlamda henüz iktidar olmayan proletaryanın, ideolojik anlamda hegemonya kurması mümkündür. Bu durumda, çepeçevre kuşatılıp ideolojik silahlarını yitiren burjuva devleti, teslim olmak zorunda kalacaktır. Avrupa komünizminin tekeileri kuşatan, adım adım ilerleyen, yavaş da olsa yol alan, ama sonunda burjuva devletini barış koşullarına zorlayan stratejisi de buradan kaynaklandığını iddia etmektedir.

Önce, Gramsci'ye yapılabilecek kimi haksızlıklara yeniden işaret etmek gerekiyor. Başta değindiğimiz gibi, Gramsci'nin söz konusu çözümlenmeleri, evrensel bir model teşkil etmekten çok, **o dönemin koşullarında** Batı Avrupa işçi sınıfı hareketinin 1917 Devrimi'nin ayakta kalmasına nasıl katkıda bulunabileceğini anlatmaya yönelmişti. Açık söylemek gerekirse Gramsci, hiç katılmadığı Trocki'nin «sürekli devrim» macerasını çürütebilmek için «cubuğu tersine bükme» zorunda kalmıştı. Avrupa'da hemen bir devrimin beklenebileceği görüşünün yerleştirilmesi, Gramsci'yi ileride pekala yanlış yorumlanabilecek bazı kavramlaştırmalara itti. Gramsci düşüncesinin ilk sınırını burada çizmek gerekiyor.

İkinci olarak söylenmesi gereken ise şu: Gramsci'nin pek çok sağ ya da sol yorumu mümkün. Ama onu kaplumbağamsı bir tedriciliğin şampiyonu haline getirmek kesinlikle mümkün değil. Çünkü Gramsci, «sivil toplum»un kuşatılması teorisine karşın, niteliksel bir sıçrama anı olarak kesin hesaplaşma gününü, yani siyasal devrimi, yani toplumsal altüst oluşu hiç bir zaman reddetmedi. Avrupa komü-

nizmi teorisyenlerinin unuttuğu bir başka nokta da burası: Aynı zamanda 1917 Devrimi'nin coşkusu ile «Kapital'e karşı devrim» diyen Gramsci'ye yapılacak büyük bir haksızlık.

Ancak bütün bunlar, Gramsci'nin tehlikeli yorumlara hiç elverişli olmadığı anlamına gelmiyor. Bir kere, Gramsci'nin yorumu, oldukça statik bir özelliğe sahip. Bu statiklik (durağanlık) «sivil toplum»u aşırı ölçüde bağımsızlaştırıp, giderek mutlaklaştırmaktan ileri geliyor. Aradaki farklılıklara karşın, Althusser'in DİA'sı ile aynı anlamda ele alabileceğimiz «sivil toplum»un bu ölçüde mutlaklaştırılması, belirli bir toplumun tümünü sarsacak ulusal ya da daha çok evrensel etkenlerin önemini göz ardı ettiriyor. Örneğin İkinci Dünya Savaşı ertesinin yıkılmış Avrupa'sında çöken ve kaybolan değerler Avrupa'sında hangi «sivil toplum» ya da hangi Althusser DİA'sı ayakta kaldı? Avrupa'nın yarısını sosyalizmden kurtaran faktör burjuvazinin «sivil toplum»u ya da DİA'yı elinde tutması mı idi? Yoksa ABD enjeksiyonlu soğuk savaş ve bununla birlikte devlet'in asıl baskıcı zor işlevinin; ordunun, polis'in tüm çehresini göstermesi mi?

Savaş sonrasında Avrupa'sında, komünist hareketin, ortada kalan kadarı ile «sivil toplum»da görülmemiş etkinlik sağladığı hiç kuşkusuz bir gerçek. Buna yine Gramsci'ci anlamda «hegemonya» tanımını yakıştırmak da mümkün. Ama bunlar, «asil devlet»in ön plana çıkması ve komünist hareketin üzerine amansızca saldırması sonunda yetersiz kaldı. Bunu mutlaka görmek gerekiyor.

«Sivil toplum» ya da DİA'yı bağımsız görmenin yanlışları savaş öncesi Avrupa'sının kimi acı deneyimleri ile de ortaya çıkıyor. Açıkça söylemek gerekirse, Gramsci'nin işçi sınıfı hareketi için öngördüğü «sivil toplumun fethi» semasından yararlananlar, İtalya'da faşistler, Almanya'da Naziler ve İspanya'da Falanjistler oldu. Burarlarda faşizm, önce aileye, kiliseye, okula ve belki de Almanya için bir DİA sayılabilecek olan Bavjera birahanelerine girdi. Bunu olanaklı kılan ise, hiç kuşkusuz, «sivil toplum»un bağımsızlığı değil, siyasal anlamda devletle, onun zor araçları ile oluşturduğu kopmaz bütünlüktü.

Marks, Engels ve Lenin'de «sivil toplum» ya da DİA çözümlemesinin bulunmaması, «araba derken tekerleklerinden ayrıca bahsetmemek» türünden bir «suç». Üstelik, Engels'in devleti «varolan en büyük ideolojik güç» olarak tanımladığı, Marks'ın ise Fransa'da İç Savaş'ta devletin oluşturduğu «kamu gücü»nden söz ettiği bili-

nirken. Lenin'e gelince. Söylenebilecek iki şey var. Birincisi, Lenin'in bir «eşitsiz gelişim» kuramcısı olması. Önce «eşitsiz gelişim» sonra da «somut durumun somut çözümü» var Lenin'de. Eşitsiz gelişiminin boyutlarından biri şu : 20. yüzyıl başlarının Rusya'sı üretim sürecinde, kolektif bilinç - karşılıklı dayanışma vb. açısından dünyanın en elverişli altyapısını oluştururken (örneğin o dönemde Rusya'nın Putilov fabrikası ölçeğinde işçi birikimi sağlayan bir başka Avrupa ya da ABD işyeri yoktur) aynı ülke köklü bir burjuva devrimi yaşamadığı için, üstyapıda buna karşılık olabilecek önlemleri alamamıştı. Kısacası, Rusya'da alt yapı ile üst yapı arasında da bir eşitsiz gelişim ön plana çıkmış, üretimin toplumsallaşması karşısında burjuvazi, Okrana'dan, Çar muhafızlarından ve Kazak süvarilerinden başka bir önlem bulamamıştı. Dahası, Birinci Dünya Savaşı'nın getirdiği yıkım, burjuvazinin elinde ideolojik anlamda hiç bir koz bırakmamış, toplum tüm değerleri ile yıkıma sürüklenmiştir. «Eşitsiz gelişim» ve «somut durumun somut çözümü» ustası Lenin, tüm bu olanaklardan Dünyanın ilk sosyalist devrimi için yararlanmasını bilmiştir.

Değindiğimiz gibi, Gramsci'nin hem sağ hem de sol yoruma olanak tanıyan çözümlenmeleri var. Yine devlet konusunda. «Sivil toplum»un kurumsallaştırılarak belirleyici temel sayılması, bu toplumda etkin olduğunda, devletin geri kalan bölümün tarafsızlaşacağı düşüncesine yol açıyor. Gerçekten de, günümüzde Avrupa komünizminin savunuculuğunu yapan tüm partilerin üzerinde birleştiği ortak temellerden biri de bu.

Mantık yine aynı: Devlet, ideolojik aygıtları ile, ya da sivil toplumu ile burjuvazinin devleti oluyor. Bunlar elinden alındığı zaman ise, geriye kalan bölümü (ordu, polis vb.) tarafsızlaştırıyor. İtalyan Komünist Partisi'nin önde gelenlerinden Michele Rossi, devletin bu halini «ideolojik olmayan devlet» ya da «ideoloji dışı devlet» olarak tanımlıyor.(11) FKP'nin en düzeysiz ünlülerinden Elleinstein ise, aynı olguya «ideolojik açıdan tarafsız devlet» adını veriyor.(12) İspanyol Komünist Partisi'nden Daniel Iribar da «temsili demokraside egemen olduktan sonra» devletin elindeki son araçların çaresiz kalacağını vurguluyor.(13)

Bu tür çözümlenmelerin temelinde de, «devletle bütünleşmiş tekelci kapitalizm» teşhisinin zorlanması yatıyor. Kısacası, devlet bir avuç tekelci ile c kadar haşırneşir oluyor ki, o kadar kaynaşık içiçe geçiyor ki, ekonomik alanda bir bütün olarak burjuvazinin

değil, tekellerin egemenliğine son verildiğinde devletin burjuvasıyla olan evliliği de bozuluyor. Artık devlet, işçi sınıfı ile yeni bir izdivaç yapacak dul bir kadın olarak «boşta» dolaşıyor.

Somut gerçeklerden kaynaklanan «tekelci devlet kapitalizmi» çözümlemesinin ideolojik ve politik boyutlarının böylesine aceleci bir biçimde genişletilmesi, Marksist devlet teorisinin temel ilkelelerini de zorluyor. Tanımı gereği «devletle bütünleşmiş tekelci kapitalizm» çözümlemesi, devlet mekanizmasında çok köklü değişikliklerin (özellikle orduda) yapılmasını gerektirirken, önerilen bunun tersi oluyor. Unutulan nokta ise şurada: Büyük burjuvazinin egemenliğine ve hatta varlığına son verildikten sonra bile küçük üretim nasıl «her gün ve her gün» kapitalist ilişkileri doğurup beslerse, aynı şekilde, tekeller egemenliğine son verildikten sonra da burjuva devlet mekanizması «her gün ve her gün» karşı devrim ve kapitalizme dönüş eğilimlerini doğurup besler. Bunu önlemenin yolu ise, burjuva devlet mekanizmasını kökünden değiştirmektir. Yoksa, boşta kalan aynı mekanizmaya «işçi sınıfı adına» sahip çıkmak değil.

Avrupa komünizminin bu «sağ» yorumlarının, yine Avrupa Komünizmi içinden «sol» eleştirilere uğradığını da belirtmek gerekiyor. Avrupa Komünizmini «sol» dan eleştirenlerin başında, Yunanistan (İç) Partisinden Poulantzas (x) ile Fransız Komünist Partisi'nden Glucksman geliyor. Poulantzas, bu konuda daha sağlıklı bir konumda yer alıyor. İdeolojik aygıtları, burjuvazinin egemenliğinin kaynağı sayma eğilimine karşı sürekli olarak uyarıda bulunuyor. Örneğin din'in nedeni kilise değildir; tersine dinin sonucu olarak kilise kurumu ortaya çıkmıştır. Aynı şekilde, burjuva ideolojisine ve onun kaynaklarına inmeden, burjuvazinin kurumlarına ya da aygıtlarına karşı mücadele edilemez. (14) Benzer bir sol itiraz da artık bir Babil kulesi haline gelen FKP'den, Glucksman'dan geliyor. Glucksman da kapitalizmin bugünkü bunalımının sistemin ve bir bütün olarak **burjuva ittifaklarının** bunalımı olarak değil, yalnızca tekelci kesimin bunalımı olarak görülmesi yanlısına işaret ediyor. (15)

Burjuvazinin devleti ve ittifakları ile, burjuva ideolojisi ve aygıtları arasındaki ilişkiye Türkiye somutu açısından da dikkat etmekte yarar bulunuyor. İlginç olan nokta, Türkiye'de burjuva devletin egemen ideolojisinin özünde elli küsur yıldır ciddi bir değişik-

(x) Nicos Poulantzas, kısa bir süre önce itihar etti.

lik geçirmemiş oluşu. Burada, en azından Türkiye örneğinde, burjuvazinin ittifaklar sisteminde egemen olan kesim değiştiği halde, egemen burjuva ideolojisinin değişmediği gözleniyor. Türkiye burjuvazisinin, cumhuriyet döneminde, ittifaklar sistemi ve bu sistemdeki egemen güç, değişmiş, ancak egemen ideoloji hep aynı kalmıştır: Kemalist ideoloji, Kemalist eğitim.

Cumhuriyet tarihinde, toprak sahiplerinden tekelci sermayeye, ticaret burjuvazisinden tarım burjuvazisine kadar burjuva ittifaklar sisteminin her kesimi, egemen ideoloji olarak hep Kemalizme sahip çıkmış, onu kullanmıştır. İlginç olan bir başka nokta da, Avrupa Komünizmini, Gramsci'yi Althusser'i ve ötekilerini hiç tanımadığı halde, Türkiye ilerici hareketinin okulda, ailede, bürokraside, orduda, radyoda ve televizyonda kısacası Gramsci'nin deyimi ile hem «siyasal» hem de «sivil» toplumda burjuvazinin bu silahını kendi eline almaya çalışması. Türkiye'de, sosyalistler dahil, ilerici hareket, Kemalist ideolojiyi tekeline aldığı takdirde, bir bütün olarak devlete sahip çıkacağını sandı. Bu dramatik çaba, dramatik bir biçimde sonuçlandı. 12 Mart ile, Kemalizme «sol» adına damga vurmasına ramak kalanlar, aynı ideolojiye sağ adına daha çok sahip çıkanlarca ezildiler. Bir kenara not edilmesi gerekiyor.

İdeolojik aygıtlar sorununa eğilmediği gerekçesiyle Marksist —Leninist devlet teorisinde yetersizlik bulan anlayışa kısaca değinmeye çalıştık. Buna karşılık Avrupa komünizmi kuramcılarının oldum olası hiç eğilmedikleri bir başka konuya değinmek, «DİA'lara dikkat edilmedi» eleştirisini Marksist devlet teorisine karşı çıkarılanlar açısından ilginç olacak.

Bu konu, Lenin'in klasik «devrimci durum» tanımı. Avrupa komünizminin tüm kuramcılarının ısrarla es geçtikleri bir konu. Nedeni de açık olsa gerek. Devletin ideolojik aygıtlarını ya da Gramsci'nin dilinde «sivil toplumu» bundan daha iyi ne anlatabilir ki? Leninist devrimci durum tanımlamasının iki ögesi, «üsttekilerin eskisi gibi yönetememeleri» ile «alttakilerin eskisi gibi yaşamak istememeleri», gerçekte ideolojik aygıtlar önerisini de bütünü ile içeriyor. «Üstekilerin eskisi gibi yönetememeleri», o geniş kapsamı içerisinde, hiç kuşkusuz burjuva devletin ve ideolojisinin kitlelere yönelik pasifikasyon aygıtlarının da işlemezliğini gündeme getirmektedir. Madalyonun ikinci yüzünde ise «alttakilerin eskisi gibi yaşamak istememeleri» var. Bu da, aynı aygıtların, kitlesel hoşnutsuzluk karşısında, olağan dönemlerdeki işlevlerini görememeleri olgusunu

içeriyor. Hem de kesinlikle.

O halde sorun, Marksist - Leninist devlet teorisinin devletin ideolojik aygıtları konusunda çözümlene getirmemesi değil. Tersine, sağ ve soluyla birlikte Avrupa Komünizminin «devrimci durum» tanımının içeriğine hiç mi hiç dikkat etmemesi.

Bu konuda hem sağ, hem de sol Avrupa Komünizmi yetersizliğini ya da daha hafif bir deyimle dikkatsizliğini gösteriyor. Ancak yine de, Leninizmin can damarlarından birini oluşturan «devrimci durum» tanımının bunca mürekkep yalayan insanlarca es geçilmesinin bir nedeni olsa gerek. Elbet böyle bir neden var. Bu neden, Avrupa Komünizminin, özellikle sağ yorumcuların, «devrimci durum»dan, niceliğin niteliğe dönüştüğü o belirleyici andan, toplumsal altüst oluştan, kısacası burjuva düzeninden ani ve köklü bir kopuştan bütünü ile umudu kesmiş olmaları. Avrupa komünizminin belirleyici özelliği «demokratikleşme» fetişizmidir. Tedriciliğin, ideolojik çerçeveyi oluşturmasıdır. Öyle ki, süreç gelişecek, gelişecek; nicelik artacak, artacak ve belki de hiç kimse farkına bile varmadan Avrupa bir gün «komünist» oluverecektir.

Tedricilik ve Demokratikleşme Fetişizmi

Sözünü ettiğimiz özellikleri uzun uzun anlatmak yerine, tipik bir örneği aynen aktarmakta yarar var. Norveç Komünist Partisi Merkez Komitesi Sekreteryaya üyesi Ib Norlund aynen şöyle diyor:

«Demokratik mücadele kavramını başlangıç noktası olarak almak çok daha yararlı olacaktır. Bu, herşeyden önce, halkın ve emekçilerin çıkarlarının korunması, toplumsal-siyasal talep ve haklarının savunulması anlamına gelir. Görülmesi gereken önemli nokta ise şudur: Sömürücü sınıfların iktidarının alaşağı edilmesi ve kapitalist üretim ilişkilerine son verilmesi bu taleplerin gerçekleşmesi için bir ön koşul değildir. Bu açıdan, demokrasi mücadelesi ile sosyalizm mücadelesi arasında bir ayırım vardır. Devrimci politika ile reformist politika arasındaki farka gelince, devrimci politikanın ayırdedici yanı, demokratik mücadeleye herhangi bir sınır koymaması, tersine kitle desteğine dayanarak bu mücadeleyi sosyalizm mücadelesine doğru geliştirmenin yollarını aramasıdır. Bir başka deyişle, demokratik mücadele sosyalizm mücadelesinin bir koşuludur.» (16)

Avrupa komünizminin demokrasi ve sosyalizm anlayışının en vahim örneğinin bu olduğu sanılmasın. Çok daha vahimleri var.

Ancak Norlund Fransız ve İtalyan yoldaşları gibi teorik bir geleneğe sahip olmadığı için, söyleyeceklerini süslemeden ve hepsini bir paragrafta söylüyor. Onun için bu örneği aldık.

Yine de örnekler çoğaltılabilir. Fransız Komünist Partisi'nden Paul Courtieu, aynı düşünceleri «sosyalizm kesintisiz demokratikleşme anlamına gelir» (17) diyerek paylaşmakta, İspanyol Komünist Partisi'nin lideri Carillo «iktidar sorununu bir saplantı haline getirdik» sözleriyle özeleştirisini yapmakta (18), İtalyan Komünist Partisi ideologlarından Amendola da kapitalist sistemi parçalamaya yönelik programlara «işçi sınıfının hiç itibar etmediği» (19) görüşünü ileri sürmektedir.

Bunca aktarmadan sonra, demokrasi fetişizminin kaynaklarına inmekte yarar var. Sovyet araştırmacılar, günümüzde demokrasi mücadelesi ile sosyalizm mücadelesinin hedeflerinin birbirine iyice yaklaştığını belirte dursunlar, Batı Avrupa'daki partilerin büyük bir çoğunluğu bu iki mücadeleyi hiçbir dönem görülme- yen ölçüde, bıçakla birbirinden ayırmaya çalışıyorlar. Bunun nedenlerine eğilmek gerekiyor.

Kanımızca, yanılığın başlıca kaynaklarından biri, feodalizmden kapitalizme geçiş sürecini, aradaki önemli farkları ve tarihsel boyutları görmeden, kapitalizmden sosyalizme geçiş süreci için model almaktan kaynaklanıyor. Bu yapay model anlayışı, hem alt yapı, hem de üst yapı ilişkilerinde kendini gösteriyor.

A İlk ağızda, burjuvazinin, daha feodal yönetimi iktidardan aşağı edip kendi siyasal kadrolarını yönetime getirmeden, toplumda ideolojik egemenliğini kurmuş olması, zorlama bir biçimde, kapitalizmden sosyalizme geçiş için model alınıyor. Politik iktidarı ele geçirilmesinden önce «sivil toplumda hegemonya kurma», aynı anlama gelecek biçimde «ideolojik aygıtları ele geçirme ya da tarafsızlaştırma» düşüncesi buna dayanıyor.

İkinci olarak, feodalizmin hem üretici güçleri hem de demokrasiyi engelleyişi, günümüzde, tekelle kapitalizmin yine hem üretici güçleri hem de demokrasiyi engelleyişi için model alınıyor. Yani, dünkü feodal ayakbağları ile günümüzün tekelle kapitalizminin ayakbağları yapay bir biçimde aynı kefeğe konuyor. Sonuçta, feodalizmden kapitalizme geçişte **belirsizleşen** ya da oldukça geniş bir zaman dilimine yayılan iktidar değişikliği olayı, kapitalizmden sosyalizme geçiş için de geçerli sayılıyor.

Feodalizmden kapitalizme geçişin siyasal yanı, halihazırda oturup yerleşme yolunda olan üretim biçiminin üst yapıdan takviyesidir. Buna karşılık, ekonomik anlamda kapitalizmden sosyalizme geçiş, halihazırda elde bulunan siyasal iktidarın altyapıdan takviyesidir. Arada böylesine bir temel farklılık bulunuyor. Bu farklılık da, herkesin bildiği gibi, sosyalist ilişkilerin, kapitalist toplumda gelişip filizlenemeyeceği gerçeğinden kaynaklanıyor. İlk ağızda yöneltilebilecek itiraz bu.

İkinci olarak, bir başka önemli noktaya dikkat etmek gerekiyor. Kapitalizmin, iktidarı siyasal anlamda feodalizmin elinden alışı, hemen hemen tüm ülkelerde, hep «daha sonrasının» yani işçi sınıfının ve ham da olsa sosyalizmin korkusu içinde olmuştur. Burjuvazi, bir yandan iktidara iyice yerleşmeyi düşünürken, öte yandan aynı süreç içerisinde ileriye yönelik tedbirlerini yerleştirmeye zorlandı; bunun için yine her yerde, yıkmaya çalıştığı düzenin üst yapı kurumları ile uzlaşmaya gitti. Feodalizmden kapitalizme geçişin, yani burjuva devriminin siyasal anlamdaki tedriciliği ve geniş bir zaman dilimine yayılışı, buradan kaynaklanıyor. Aynı olgu ise, hiç kuşkusuz, kapitalizmden sosyalizme geçiş için geçerli değil. Ya da, Avrupa Komünizmi için söyleyelim, olmaması gerekir. !

Son olarak, insanlığın gelişmesi açısından, feodal ilişkilerin ya da kalıntıların oluşturduğu ayakbağı ile günümüzde aynı gelişim için tekellerin oluşturduğu engeli, nitel açıdan ayırdetmek büyük bir önem kazanıyor. Birincisi, geride kalanın tortusu. İkincisi ise, bugün varolanın zirvesi. Feodalizm ya da feodal kalıntılar, varolan ve gelişme potansiyeli taşıyan ilişkiler için bir ayakbağı iken, tekelci kapitalizm, varolan ilişkilerin değil, bir bütün olarak insanlığın gelişimi için bir ayakbağıdır. Bunu görmemek, tersine tekelci kapitalizmi, halihazırda varolup bastırılmış ilişkilerin gelişiminde engel olarak değerlendirmek, sonuç olarak, tekel dışı, orta ve küçük sermayeye aslında kendilerinde pek bulunmayan hevesler atfedip, bunların siyasal temsilciliğine soyunmak anlamına gelir. Oysa burjuva devrim süreci, tarihte bir kere işler!

Yeniden «demokratikleşme» sürecine dönelim. Bugün, Türkiye' dekiler dahil, demokratikleşme kavramı, işçi sınıfı partilerinin bir çoğu tarafından üst yapıdaki hukuki ve yasal değişikliklere indirgeniyor. Bunlardan ibaret sanılıyor. Hiç kuşkusuz, kapitalist düzen içerisinde bu nitelikte bir demokratikleşmenin de kesin sınırları var. Yine de, unutulmuş nokta, üretim sürecindeki, daha somutu tek

tek işyerlerindeki demokratikleşme. Demokratikleşme, işte bu ikinci anlamından, yani asıl özünden soyutlandığında, bir süreç olarak, genellikle burjuva toplumların sınırları içerisinde ele alınıyor. Demokratikleşme olacak, sonra sosyalizm gelecek. Oysa gözden kaçırılan nokta, demokratikleşme sürecinin asıl bölümünün, önce üretim ilişkileri, sonra da üst yapısıyla, ancak sosyalist devrimden sonra gerçekleşebileceği. En açığı ise şu: «Sosyalizm dünyasına üzerinde 'demokrasi' yazılı bir kapıdan girme hayalleri sona ermelidir; demokrasi dünyasına üzerinde 'sosyalizm' yazılı bir kapıdan girilecektir.» (20)

«Demokrasi dünyasına üzerinde «sosyalizm» yazılı bir kapıdan girme» düşüncesi, en çok Avrupa Komünizmine yabancı. Ne kadar yabancı olduğunu İtalyan Komünist Partisi paralelindeki bir aydın sergiliyor. Bu aydın, endüstri sürecinin karmaşıklaşması sonucunda, işçi sınıfının bileşiminin de değiştiğini, işçi sınıfına yeni unsurların katıldığını ve bu yeni unsurların **ancak** demokratik kavramları ayrıntıya indirerek ve demokrasiyi vurgulayarak kendi yanlarına çekilebileceğini vurguluyor. (21) Yani, sosyalizmin, demokratikleşme, demokrasi, üretimi yönetmeye katılma vb. konularında söyleyeceği bir şey yok! İtalyan Partisi'nin bu görüşüne göre, öyle. Bu görüşe göre, sosyalizmin demokrasi adına söyleyeceği bir şey yok. Demokrasi adına söz söylemek yine demokrasiye ya da demokratikleşmeye düşüyor. 1917 Sosyalist Devrimi'ni izleyen ilk hafta içerisinde tüm işyerlerinde üretimin ve yönetimin örgütlenmesi için işçi, büro işçisi ve teknik elemanlardan «işçi denetimi» komiteleri kuranlar ne güne duruyor? Bundan söz yok.

1917 Ekim Devrimi'nden sonra, Sovyet Rusya'da Bolşevik Partisi dışında başka partilerin varlığını sürdürememesi de, Avrupa Komünizminin elindeki bir başka koz. Tabii yine «demokratiklik» açısından. Buna verdikleri ad «politik çoğulculuk». Bunun da kısaca üzerinde durmak gerekiyor.

Proletarya diktatörlüğünü, politik çoğulculuğu, yani başka siyasal partilerin varlığını otomatikman dışlayan bir olgu gibi göstermek, kim tarafından yapılırsa yapılsın, önemli bir yanlış niteliği taşıyor. Halk demokrasisi ülkelerinde, örnek tamamen tersi. Ama halk demokrasisine gitmeye gerek de yok. Örnek, 1917 Rusya'sından ve hemen sonrasında da bulunabilir.

Sanılanın aksine, Lenin, 1917 Devrimi'nin barışçı gelişim olanaklarını gerçekten ciddiye almıştı. Birinci belirleyici olarak da,

burjuvazinin direnişini değil, Sosyalist Devrimcilerle (SR'ler) Menşeviklerin tutumuna görüyordu. Çünkü, burjuvazinin direniş ölçüsünü belirleyecek olan, en başta SR'lerle Menşeviklerin tutumu idi. Sol SR'ler, parti olarak varlıklarını koruma bir yana, 1918 Mart'ına kadar hükümette de yer aldılar. Daha da ötesi Lenin, Bolşevikler'in SR'ler ve Menşeviklerle kurduğu ittifakın en etkin biçimde Kornilov ayaklanması döneminde hayata geçirildiğini, ancak bu ittifak sayesinde iç savaş tehlikesinin atlatıldığını belirtiyor. (22) Nihayet yine Lenin, Sovyet iktidarını, Bolşeviklerin tek parti iktidarı olarak değil, Avrupa Komünistlerinin seveceği bir deyimle «çoğulcu» bir proleter demokrasi olarak görüyordu. Bunu şöyle anlatır:

«Evet, ancak Sovyet iktidarı kalıcı bir iktidar olabilir ve en fırtınalı devrimin en fırtınalı anlarında bile yerinden sökülüp atılamaz. Ancak böyle bir iktidar, devrimin sürekli ve geniş ölçekli bir gelişimini güvenceye alıp, içindeki partilerin barışçı mücadelesini gerçekleştirebilir.» (23)

Lenin, gerçekten samimi idi. Devrimin barışçı gelişiminin, karşı devrimci ayaklanmaların caydırılması ya da bastırılması yolunun SR ve Menşeviklerle ittifaktan geçtiğini biliyordu. Olmadı.

Avrupa Komünizminin, politik çoğulculuk konusunda, Lenin'e ve 1917 Devrimi'ne söyleyecek sözü olmasa gerek.

İdeoloji, Politika ve Örgütlenme

Genellikle kasap dükkanlarında olur. Bir tür «tablo» dan söz ediyoruz. Başka dükkanlarda görmek de mümkün. Manzara resmi- dir bunlar. Doğa manzaraları. İçinde ne ararsanız vardır. Gök, yer- yüzü, orman, deniz ya da göl. Daha da ötesi, bunlardan her biri de detaylandırılmıştır. Aynı tabloda, denizde kayık yol alırken, havada da uçak ya da kuş uçar. Ormanda ise bir geyiği dolaşırken görürsünüz.

Sosyalist harekette, politika ile ideoloji arasındaki ilişkiler düşünülürken aklı böyle tablolar geliyor. Rodney Arismendi, ideolojiden farklı olarak, politikanın aynı zamanda bir sanat olduğunu, böyle olduğu için de politikanın ideolojiye emdirilemeyeceğini belirtiyor. (24) Politika ideolojiye emdirilirse ne olur? Politik her davranış ya da tutumun gerekçesi, kitaplarda aranır. Tabii bulunamaz. 1917 Devrimi'ni her yönüyle Marx'ın kitabında bulmak mümkün mü? Dahası, Lenin'in ünlü «çubuğu bükme» politikasını ideolojiye emdirmek ya da indirgemek mümkün mü? O zaman, 1900 ile 1923 ara-

sında 24 ayrı Lenin bulunuyor. Oysa, ideolojik olarak ortada tek bir Lenin, tek bir Leninizm var. Politika, aynı zamanda bir sanat olan politika, ideolojiye emdirilemeyeceği için, bu böyle.

Emdirilmeye çalışılırsa ne olur? Başta sözünü ettiğimiz cinsten ilkel bir kasap tablosu çıkar ortaya. Göl çizince, içine mutlaka balık, kayık ve gemi de çizilir. Soyutlama ortadan kalkar. Soyutlama kalkınca, bilim de ortadan yok olur.

Bunları bize ya Avrupa Komünizmi de söylese? Öyle ya, Avrupa partilerinin politikası neden ideolojiye emdirilsin, indirgensin? Ya onlar da «işte biz de çubuğu büküyoruz» derlerse?

Bu, Avrupa Komünizmi için bir mazeret ya da gerekçe olamaz. Çünkü, «politikayı ideolojiye emdirmeme» ilkesi, geçerliliği açısından, bir de tersi olan bir ilke. Yani, ideolojiyi de politikaya emdirmek mümkün değil. Politikayı ideolojiye emdirmenin geçerliliği, tersinin de yapılmamasını gerektiriyor. «Çubuğu tersine bükene» Lenin, Populizmi politik olarak eleştirirken hiç Struveciliğe ideolojik ödün verdi mi? Karşı devrimci ayaklanmalarla uğraşırken, sol komünizmi hiç unuttu mu? Kautsky'e karşı politik polemik yaparken, ideolojisini hiç anarşistlere peşkeş çekti mi? Bunlardan hiçbiri olmadı.

Avrupa Komünizminde ise oluyor. Özetle, **idoloji politikaya emdirilip** ona indirgeniyor. Burjuvazinin kimi kesimlerine politik olarak güvence mi vermek gerekiyor? O halde, ideolojiyi budamak gerek. Politik olarak tedricilik mi seçilmiş. O halde Marksist devlet teorisini kırmak gerek. Solda yer alan diğer kesimlerle ittifak mı kurulacak? O zaman bilimsel sosyalist örgütlenme kuramından ödün vermek gerek. Avrupa komünizminin yaptığı, bu. Tek kelime ile, ideolojiyi politikaya peşkeş çekmek.

Bunun en somut örneklerinden birini, Fransız Komünist Partisi'nin bir zamanki en saygın yöneticilerinden olan Waldeck Rochet'in ağzından dinlemek ilginç olacak. Waldeck Rochet'in 1971 yılındaki Leninist örgüt anlayışı şöyle :

«Eğer Fransız Komünist Partisi'nin kısa bir tanımını yapmak gerekli olsa idi, onun özelliklerini, halka ve sosyalizme hizmet eden demokratik bir kitle partisi olduğunu söyleyerek özetlerdik» (24) Rochet'in söyleyecekleri bitmedi. Sonra, şöyle devam ediyor:

«Komünistler, sıradan insanlardır ve sıradan insanların yazgısı onlar için önemlidir. Sıradan ve mantık sahibi insanlardır. Onlar,

dünyayı yeniden yaratmazlar; ancak, olayların akışı içinde gerçeği bulup kavrarlar. Sınıfların ve kitlelerin savaşımı yerine, kendi inisiyatiflerini, ideallerini ve toplumu örgütleme planlarını koymazlar.» (25)

Rochet'in her zaman böyle düşündüğünü sanmıyoruz. Ama 1971 yılında böyle düşünüyor ya da böyle düşünür görünüyor. Neden? Çünkü bir yıl içerisinde Sosyalist Parti ile «Ortak Program» imzalamaya durumu var. Rochet onun için Komünistler ve Komünist Parti konusunda mütevazî konuşma gereksinimini duyuyor. Ama ya ilkeliler? Ne gam, bir kere ideoloji politikaya emdirilmiştir. Aynı, anti - tekel politika tercihinin, devlet teorisini değiştirmeye kadar varması gibi.

Burada, Rochet açısından olmasa bile, genel olarak Avrupa Komünizmi açısından, yeniden Gramsci'ye dönmek gerekiyor. Gramsci'nin kavramları arasında en tehlikelisi, hiç kuşkusuz «tarihsel blok» kavramı. Çünkü, «hegemonya» kavramı biraz zorlanarak «diktatörlük» eşdeğeri bulunsa bile, «tarihsel blok» kavramı, bilinen anlamda «ittifaklar» kavramından içerik olarak hayli farklı.

İşçi sınıfı öncülüğündeki ittifaklarda, işçi sınıfı kendi özgün ideolojisinden ödün vermez. Programındaki somut ekonomik—politik hedefleri esnekleştirip bir kısmını erteleyebilir, ama ideolojisinden ödün vermez. Bir başka deyişle «ittifak» olgusu, işçi sınıfı ideolojisi ile ittifaka dahil diğer kesimlerin kendi özgün ideolojileri arasındaki bir sentezi içermez.

Gramsci'de ise, «tarihsel blok» kavramı, ideolojik olarak böyle bir sentezi içeriyor. Yani, tarihsel blok'u oluşturan kesimlerin ideolojileri arasındaki bir sentez. Gramsci'nin, örneği M. A. Macciocchi gibi Maoculuğa eğilimli yorumcularının, onun üzerine çok düşmelerinin gizli nedenlerinden biri de bu olsa gerek. Çünkü gerçekten de Çin devriminde, proletarya ideolojisi bağımsız bir güç olarak ittifaklara damgasını vuramamış, ortaya Çin'in geleneksel felsefesi ile karışmış tuhaf bir egemen ideoloji çıkmıştır. Bir yanda fukaralık, yoksulluk ve tevazu felsefesi; öte yanda ise büyüklük, şovenizm ve abartma duyguları bu garip karışımın bir ürünü olarak şekillenmiştir.

Çin örneğindeki uçlara varması mümkün olmamakla birlikte, Avrupa Komünizminin gidebileceği tehlikeli yerlerden bir olarak bu «karışım» görünüyor. Rochet, daha 1971'de, burjuva partilerinin ya da sosyal demokrat partilerin özellikleri ile Bolşevik örgütlenme

arasındaki bir «sentez» bulmaya çalışıyor. Aynı sentezin Hristiyanlık, çevrecilik vb. ile kurulması bilimsel sosyalizme neler getirecek, birlikte göreceğiz.

Tüm bunlar, birlik adına yapılıyor. «Solun birliği», «demokratik güçlerin birliği» için. Ya da, Türkiye’de moda olan kimi sıfatları da eklersek «en geniş», «ilkeli ve kalıcı» vb. türü «birliktelik» ler için. Bu kadarından, Sovyetler Birliği’nin ünlü kuramcılarında Konstantin Zarodov bile dehşete düşmüşse benziyor ve haklı olarak soruyor:

«Birlik aşkına diğer partilerle blok oluşturmaya çalışmak doğru mudur? Ve böylesine bir birlik her koşulda gerekli midir?» (26)

Son Olarak

Son olarak ne söylenebilir?

Avrupa Komünizmi için, son söylenebilecek olan, herhalde şu: Haklı ve saygın bir kaynaktan çıkıp, yanlış bir kanala girmek. Çünkü gerçekten de, tarihsel gelişim ve burjuvazinin uluslararası saldırısı sonucunda ideolojik ve politik olarak içine kapanıp kalmış, bu konumda bile üzerlerine düşen enternasyonalist görevleri yerine getirmekten geri kalmamış ciddi partiler, uluslararası koşulların değişmesi ve elverişli bir konuma gelmesi sonucunda bir «huruç hareketi» denediler. Çabanın saygın olan yanı, burası. Ancak böyle yapabilirlerdi, böyle yapmaları gerekiyordu. Ama başta da değindiğimiz gibi, üzerlerine basılmışlığın da verdiği bir coşkunlukla, hemen bir koyup hepsini kazanacaklarını düşündüler. Gelişmiş kapitalist toplumların bugün ortaya koyduğu ve Arismendi’nin değindiği gibi çözümlenmesinde hep geri kalınan olguları yeterince ciddi ve köklü bir değerlendirmeye tabi tutmadan, daha önemlisi bu olguların «Sosyalist İtalya»daki, «Sosyalist Fransa»daki, «Sosyalist İspanya»daki karşılıklarının ne olabileceğini araştırmadan, «tekelci kapitalizm» ve «demokratikleşme» formülleri ile herşeyin yanıtını bulduklarını sandılar.

Daha kötüsü, Leninist «devrimci durum» tanımı üzerinde ya hiç durmadılar, ya da bunu bütünü ile dar ulusal çerçevede ele alıp «olanaksızlık» sonucuna vardılar. Uluslararası koşullardaki köklü değişiklik ve altüst oluşların, günün birinde, tek bir ülkedeki «devrimci durum» eksikliklerini kapatabileceğini unuttular. Hiçbir şey yapmamış olmamak için, teörîyi zorlamayı çıkar yol gördüler.

Avrupa’yı statik ve kararlı bir dengede görüp, planlarını buna

göre yaptılar. Avrupa'nın sosyal demokrat partilerinin önerdiği bir bölümünü sola yönelmeye mahkûm saydılar. İki sistem arası mücadelenin, soğuk savaş dönemine özgü görece durağanlığını verdi aldılar. Kan toplamış bir sosyalist sistemin, Angola'da, Vietnam'da, Afganistan'da olduğu gibi ödünsüz ve kararlı davranabileceği gerçeğini küçümsediler. Benzer bir sürtüşmenin, en sivri, en keskin boyutları ile Avrupa'ya yansiyebileceğini, bu yansıma gerçekleşikten sonra, Fransa'daki Mitterand'cı sosyalistlerin, İtalya'daki Hristiyan Demokratların, İspanya'daki Felipe Gonzales'lerin 1917 sonrası Rus SR'lerinden ve Menşeviklerinden çok daha geride yer alabilecekleri perspektifini göz ardı ettiler.

Bugün ise, Avrupa Komünizminde farklı eğilimlerin belirdiği söyleniyor. İtalyan Komünist Partisi, son seçimlerde, 30 yıldır ilk kez oy kaybına uğradı. Yunanistan'da «dış» parti, «iç» partiden daha çok oy aldı. Portekiz'de ideolojisini sulandırmayan Komünist Parti, oylarını artırdı. Fransa'da ise «sol birlik» iflasa uğradı. FKP'deki Leninist mayaya artık ağırlığını daha çok duyuruyor. Yazıldığına göre, FKP «ileri demokrasi» stratejisine artık bitmiş gözü ile bakıyor.

Toplumcu Düşün, Türkiye'de yayınlanan entellektüel «sosyalist» dergilerden biri. Son sayılarından birinde Aybar'ı iki yazar eleştiriyor. Hem de çok haklı bir biçimde eleştiriyor. Şunu söylüyorlar: Sosyalizm tarihsel bir zorunluluk mu, yoksa bir tercih mi? Birincisi ise, Leninist olacaksın, başka yol yok. İktidara gelenler, iktidarda kalmalı mı, kalmakta direnmeli mi? Eğer öyle ise Leninist olacaksın, başka yol yok. (27)

Tabii toplumcu düşün yazarları Leninist falan değil. Sosyalizmi ise bir tercih sorunu olarak görüyorlar ve her nasılsa iktidara gelen bir partinin, sonra çekilebileceğini varsayıyorlar. Leninizmi, bu varsayım ve tercihlerinin dışında kalanlara yakışan bir yol olarak görüyorlar.

Yüzdeyüz haklılar. Ama sordukları sorular, Avrupa Komünistleri için de geçerli. Biz de soruyoruz: Sosyalizm tarihsel bir zorunluluk mu, yoksa «şayanı tercih» bir sistem ya da model mi?

İktidara gelen sosyalistler, ilk bir iki yıl burjuvazinin sabotajları, vb. sonucunda kitlelerde oluşabilecek hoşnutsuzluklara saygı duyup, sırf bu saygı için gelecekte vaz geçmeli midirler?

Yanıt, elbette serbest. Ama bu yanıt sonucunda Leninist çizgi de kalıp kalmamak serbest değil.

- (1) Gramsci, **Felsefe ve Politika Sorunları**. Çev: Adnan Cemgil (İstanbul: Payel Yayınları, 1975), s. 74
- (2) Luxemburg, **Spartakistler Ne İstiyor?** Çev: N. Sarıali (İstanbul: Belge Yayınları, 1979), s. 51
- (3) Gramsci, aynı kaynak, s. 316—318
- (4) Sipols - Raalomov, **İkinci Dünya Savaşının Nedenleri**. Çev.: İzzet Yasar (İstanbul: Ağaoglu Yayınevi, 1975), S. 28, 113
- (5) Arismendi, «The Scientificity of Marxism and the Importance of the Concept of Marxism—Leninism in Our Day», **World Marxist Review**, vol. 21, no. 10 (October 1978) s. 17
- (6) Haak—Wunderlich, **Emperyalizm Üzerine Temel Kurslar 1974**. Çev.: İ. V. Durualp (İstanbul: Konuk Yayınları, 1975) s. 193
- (7) Manfred, **Yakın Çağlar Tarihi III**. Çev: Ergün Tuncalı (İstanbul: Konuk Yayınları, 1977) s. 185
- (8) Reissing— Weigert, **Anti Tekelci Mücadelenin Strateji ve Taktikleri**. Çev. N. Aka (İstanbul: Bilim Yayınları, 1977) s. 143—146
- (9) Krasin—Leibzon, «Experience of the October Revolution», **Socialism: Theory and Practice**, no. 11 (November 1979) s. 25
- (10) Althusser, **Devletin İdeolojik Aygıtları**. Çev: Y. Alp—M. Özışık (İstanbul: Birikim Yayınları, 1978) s. 38—44
- (11) Rossi, «International Situation and the Stand of the Italian Communists», **World Marxist Review**, vol. 22 no. 3 (March 1979) s. 38
- (12) Sedov, «Einstein Makes His Choice», **Socialism: Theory and Practice**, no. 6 (June 1977) s. 151
- (13) Iribar, «Fraternal Aid Against Reaction», **World Marxist Review**, vol. 22 no. 3 (March 1979) s. 53
- (14) «Interview With Nicos Poulantzas», **«Marxism Today**, (July 1979), s. 194—203
- (15) «Kapitalizmin Buhranı, Toplumun Buhranı, Devletin Buhranı: Tartışma» **Birikim**, sayı 34 (Aralık 1977) s. 48
- (16) «Revolution and Democracy...», **World Marxist Review**, vol. 22 no. 9 (September 1979) s. 38
- (17) Courtieu, «French Communists in the Struggle for Socialism», **World Marxist Review**, vol. 22 no. 4 (April 1979), s. 6
- (18) Carillo, «Avrupa Komünizmi ve Devlet», **Birikim**, sayı: 40—41 (Haziran—Temmuz 1978), s. 33
- (19) Amendola, «İtalya Komünist Partisi'nin Sosyalizm Yolu», aynı dergi s. 45
- (20) «Yalçın Küçük İle Konuşma», **Sosyalist İktidar**, sayı: 2 (Kasım 1979) s. 79
- (21) «Revolution and Democracy...» **World Marxist Review**, s. 34
- (22) Lenin, **Collected Works**, cilt: 26 s. 36
- (23) Aynı kaynak, c. 25, s. 371
- (24) Timoteyev ve ötekiler, **Lenincilik ve İşçi Sınıfının Uluslararası Devrimci Hareketi** içinde. Çev: İ. Hakkı Mustafa (İstanbul: Konuk Yayınları, 1979), s. 87
- (25) Aynı kaynak, s. 89
- (26) «Revolution and Democracy...», **World Marxist Review**, s. 39
- (27) **Toplumcu Düşün**, sayı. 12 (Ekim—Kasım 1979). s. 578 ve 583—584

SEDAT BİLGİN

MAKAMLI ŞARKI

Istanbul'da bir kuytu akşam,
Hüzünümüz bütün yıldızlarda
ve karanlık sularda
Gittikçe yüzümüze siniyor
zavallı korkaklığımız.

Bu şarkı hangi makamdan?
hangi makamdan?

Şaşırarak böyle
gün batımlarının büyüüne
ve ela gözlere nice zamanlar,
Şaşmadan hiç kahkahasına neo-faşizmin
Kapalı gözlerle ayak seslerinde kulaklarımız
Omuz verip kundağına Amerikan stenlerinin
Yürürüz üstüne kendi yüreğimizin.

Bu şarkı hangi makamdan?
hangi makamdan?

Okşanan kız bizim değil, sanki onların
Yüksekkaldırım çıkmazlarında
Bizim değil sanki yere düşen şekerli ekmek,
Saçlarımızda arasak tel, tel,
Dökülecektir sömürgeciliğin zulmü Asya'lardan
Afrika'lardan.

Bu şarkı hangi makamdan?
hangi makamdan?

İstanbul'da bir kuytu akşam,
Ne kadar da yakışıyor hüznümüz suratımıza
Dalgın seyrederek yakamozlu kıpırtıları
Hiç düşünmeden ince bir kanundan yayılan
Hüznüyle acep,

Bu şarkı hangi makamdan?
hangi makamdan?

DEVRİMCİ ÇIKMAZI

Uykulardan uyanır
kan-ter çalkantısı içinde,
Yağmurlu deniz rengi sıkıntıları
ve dingin bakışlarıyla değişimsiz.
Yeniliksiz.
Yeniden hiç bir şey yok,
Her şey kaldığı yerden,
Her şey dünden, dün geceden.
Başlıyor şimdi her şeye
kaldığı yerden de geriden.
Oysa bir ölünün bile yenidir yokluğu,
Dün gecede kalır yaşamı
kendisi sabaha ÇIKMAZ DA.

{

Okumasaydım diyor keşke
ne felsefe ne bi şey,
ne sosyo - ne psiko - ne ekono-
mi - lliye destanını Nazımın ne de.
Daha mı zordu bunlardan sanki?
Nasıl, ne vakit,
çoğulluğu, sevilmemişliği.
Yanar gözlerin elâsı
Yanar buz gibi.
Oysa kesilir elleri jiletlere
bulaşık sularından
bütün gün ÇIKMAZ DA.

(.....)

Altın.
İki halka.
Sağ elden sol ele geçmiş
iki pranga.
Pişmanlık, kırıklık ya da
karada balık dönüşümsüzlükleriyle
Gece karanlıklarında sırt üstü
duvar yalnızlıkları.
Oysa her şey bir intiharın kurtuluşuyla
bitebilir de
sol elin kurtuluşu hep ÇIKMAZDA.

(.....)

Boşa mı gitti şimdi üniversite devrimciliği?
Soğuklarla girilirdi kapısından kantinin,
Koltukaltlarında
dağınık ders kitapları
ya birkaç dergi
Paltoların yakaları kalkık.
Uzun boyun atkıları, çamurlu kocaman botlar.
Soğuk eller sıkılırdı
Serin yanaklara değen dudaklar.
Acı sabah çayları, birinci sigralar.
Ona, onbeşe bölünen simit.
Tartışmalarda çözüm (çözumsuzlerde kavga)
Acılarda hüzn
Çıkmazlarda kuşku.
Oysa aynı kuşku şimdi çözümsüz.
Bütün iyi gün unutkanı insan yüzleri gibi
Unutulup kalmışlığında
her şey ÇIKMAZDA.

(.....)

Anlamsızlık,
Saati saata bağlayan rüzgar.
Savrulur tül perdelerin ardından
tül perdelerin önüne.
Biten bir coşkunun irini
odalara kapanmış insan beyni.
Oysa bir müebbetin bile çıkar
düşleri dışarılara
kendisi ömür boyu ÇIKMAZ DA.

(.....)

Ölüm :
Yaşamda gizlenen leke!
Yüzde değil yürekte.
Pis, belirgin
üstelik dönüşsüz ÇIKMAZDA

(.....)

«Gözü gören bir adamla gözleri kör olan bir adam aynı uçuruma yuvarlandıkları takdirde birbirinden farksız olurlar. Fakat herkes gözleri gören kimseyi kınar, çünkü o göre göre yuvarlanmış olduğu halde diğeri görmeyerek düştür.»

KELİLE ve DİMNE (M. S. 300)

DEVRİMCİ PERSPEKTİF ve ÖRGÜTLENME SORUNU

FAHRİ ERDİL

Hep birlikte tarihi yaşıyoruz. Bunun bilincinde olmak gerekiyor. Tarih tekrar etmez diye bir söz vardır. Ancak bazıları tarihin tekrar etmesini sağlamak için her türlü çabayı göstermektedirler. Oysa, Türkiye tarihi sanıldığından çok daha hızlı yazılıyor. Çabaları boşa çıkarılacak. Bu yolda kararlı olmak zorunlu: Geçmişin mirası incelenirken bu mirasın hangi somut şartların ürünü olduğu unutulmamalı. Unutulursa, tarihin tekrarı işte o zaman beklenmeli. Ama tarih tekrar etmemeli; ileriye gidebilmeli.

Türkiye’de tarihin hızla ilerlediğini söyledik. Türkiye’de hızla «ilerleyen» başkaları da oldu. Bunlar «ilerlerken» bazıları koşmayı tercih ettiler. Teori her kalıba sokulabilen bir hamura, pratik ise dedikoducu kadınların misafirlik gezmelerine döndürüldü. Ortalık faşizme karşı, «gelmek» fiilinin çeşitli çekimlerini yaparak avunlarla doldu, taşıtı. Kör döğüşü sürerken varolan iyi niyetli öğeler ya niyetlerini unuttular ya da savrulduklar. Öte yanda gerçeklik, istediği kelleleri almaya devam ediyor. Gerçekliğin değiştirilmesi ise uzun, sabırlı ve inancılı ancak hepsinden önce bilimsel çabalar istiyor. Bilimsel olabilmek için de her şeyden önce «gerçekçi» olmak gerekiyor.

Öznel Şartın Yokluğunda

Sol—sosyalist hareket içinde bugüne değin örgütlenme konu-

sunda çok çam devrildi. Doğrularla birlikte yanlışlar da gündeme geldi. Ancak temel unsur yaratılamadı: Parti. Türkiye’de bugün işçi sınıfının devrimci, «sosyalist» bir partisi yok. —Türkiye’de tarih hızlı ilerliyor,— bunu parti adını taşıyanlar da itiraf etmek zorunda kaldılar.

Öte yanda öğrenci—küçük burjuva kökenli hareketler halinde ortaya çıkıp dımdızlak ortada kalmayanların nicelik olarak en güçlüsü, «siyaset» haline dönüştü. Ancak 1971 öncesinden bu yana inşasına uğraştığını savunduğu parti hâlâ ortada yok. Olamayacak. Devrimci demokrat nitelikli bu siyasi çizgi, kadro ve sempatanlarından gizli endişe ve saptamalarla yaşadığı sürece devrimci—demokrat bir parti bile olamayacak. Ancak bu siyasi çizgi önemli sayılacak kitlesel eylemler (gençlik kökenli de olsa) ve yerel direnişler gerçekleştirebiliyor, örgütlenme modelleri önerip bunları hayata geçirmeye çalışabiliyor. En büyük gücünü gençlikten alırken, güçsüzlüğünü de burada yaşıyor. Onların «sosyalist» oluvmelerini beklememeli. Ancak devrimci—demokratlardan öğrenilecek şeyler olduğu da bir gerçek. Nedir, iyi niyet ya da ataklık yetmiyor, yetmeyecek. Kontrol edemediklerimizi ilginiz dışında görmek ise, tarihi bir yanlış; beraberinde kendiliğindenciliği getirdiği için, sorumsuzluğa prim verdiği için yanlış. «Sosyalist» hareket düzene karşı olan her türlü öğeyi izlemek ve önerilerini ortaya koymak durumunda. Hareket, tüm düzen muhaliflerinden sorumlu olmak durumunda. Bu sorumluluktan kaçmak çok kolay. «Bir dua gibi sarıldığı» devrim sözcüğüyle yitenleri bir kalemde silivermek çok kolay. Örgütlenmek ve kazanmak ise zor.

Tarihi yaşamak onu biçimlendirmekle eş anlamlı. Bu noktada dikkatli olunmalı. Tarihe yön vermeğe çalışmak iktidarı hedeflemekle olanaklı. Geleceğin toplum biçiminin temellerini bu günden hazırlamakla olanaklı. İktidara yönelmeyen, onu amaçlamayan hiçbir hareket ise tarihi biçimlendiremeyecek. Yalnızca «siyaset» olarak kalacak. Bugün Marksizm—Leninizm’in ustalarıyla oynanabileceğini sananlar şimdiden ellerini yakan bu oyunlarından vazgeçerler mi? Yaramazlık eden çocukların dövüldüğü bilinir. Halk arasında çok dayak yiyen çocuk aptal olur diye bir söz vardır. Böyle çocuklara benzemeğe başladılar.

Müzmin Bir Hastalık

«Somut şartların somut tahlili». Çok kullanılan bir deyim. Ama anlamını yeniden yaşamak zorunda. Sosyalistlere nasıl bir örgüt

lazım, sorusunu yanıtlamak için anlamına kavuşturulmak zorunda. Bu sorunun yanıtı hedefle doğrudan ilgili. Hedef iktidar. Ancak iktidarı ele geçirmekle her şey bitmiyor. İktidarda kalabilmek, iktidarı kullanabilmekle olanaklı. İktidarı kullanabilmek ile iktidarı ele geçirebilmek aynı temel üzerine oturuyor: Parti. Devleti değiştirebilmek (dönüştürebilmek) ve bu «devlet olmayan devleti» koruyabilmek, yeni toplumu yaratabilmek, hepsi birer örgütlenme sorunu ve birbirleriyle ilintili. Tüm bunların ön koşulları ise ancak ve ancak ilk aşamadaki beceriye bağımlı. Nihayet beceri ise örgütlenmenin niteliğinde somutlanıyor.

Bir «sosyalist» hareketin, pragmatizm dışında, örgütlenme perspektifinin, içinde bulunulan anın şartlarıyla belirlendiği çok açık. Bir açıklık da varolan örgütlenmelerin yanlışları. Bunlar bazı hallerde yapılanın tam tersini yapmayı gerektirecek kadar açık.

Her şeyden önce mücadelenin içeriği önemli. Geçmiş ve geleceği belirlenmiş olan bazı hareketlerin söyledikleriyle yaptıkları arasındaki fark örgütsel güçsüzlüklerinden kaynaklanmıyor. Kaynak ideolojide. Bugün, işçi sınıfı ideolojisi adına ortaya çıkanlar, bilimsel sosyalizm, enternasyonalizm yaftaları altında bile olsalar, kesinlikle iktidarı hedeflemiyorlar. Bunun yerine varolan düzenin bir parçası olmayı yeğliyorlar. Böylece dervişin zikri neyse fikri de o oluyor: «Demokratikleşme». Öte yandan müzmin bir hastalık da varlığını sürdürünce ortalık süt liman oluyor. Sosyalizm sendikacılığa indirgeniyor. Bu hastalık, tavana çivi çakmanın temel atmaktan kolay olmasının da bir yan ürünü aynı zamanda. Sorulursa, ekonomik mücadeleden hareketle siyaset yapılabildiği yanıtı üstü açık ya da kapalı alınıyor. Ancak yanıtın yanıtı var:

«Ekonomik mücadelenin kendisine siyasi nitelik kazandırma isteği, siyasi eylem alanında **kendiliğinden gelmeliğe teslimiyeti** en açık bir biçimde ifade eder. Çok kere ekonomik mücadele **kendiliğinden** bir siyasi nitelik alır, yani «devrimci basilin—entelijansyanın» müdahalesi olmadan, sınıf bilincine sahip Sosyal Demokrat'ların müdahalesi olmadan... Sosyal Demokratların görevi ekonomik temel üzerinde siyasi ajitasyonla bitmiş olmaz, onların görevi sendikalist siyaseti Sosyal Demokrat siyasi mücadeleye çevirmektir; işçileri Sosyal Demokrat bilince yükseltmek için ekonomik mücadelenin yarattığı siyasi bilinç kivilcimlerinden yararlanmaktır.» (1)

Varolan koşullarda zıtların birliğinin bir örneğini göstermek de olanaklı. Lenin, ekonomistlerle o günün teröristlerinin kendiliğinden-

ciliğe teslimiyette ortak köklere sahip olduklarını yazar. Ancak ekonomistlerin «saf ve basit» işçi hareketinin kendiliğindenciliğine, teröristlerin ise devrimci mücadeleyle işçi hareketini bir bütün haline getirme yeteneğinden yoksun aydınların tutkulu öfkesinin kendiliğindenciliğine boyun eğdiklerini belirtir. (2) Bugünün devrimci demokratlarını **teröristlikle** suçlamak haksızlık olacak. Ancak yukarıdaki özelliği taşıyorlar mı?

Öznel Şartın Varolması

Zor günler yaşıyor. Çok daha zorlarına hazırlıklı olmak gerekiyor. «Doğru» teori «doğru» örgütlenme perspektifini içermek zorunda. Devrimin öznel şartının partide yattığını herkes biliyor. Ancak «partileşme süreci», ya da «Biz de partiyiz» koroları arkasında sorun güncelliğini koruyor. Geçmişin ve anın gözlemi Türkiye'deki örgütlenmelerin bazı belirgin özelliklerini veriyor: Sürekli kan kaybı, resmi ve «gayriresmi» zor tarafından kolay tasfiye edilebilme, kadro sirkülasyonunun ilginç boyutlarda olması, devamlılığın sağlanamaması... Artık bunların aşılması gerekiyor. Devrimin nesnel koşulları, devrimci durum bunu dayatıyor. Deyim yerindeyse, ya duvar yıkılacak ya da duvara çarpan kafalar kırılacak. Sağlam kafalara sahip olmak gerekiyor.

Evet, parti gerekli. Ama partinin varolması için gerekli öznel koşullar neler? Gramsci bu konuda şunları söylüyor:

«...Bir partinin varolması için şu üç koşulun (yani üç eleman grubunun) bir araya gelmesi lazımdır: (1) Sıradan, orta düzeyde insanların bu partide toplanması; bunlar parti disiplinine uyan, bağlılığını gösteren üye çoğunluğudur, fakat bu üyeler yaratıcılık ve örgüt kurma yeteneğinden yoksundur. Bunlar olmaksızın parti meydana gelemez, fakat partinin varlığı yalnız bunlarla da gerçekleşemez. Bunları bir merkez etrafında toplayan, örgütleyen, disipline sokan adamlar buldukça bir güç olurlar, fakat bu birleştirici güç olmazsa toz gibi dağılıp yok olurlar. Bu elemanlardan her birinin birleştirici bir güç olabileceğini inkar etmek söz konusu değildir. Fakat bu elemanlar böyle olmadıkları noktada ve böyle olmaları için koşulların gerçekleşmediği durumda **ya da böyle olmakla beraber siyasal bakımdan etkisiz ve sonuç vermeyen, dar bir çevre içinde oldukları tasarılanarak düşünülmektedir.** (a.b.ç.) (2) Başlıca birleştirici eleman; Parti üyelerinin ulusal ölçüde bir araya gelmesini sağlayan, etkin bir güç birliği meydana getiren bu elemandır. Onsuz partinin tabanı dağılır, sifıra iner; bu eleman hem büyük bir birleştirme gü-

cüne hem de yaratıcılığa sahiptir. Bundan, bazı olanaklara bazı belirtilere dayanarak yeni yollar yeni eylem biçimleri bulmayı anlıyoruz. (a.b.ç.) Şüphesiz tek başına bu eleman da partiyi meydana getiremez. Ordusuz komutan olamayacağı doğrudur. Yalnız; bir orduyu kurmak, komutanları meydana getirmekten daha kolaydır. Bundan başka komutanları yok edilen bir ordu yok olur. Ama ortada bir şey yokken bile, aralarında anlaşmış el birliği etmiş, aynı amaç etrafında birleşmiş komutanlar kısa zamanda bir ordu kurabilirler, (a b.ç) (3) Orta aracı bir eleman. Bunun görevi birinci ile ikinci arasında sadece maddi değil fakat düşünce ve duygu bakımından da bağıntı kurmaktır. Gerçekte her partinin bu üç elemanı arasında «belirli bir orantı» vardır, ve bu «belirli orantı» elde edildiği zaman en yüksek derecede bir etkenlik sağlanmış olur.» (3)

Bu uzun alıntıda söylenenler örgütlenme ilkelerinin biçimlenmesinde sürekli hatırlanmak durumunda. Gramsci bu söylediklerini gerek deneylerinden gerekse de Lenin'den çıkarıyor. Lenin'in önerdiği yapının o dönemin gerektirdiği yapı olduğu tartışmasız. Ancak, evrensel olanın düşünce sistemi olduğuna işaret etmek gerekiyor. Dolayısıyla «sosyalistlerin» önerileri mutlaka içinde bulunulan şartlardan kaynaklanmak zorunda.

Lenin, Gramsci'nin tekrarladığı gibi, her devrimci hareketin sürekli ve sarsılmaz bir liderlik organizasyonu sayesinde yaşayabileceğini açıklıkla koyuyor. Böyle bir örgütlülüğün profesyonel devrimcilerden oluşturulması gerektiğini ekliyor ve karşıt güçlerle mücadelede profesyonel olarak eğitilmiş kişiler ne kadar arttırılırsa, örgütün tasfiye edilmesinin o kadar güçleşeceğini belirtiyor. (4) Şüphesiz onun profesyonellikten anladığı Türkiye'deki «profesyonel» prototipinden çok farklı. Lenin'in belirttiği ilkeler Çarlık Rusya'sında son derece gizlilik gerektiren bir ortamda geliştiriliyor. Ancak kendi içinde bir esnekliği de içeriyor. Esneklik örgütün mücadelenin her anına uyum sağlayabilmesinde somutlanıyor. Türkiye sosyalisti Lenin'i hâlâ öğrenmek zorunda, öğrenmekten öte anlamak zorunda. Profesyonellik konusunda ise önemli bir alıntı gerekiyor:

«Öğrencilerden oluşan bir komite işe yaramaz, sağlam (stable) değildir. Çok doğru. Ancak bundan çıkarılacak sonuç bizim profesyonel devrimcilerden oluşan bir komiteye sahip olmamızdır ve bir öğrencinin mi yoksa işçinin mi profesyonel devrimciliğe muktedir olduğu önemsizdir.» (5)

Pratikte profesyonellik durumunu örgütün nesnel ve öznel konumu birlikte belirler. **Leninist anlamıyla** profesyonel devrimci kadroların artırılması şüphesiz çok olumlu bir gelişme olacaktır.

— Kendi İlkelerimizle —

Yaşadığımız ve önümüzdeki dönemde örgütlenmede titizliğin artan bir önem kazanacağı açıktır. Legalite vb. tartışmalarının kırsılığı ortadadır. Tarih ilgili konuda zengin pratik örneklerle doludur. Ancak Türkiye’de önce çalışma biçiminin seçildiği, onun üzerine örgütlenme perspektifleri getirilmeğe çalışıldığı gözlemleniyor. Gerçekte ise çalışma biçimlerini belirleyecek olan asli unsur örgütün kendisidir. İlegalite ya da legalite fetişizmi değil. Bu iki unsurun çorba haline getirilmesi de görüldü. Bu çorbayı pişirmeye çalışanlarla kaşıklamaya çalışanların ilginç bir gösterisi yaşandı, hâlâ da yaşanıyor. Onlara verilecek yanıt ise en kestirmeden şu :

«Partinin örgütlü bir bütün olduğu anlayışı partimizin tüzüğüünün birinci maddesine konan Lenin’in ünlü formülü ile saptanmıştır. Bu formüle göre parti, örgütlerinin toplamı ve parti üyesi de parti örgütlerinden birinin üyesi olan bir kimsedir. Daha 1903’de bu formüle karşı koyan menşevikler bunun yerine kendi kendini partiye alma «sistemini», parti üyesi «sifatını» şu veya bu şekilde partiyi destekleyen, ama parti örgütüne girmeyen ve girmek istemeyen her «profesör ve öğrenciye», her «sempatizana» ve her «grevciye» teşmil eden «sistemi» koymayı teklif ediyorlardı... Martov’un görüşüne göre —der Lenin—parti sınırları tamamıyla belirsiz kalmaktadır, çünkü «her grevci» kendini parti üyesi «ilan edebilir». Bu belirsizliğin yararı nedir? Bir ünvanın en geniş biçimde yayılması. Zararı ise bunun örgütsüzlük fikrini getirmesi, sınıf ile partiyi birbirine karıştırmasıdır.» (6)

Türkiye’de üzerinde çok kafa bulandırılmış bir konu da silahlı mücadeledir. Kimileri silah fetişizmini geliştirirken kimileri de kendini korumaktan aciz bir duruma düşmüşlerdir. Nedir, örgüt her şartta mücadele verebileceği gibi, her türlü mücadele biçimini de ustalıkla kullanabilmelidir:

«1) Öncelikle Marksizm, sosyalizmin tüm ilkel biçimlerinden mücadeleyi herhangi bir belirli biçime bağlamamakla ayrılır... Tüm soyut formüllere ve tüm doktriner reçetelere kesinlikle düşman olan Marksizm; hareket geliştikçe, kitlelerin sınıf bilinci büyüdükçe ve ekonomik, politik krizler keskinleştikçe sürekli yeni ve daha de-

ğişik savunma ve hücum metodları geliştiren yürürlükteki kitle mücadelesine dikkatli bir yaklaşım ister... Bu bakımdan Marksizmin kitlelerin pratiğinden **öğrendiği** söylenebilir ve «sistemcilerin» özel çalışmalarında keşfettikleri mücadele biçimlerini kitlelere öğretmeye kalkmaz. 2) İkinci olarak Marksizm mücadele biçimleri sorununun kesinlikle **tarihsel** bir incelemesini gerektirir.» (7)

Bu alıntı Türkiye’de ki pratiğin en somut eleştirisinden birisini yapmaktadır. Bu durumun belki de en önemli nedeni sosyalizmin sınıfsal tabanına oturamamış olmasıdır. İşçi sınıfı ve diğer emekçi kitlelerle sürekli ve canlı bağlar kuramamış bir hareket, doğal ki— onların dışında kalarak— onlardan bir şey öğrenemez. Sonuçta, kitapları karıştırıp «budur!» diyenlerle «şudur!» diyenler başbaşa kalırlar. Çizilen kalıba uymayan durumlar ya geçiştirilir ya da gerçekliği törpülenip bu kalıba uydurulmaya çalışılır. Ancak öyle bir noktaya gelinmiştir ki kitlelerin en güncel taleplerine bile öncülük edilemezken, «onlar için», ama onlardan bağımsız çeşitli eylemlilik biçimleriyle avunulmaktadır. Hareketler, kendilerine ve kitlelere giderek yabancılaşmaktadır.

Bir diğer sorun ise eski alışkanlıkların ürünüdür: Reçetecilik. Kimileri S.S.C.B. kaynaklı her kuramı olduğu gibi Türkiye’ye aktarmaya çalışırken, kimileri de kalelerini yitirmenin şaşkınlığı içinde simyacılar benzemişlerdir. «Stalin’i ezip, Lenin’i haklayan» bazı ahir zaman Marx ve Engels’leri ise yüzyıldır değişik tatlarda pişirilip pişirilip ortaya sürülen «sorunsal» bol sofranın reçeteleri peşindedirler. «Doktriner reçetecilik» sadece mücadele biçimlerini içermez. Ancak son dönemde eklektizmin egemenliği altına giren sol harekette artık **genel anlamda** bir doğmacılığın söz konusu olduğu söylenemez. Zira «teori» saflığını kaybetmiştir.

Mücadele biçimleriyle savunma yöntemleri birbirine karıştırılmış durumdadır. Nedenselliği belki de hareketin yıllardır savunmada kalmasında yatan bu olgu, doğal olarak savunma yöntemlerinin mücadele biçimi olarak kabulünü dayatmıştır. Gerçekte ise her mücadele içinde savunmanın asli unsurlarını barındırırken nihai yeniyi hedefler. Varolma mücadelesini (savunmayı) iktidar mücadelesi gibi öne çıkarmaz. «Aktif mücadele» olarak anılan biçim de bundan bağımsız değildir. Görünürde devrim mücadelesi olarak kotarı-

Not : Bu üç satır 72 nci sayfanın ilk paragrafının sonuna girecektir.

4) Bu mücadele «faşizm kökeni» yerine faşistlere dönüktür. 5) Merkezi yönlendiricilik iddialarına karşın bu mücadele mevzi ve el yordamıyla yürütülmeye çalışılmaktadır.

lan bu tip eylemlilik aslında savunmaya yönelik kalmaktadır. Zira: 1) Bu hareketleri yönlendiren kesimin iktidar perspektifi yoktur. 2) Pratikte, kazanılan «mevzileri» kaybetmemeğe yöneliktir. 3) Hareketin niteliğinden ötürü elde tutulmaya çalışılan platformlardaki güçlülük kalıcı değildir. Daha ağır şartlarda çözülmeye elverişlidir.

Tüm bunlardan, bu eylemliliği bütünüyle reddettiğimiz çıkarılmamalı. Zira ortada somut bir olgu vardır. Anlatılmak istenen, aşılması gerekli temel yanlışlardır. Şüphesiz asgari direniş şartlarının sağlanması ve bu arada mücadelenin kesintisiz yürütülmesi gereklidir. Mücadelenin biçimini tayin edici bir tek **organizma** vardır. Sorun, vulgarize edilmeden, örgütlenmenin yer aldığı şartlarla birlikte çözüme kavuşacaktır. Bu çözüm ise metafizik olmayıp yeni sorunları içerecektir. Öğrenilenlerle birlikte yürünürken yeni bilgiler kazanılacaktır. Her türlü mücadele biçiminin abartılmadan, güç ve zamanlama faktörleriyle birlikte elde tutulması bu açıdan anlamlıdır. Gelişen sınıf mücadelesiyle birlikte —ama kendiliğinden değil— gelişecek olan örgütlülük çok çeşitli pratik sorunlarına çözüm bulabilecektir.

Kitlelerle birliktelik ve canlı bağlar sorunu ise sürekli gündemdedir ve gündemde kalacaktır. Dışa dönük mücadele yerine kısır içe dönüklüğü tercih edenler ancak belirli bir **icazet** sayesinde klüplerinde barınabileceklerdir. Yaşanılan şartlarda güçlenememenin gerilemekte eşanlamlı olduğu bilinir. Bu duruma düşenlerin traji—komik hali önemli dersleri de içinde taşımaktadır. Pratikten bir şeyler öğrenebilmek ise ancak pratik içinde yer almakla olanaklıdır. Mücadelenin dolayısı ile pratiğin dışında kalmak azminde olanlar için ise fatalizmden başka yol gözükmemektedir.

Tüm olumsuz görünümüne karşın önümüzdeki dönem güzel olacaktır. Zira tarih mücadeleyi dayatmakta ve onun üst biçimlerini gündeme getirmektedir. Sosyalizm mücadelesinden daha güzel bir yaşam biçimi ise, günümüz Türkiye'sinde fiilen daha çok geçersizleşmektedir.

«Soyut konulduğunda, militan bir örgütün farklı şartlarda tümüyle engellenebilir bir yenilgisiyle sonuçlanacak bir savaşa düşünce-sizce girme olasılığı yadsınamaz. Ancak biz kendimizi böyle soyut bir değerlendirme ile sınırlayamayız, zira her savaş içinde yenilginin soyut olasılığını içerir ve bu olasılığı azaltmakta savaş için örgütlü bir hazırlıktan başka yol yoktur.» (8)

- (1) Lenin, **Collected Works.** (Toplu Eserler) c. 5 s. 415—16
- (2) Aynı kaynak, c. 5 s. 418
- (3) Gramsci, **Felsefe ve Politika Sorunları.** Çev: A. Cemgil (İstanbul: Payel Yayınları, 1975), s. 256—57
- (4) Lenin, **Collected Works.** c. 5 s. 465
- (5) Aynı kaynak, s. 462.
- (6) Stalin, **Leninizmin İlkeleri.** Çev: M. Kabagil (Ankara: Sol Yayınları, 1974), s. 101.
- (7) Lenin, **Collected Works.** c. 11. s. 213—14.
- (8) Aynı kaynak, c. 5, s. 476.

TÜSTAV

TARİŞ'TE BİR DÖNEMİN BİLANÇOSU

Kısaca TARİŞ olarak adlandırılan kuruluşu; Pamuk, Üzüm, İncir ve Zeytinyağı Tarım Satış Kooperatif Birlikleri oluşturur. Bu Birlikler 21.10.1935 yılında çıkarılan 2834 sayılı yasaya göre kurulmuşlardır. Bu yasa esas olmak üzere 1937 yılında da Tarım Satış Kooperatifleri Anamukavename (Anasözleşme)si kabul edilmiştir. Yasaya ve anamukavenameye uygun olarak da 1949 yılında TARİŞ kurulmuştur.

Yasaya ve anamukavenameye göre Tarım Satış Kooperatiflerinin amaçları şunlardır:

1. Ortakların ürünlerine devamlı sürüm ve alıcı bulmak.
2. Gerekğinde bu ürünleri hammadde olarak işlemek ve elde edilen maddelerin satışını yapmak.
3. İç ve dıştaki araçılara giden kazancı üreticilere mal ederek durumlarını yabancı ülkelerdeki üreticilere karşı güçlendirmek.
4. Ürünlerin standartlaşmasını ve gerekli girdileri edinip üreticilere dağıtmak. (x)

Bu yazıda asıl amacımız, görünenin arkasında olanı verebilmek. Yani gerçeği. Eğer bu Birliklerin nasıl, niçin kurulduklarını, mal varlıklarının ne olduğunu, ne kadar mal alıp ne kadar sattıklarını yazmış olsaydık fazla bir şey yapmış olmazdık. İnanıyoruz ki asıl yazılması gereken yapılanların neyi gerçekleştirmek için yapılmış olduğunu açıklayabilmek.

Bilindiği gibi Tarış bir kooperatif birlikleri (4 ürün üzerine) kuruluşu olarak son yıllarda adından en çok söz edilen kuruluşlardan biridir. Bu kuruluşun gerçek amacı, tarım ve ticaret burjuvazisine hizmettir.

Günümüze kadar toplumumuzun gelişmesinin yarattığı yeni oluşumlara uygun olarak, Tarış de hizmetinde bazı değişiklikler

(x) 2834 sayılı Tarım Satış Kooperatifleri Yasası Md. 3.

yapmıştır. Ancak hizmetin ağırlığı genellikle burjuvazinin bu iki kesimine yönelik olmuştur.

Ege Bölgesindeki ekonomik ve politik hakimiyet açısından, Tarış büyük bir önem taşır. Çünkü yılda 50 milyarlık bütçesi, 60 bin ortağı, 10 bini aşkın çalışanı, mal varlıkları ve iştirakleriyle hiç kimsenin bilmediği bir güce sahiptir. Hatta denilir ki «Tarış'e hakim olan Ege politikasına ve ekonomisine hakim olur.»

Tarış, genel olarak Ticaret burjuvazisine hizmet sunuşunu depo görevi olarak yapmaktadır.

Depo olarak ticaret burjuvazisine hizmet sunuşu birkaç şekilde gerçekleştirilmektedir.

1. Tarış almış olduğu malların (pamuk, üzüm, incir ve zeytinyağı) dünya piyasalarındaki fiyatlarında yükseliş olduğu zaman, elindeki malı ihracatçılara satarak kazanç elde etmelerini sağlamaktadır.

2. Aksi durumda, alıcının elindeki malı Tarış satın almakta ve onun zarar etmesini önlemektedir.

3. Fason çalışma: Buna göre, Tarış, elindeki pamuk çekirdeğini yağ çıkarmak üzere başka fabrikalara vermekte ve çıkan yağı kendisi almaktadır. Görünüşte gayet normal gibi görünen bu durum, içeriğinde önemli bir sömürüyü taşımaktadır. Yağı çıkarıldıktan sonra kalan pamuk çekirdeği artığının besincilikte çok önemli bir yeri vardır. Küspe, kapçık olarak adlandırılan ve kilosuna kış aylarında 6-6,5 TL'yi bulan bu artıklar fason çalışan işletmeye, anlaşmaya göre 1-1,5 TL'ye bırakılmaktadır. Tarış yılda ortalama 200 milyon kilo pamuk almaktadır. Bu miktarın % 40'ından lif, kalanın % 18'inden yağ çıktığını düşünürsek, geriye 100 milyon kiloyu aşkın küspe, kapçık kalmaktadır. Kilo başına Tarış'e ödenen 1'er liralık tutar düşülürse, bu fabrikalara 500 milyon liralık bir kazancın kaldığı görülür.

4. Tarış'in aldığı malların işlenme sonrası ticaretçiye ve sanayiye sunulması: Örneğin bu iş genellikle pamuk ipliği, incir ve üzümde çok yapılmaktadır. Somut bir örnek verirse; Sancı burjuvazisi Tarış'in ürettiği pamuk ipliğini peşin para ödemeksizin alır. Hem de piyasa fiyatının ve asgari ihraç fiyatının yarısından ucuza. Karşılığında banka teminat mektubu gösterir. Ödeme zamanı geldiğinde çeşitli yollarla erteletir. Geçtiğimiz yıl ortalarında, bu gibi vadesi geçen borçların ödetilmesi yoluna gidilerek bir ay içinde 300 milyon lirayı aşkın para toplanmıştır.

5. Baş bayilik sorunu: Tarış özellikle ürettiği yağ için baş ba-

yilikler vermektedir. Bu baş bayiliklere normal bir kazanç haddi tanınarak dağıtıcılık yapımları sağlanmaktadır. Tariş senede yaklaşık 40 milyon kilo yağ (margarin) üretmektedir. Kilo başına 285 krş. kâr marjı kullanan bu kişiler yılda toplam 100 milyon lirayı aşkın bir tatlı kâra sahip olmaktadırlar.

Şimdi bütün bu sorunları irdelediğimizde ortaya ne çıkmaktadır? Aslına bakılırsa Tariş'in görevinin daha önce de söylediği gibi ticaret burjuvazisine depo sağlama ve onu gelişen pazar şartları karşısında zarardan korumaktan öte bir iş yaptığı söylenemez.

Öz olarak Tariş'in bu durumu sorunla genel anlamda ilgilenenler tarafından dahi bilinmekteydi. Çünkü, Tariş'in tüccardan üzüm, pamuk ve incir aldığı veya onlara bu ürünleri sattığı günlük gazetelerde dahi yazılmakta idi.

CHP dönemi ve Tariş'teki gelişmeler :

Herkesin bildiği gibi CHP ağırlıklı hükümetin atadığı yeni yöneticiler ilk olarak Tariş'i faşist işgalden kurtarma eylemine giriştiler. Gerçekten de Tariş faşist işgalden kurtuldu. Ama Tariş'in tüm olarak faşistlerden veya onlara yardım etmiş olanlardan temizlendiği söylenemez. Bunun nedenleri çok. Bunlara burada girmek gerekli değil. Fakat asıl belirleyici nedenler, CHP ve hükümetin oluşum ve ideolojik yapısıdır.

CHP ağırlıklı iktidarın atadığı yöneticilerin gerçekleştirmek istediklerini, hiç şüphe yok ki CHP'nin gerçekleştirmek istediklerinden soyutlayamayız. Tariş'in görevlerinin değişmesi, ticaret burjuvazisini önemli miktardaki kaynak kaygılarıyla karşı karşıya bıraktı. Kaba bir hesaplama, bu kaybın yılda 10 milyar lirayı aştığını gösteriyordu. Sorun bununla da kalmıyordu. Tariş'in dünya ve iç pazardaki fiyat artışlarına göre üreticiye belirli sürelerde ek ödemeler yapması, Tariş'i üreticinin gözünde daha cazip hale getiriyordu. Bu da tüccarın pazardan mal aimasını her gün biraz daha güçleştirmektedir.

Tariş'in faşist işgalden temizlenmesi ve üretimin düzenli olarak yükseltilmesi herkesin istediği bir şeydi. Ancak Tariş'e yüklenen yeni görev, birçok karmaşık çelişkiyi de beraberinde getirdi. Baş bayiliklerin feshi, ihracatın ve gereksinilen malların temininin bizzat Tarişçe yapılması, küspe—kapçık dağıtımı vb. gibi sorunlar Tariş yöneticileriyle ticaret burjuvazisi arasında önemli çelişki kaynaklıydı. Ve bu nedenle ticaret burjuvazisi (yapılan bu işler iktidardan

bağımsız olmamasına karşın) olanca gücüyle Tariş yönetimine saldırmaktaydı. Tariş yöneticilerinin, hükümetin yapmak istedikleriyle tam bir uyum içinde eylem göstermesine rağmen, CHP İzmir yerel yönetimiyle, Tariş yönetimi arasında da çelişki vardı. Bu çelişkinin kaynağı hiç şüphe yok ki, İzmir'in hâlâ bir ticaret ve hafif sanayi şehri olması ve CHP yerel yöneticilerinin de ticaret burjuvazisi ideolojisi seviyesini aşmamış olmaları idi. Sanayi burjuvazisi ise soruna daha değişik bir açıdan bakıyordu: Tariş ihracatı bizzat yaparak senelik 200 milyon dolarlık döviz getirmekte ve bunu onun hizmetine sunmakta idi. Ne varki sanayi burjuvazisi kendisi adına başkalarınınca yaratılacak olanakları bizzat kendisi yaratmak istiyor ve tarihsel müttefikine ağır darbeler indiren bu girişimleri desteklemiyordu.

Nitekim Ege'deki ticaret burjuvazisinin ilişkilerinin ve menfaatlerinin nasıl gerçekleştirilmesi lâzım geldiğine de sanayi burjuvazisi bizzat kendisinin karar vermesinin zamanı geldiğine inanmış olacak ki Kasım ayı içerisinde yapılan İzmir Ticaret Odası kongresini Koç grubu aldı. Erdinç Gönenc'in yerine atanan yeni Tariş Genel Müdürü de atanmasının hemen ertesinde yaptığı basın toplantısında «Tariş özel sektörün karşısında değil yanındadır» diyerek kimin Genel Müdürü olacağını gösterdi.

Şimdi, geçtiğimiz dönemde Tariş'de atılan bazı olumlu adımları görelim :

a) İlaç fabrikası olayı :

İstanbul Üniversitesi Kimya Fakültesi en çok kullanılan tarım ilaçlarından Manep, Zinep, Mancozep, Malathion ve 2,4 D aktif maddelerinin üretimi için uzun zamandan beri yapmış olduğu laboratuvar çalışmalarını tamamlar ve olumlu neticeler alır. Manep, Zinep ve Mancozep'in üretimi için özel bir firma ile anlaşır. Fakat firma her nedense işi savsaklamaktadır. Bu durumu öğrenen Tariş yönetimi derhal fakülteyle temasa geçerek günlük 50 kilogramlık pilot bir tesisin kurulması için anlaşma yapmış ve bu işin gerçekleşmesi için gerekli 1 milyon lirayı fakülteye vermiştir.

Şimdi ufak bir ekle günlük 500 kg. üretim için yeni çalışmalar yapılmaktadır. Kurulacak fabrikada üretilecek olan DITHIO CARBAMAT ilaçlarının dış alımı için Türkiye yılda 285 milyon TL karşılığı döviz olarak ödeme yapılmaktadır.

Çok yönlü tarım ilaçları üretimi için yapılan bu çalışma gerçekleştirildiği zaman Türkiye; Amerika, İtalya ve Almanya'dan sonra

dünyada dördüncü ülke olacaktır.

b) Tarım ilaçları ithali :

Tarım ilaçları sorunu bu tip kooperatifler için büyük bir önem taşır. Çünkü en az alınan bir ilacın toplam tutarı 5-10 milyon TL'dir. 1978 yılında Tariş, Çukobirlik ve Antbirlik beraberce alacakları ilaçların büyük bir bölümünü kendileri ithal ederler. Toplam tutarı 12 milyon dolar olan bu ithalat nedeniyledir ki, bu kooperatiflerin ortakları pazarda kilosu 7.500.—TL. olan imparator ilacını 1.500.—TL'ye kullanabilmişlerdir.

Gerçekleştirilen diğer önemli bir çalışma da tarımsal uğraşısında çiftçiye yapılan yardımdır. Adı var kendi yok durumundaki Tarım servisi genişletilerek aktif hale getirilmiş ve üreticiye, üretimine ilişkin olarak aktif bir şekilde katkıda bulunabilecek şekilde getirilmiştir. Nitekim bu servisin 8'i birim kooperatiflerde olmak üzere 25 kişilik Ziraat Mühendisi ve teknisyen kadrosu vardır. Bu servisteki bütün elemanlar çeşitli pratik kurslardan geçirilerek üreticinin yanında aktif şekilde görev yapmışlardır. Enteresandır ki, sağ güçler tarafından kendisine en çok eleştiri yöneltilen bu servis, uçakla ilaçlamalar hariç Türkiye'de şimdiye kadar hiç bir kuruluşun gerçekleştiremediğini gerçekleştirmiştir. İncirin baş belası hastalığı «kanlı balsıra»dır. İleklemenin ve hastalığın aynı zamana gelmesi, hastalıkla mücadele için çok az bir zaman bırakmakta ve mücadeleyi zorlaştırmaktadır. İşte en çok eleştiriye uğrayan bu servisin elemanları geceli gündüzlü tam 20 gün çalışarak 315 bin incir ağacının ilaçlanmasını sağlamışlardır. (Burada şunu da ekleyelim ki bu devredeki günlük 16 saatlik çalışma için kredilerine yazılan 3'er saatlik mesai ücretlerini aradan üç ay geçmiş olmasına karşın henüz alamamışlardır.) Bunu Tariş'te çalışmadan para alanlar var diyenlerin kulakları çınlasın diye yazdık.

İncir ilaçlama çalışmaları sırasında Tariş 100'den fazla ortak kazanmıştır. Yine bu çalışma nedeniyledir ki, dışarıdaki yüksek fiyatlara rağmen ortaklar bütün mallarını Tariş'e vermişlerdir. 1973'de 4 ton 1974'de 2 ton, 1975'de 7 ton, 1976/77'de 4,5 ton olan hurda alımı 1978/79 da 0,460 ve 1,5 ton olmuştur. Ve şimdiye kadar dış satım bedeli 106 milyon TL. üzerine çıkmayan incirden 1979/80 döneminde 5.625 tonluk bağiantının 4.528 tonu sevk edilmiş, bunun da 2.531 tonuna tekabül eden 123 milyon TL. karşılığı döviz kazanılmıştır. Yani hepsi ihraç edildiğinde 300 milyon TL'lik döviz kazancı gerçekleştirilmiş olacaktır. Burada şunu da eklememiz gerekir ki, bu

servisin elemanlarının hepsi en az 50 kez araziye çıkmış ve üretici ortağın yanında olmuştur.

c) Toprak tahlil laboratuvarı kurulması :

Ege Üniversitesi ile birlikte yapılan çalışmalar sonunda Tarış'ın kendisine ait olmak üzere yıllık 10 bin toprak tahlilini gerçekleştirecek, bir yerleşik bir de gezici laboratuvar kurulmuştur. Bu laboratuvar çalışmalarının Tarış ortaklarının kendi kuruluşlarına sahip çıkma anlamındaki bilinçlenmeye yapacağı katkı açıktır.

Çünkü bu tip çalışmalar üreticiyi, tarım satış kooperatiflerine karşı takındığı, ona kendi dışında bir şey olarak bakma alışkanlığından vaz geçirmektedir.

d) Alaşehir Entegre üzüm işletmesi :

Tarış'ın üzüm ortaklarının yoğunlaştığı yer Alaşehir, Salihli, Sarıgöl, Turgutlu ve Ahmetli'dir. Bunların içinde de en belirleyici olanı Alaşehir'dir. Burada üzümle ilgili bütün işlemleri gerçekleştirecek olan Entegre bir tesis kurulmaktadır. En önemli özelliklerden biri de bu işletmede çalışanların büyük bir bölümünün ortak ailelerinden oluşturulacak olmasıdır. Burada bir işlemin üzerine basarak söylemeliyiz ki CHP ağırlıklı hükümetin atadığı Tarış yöneticileri işin bu yönüne çok dikkat ettiler. Ortak ailelerinden işçi alınmasına her zaman öncelik verdiler.

e) Aydın yağ kombinası :

Türkiye'de mevcut yağ fabrikalarının üretim kapasitesi Türkiye'nin gereksiniminin çok üzerindedir. Ancak buna karşın yağ sıkıntısı da her zaman ülkenin bir numaralı sorunu olmuştur. Aslına bakılırsa Türkiye'de yağ sorunu yoktur. Bu sorun yapay bir şekilde yaratılmakta ve fiyatlar durmadan arttırılmaktadır. Kapasite fazlası olmasına rağmen yağ fabrikası kurma çalışması, bu yapay yokluğu kırma girişimidir. Bu fabrikanın kurulmasını önlemek için yapılan girişimler kredi verecek ülkenin temsilcilerini etkileme noktalarına kadar varmıştır. Bu fabrikanın yeri alınmış ve temel de bizzat zamanın Başbakanı Bülent Ecevit tarafından atılmıştır. Ancak bu fabrikanın bundan sonra kurulabileceğini düşünmek hayaldir.

Sendikal Durum :

Bugün Tarış'ta çalışan büro emekçileri hariç bütün işçiler DİSK'e üye olan Tekstil, Gıda—İş ve Maden—İş üyesidirler. Bazı kooperatiflerde Teksif üyeleri bulunmakta ise de sayıları çok azdır. Büro işçileri ise işyeri sendikası olan Taper—İş üyesidirler.

Bu sendikalardan en az üyesi olan Maden—İş'tir. Gıda—İş hatta bazı iç sorunları bulunmakta ise de kararlı bir şekilde çalışmaktadır. Tekstil ise gerçekten çok tutarlı bir çalışma yürütmekte ve işçiyle olan dirsek temasının sürekliliğine büyük önem vermektedir. Bu başarılı ve ilkeli çalışmaları nedeniyle ki sendikaya karşı güven gittikçe artmakta ve sendika bütün Tarıf çalışanları tarafından dikkatle izlenmektedir.

Bütün sendikalar arasında tam bir uyum sağlandığı söylene-
mez. Şimdiye kadar süregelen pratik uygulamalardan çıkarılacak en önemli ders hiç kuşku yok ki iş güvencesi sorunudur. Ve iş güvencesine en az sahip işçiler de hiç kuşkusuz Taper—İş üyesi olan büro emekçileridir. Ancak büro emekçilerinin de diğer sendika üyelerine oranla büyük bir olanağa sahip oldukları bilinmektedir. Kooperatiflerin büro işlerini yürüten bütün kadrolar bu sendikaya üyedirler. Bu sendikanın yapacağı herhangi bir iş bırakım eylemi karşısında, merkezden ortaklara verilmek üzere gönderilecek herhangi bir şey (para, gübre, ilaç vb.) ortaklara dağıtılamıyacak ve Tarıf yönetimi 60 bin ortağıyla karşı karşıya gelecektir. Bu nedenledir ki, kendi üyelerinin iş garantisini Taper—İş'e oranla daha iyi sağlamış olan diğer sendikalar bile bu olanağı gözardı etmemelidirler. Madalyonun diğer bir yüzü de işverenin böyle bir iş bırakım karşısında hazırlıklı olmak için daha şimdiden ortakları işçiler aleyhine kışkırtmış olmasıdır. Üzerinde önemle durulması gereken nokta budur. Şimdiye kadar işçi—köylü bağlaşıklığı üzerinde lafazanlık eden devrimciler bu konuda önemli görevler düşmektedir. Gerçekten bu kışkırtmanın püskürtülmesi işçilerin ekonomik, demokratik haklarının kazanımında bir birlikteliği oluşturacak ve işçilerin, köylülerin karşı karşıya gelmelerinden medet umanların planları suya düşecektir.

Diğer önemli bir konu da işverenin atılacak işçilerin tazminatlarına ilişkin olarak yürüttüğü propogandadır. İşveren Tarıf'ın kooperatif kuruluş olduğunu ve bu nedenle mallarına haciz konulamıyacağı propogandasını yürütmektedir. Herşeyi kendi çıkarları doğrultusunda değerlendirme alışkanlığından kurtulamayan tekelci sermayenin lafazanları 2834 sayılı Tarım Satış Kooperatifleri yasasını çok iyi bilirler. Bu yasa ve buna bağlı Ana Mukavelenamede bu konuda şöyle denilmektedir :

2834 Sayılı Yasa Madde 8—«Tarım Satış Kooperatifleriyle Birliklerinin ortaklık payları rehine veya haczedilemeyeceği gibi başka-

larına da devredilemez». Yine aynı yasanın 13. maddesinde «Tarım Satış Kooperatifleriyle Birlikleri Ekonomi Bakanlığının izniyle taşısız mal alabilirler. Bu mallar ipotek edilemeyeceği gibi haciz de edilemez» demektedir. Anamukavelenamenin, yasanın 8. maddesine bağımlı olarak 15. maddesi ise «Ortaklık payları ortak kooperatiflerin Birlikten başkasına olan borçları için haciz olunamaz. Bunlar Birliğe rehin edilmiş sayılır ve hiçbir suretle ortak kooperatifler tarafından başkalarına satılamaz.» Bu açık ifadeler iki şeyin haciz ve rehinini önlemektedir. 1. Ortaklık payı, 2. Ticaret Bakanlığının izniyle alınmış bulunan taşınmaz mallar. İşçi düşmanı, emek sömürücüsü sözcüler yasal hakların gasbedileceğini açıkça söylüyorlar ve ödenmemesi içinde yasanın açık hükümlerini çarpıtıyorlar. Şu iyi bilinmelidir ki, Tarım Satış Kooperatiflerinin taşınabilir malları da var. (Genel Müdür Makam otomobili). Ve bunların haczini engelleyecek yasa hükmü yok. Tarış'ın depolarında birikmiş yağ stoklarını toptancı tüccarlara peşkeş çekmekle yasaların işçilere verdiği hakları gasbedilemez. İşçiler de zaten bunları gasbettirmezler...»

Bütün bu durumlar göz önüne alındığında yapılması gereken, Tarış'te üyesi bulunan bütün sendikalar birleşerek bir komisyon oluşturmalı ve işçilere yönelmiş çok yönlü saldırılar karşısında kendilerini uyarmalıdır. Ve davranış biçimlerinde kendilerine yardımcı olmalıdırlar.

Mevcut düzen ve Kooperatiflerin işlevleri :

Var olan koşullar içinde özellikle Tarım satış kooperatifleri burjuvazinin hakim kesimine kaynak ve hammadde aktarmaktan öteye işlev yapamamaktadır. CHP ağırlıklı iktidarın atadığı yöneticiler tarafından yapıldığını söylediğimiz bütün olumlu işlere rağmen, ortakların kendi kooperatifleriyle kaynakmaları gerçekleşmemiştir. Ancak sevindirici olan nokta yapılan bu küçük girişimlerin bile köylülerin kendi kooperatif örgütlerinde birleşmeye ne kadar açık olduklarının verilerini göstermiş olmasıdır. Şimdiye kadarki alışılmışın aksine köylülerin tarım uzmanları ile çalışmaya açık olması kırsal kesimdeki çalışmalar ve propoganda açısından önemli bir noktadır. Kırsal kesime bilgi taşıyıcı, konuya gerçekten hakim ise kapitalist düzende, bütün çabalara karşın kooperatiflerin neden işletilmediğini anlatabilir.

Şimdiye kadarki kooperatif propogandasının salt mutlak bir kooperatif (ayırimsız) anlatımı düzeyinde kalmış olması büyük bir eksikliktir. Ancak üretici, kooperatiflerdeki işlemeyişin nedenlerinin

kooperatifçilikte değil bir bütüne bağlı olduğunun verilerini sezgi düzeyinde de olsa yakalamış durumdadır. Köylülük, artık üyesi olduğu kooperatif örgütlerin yalnızca mal üreten ögesi olmaktan çıkmak istemekte ve ona bizzat yön veren, belirleyen duruma gelmek istemektedir. Sosyalistler soruna bu açıdan bakmalı ve Sosyalist Devrim sonrası tarım programlarını detaylı bir şekilde ortaya koymalıdır. Şunu açıkça belirtmek gerekir ki, kooperatifler üzerine, ürettikleri malların değerlendirilmesine vb. gibi sorunlar için yapılan bütün toplantılara köylüler büyük bir istekle katılmakta ancak toplantı sonrasında başlarını sallıyarak toplantıyı kayıtsızca terk etmektedirler. Kooperatifçilik için bugüne kadar söylenenlerle sınırlı kalındığı sürece köylülüğün sosyalist mücadeleye kazanılması söz konusu değildir. Bugün yapılması gereken kırsal kesimin sorunlarına sosyalizmin hangi çözümleri önerdiğinin anlatılmasıdır. Ancak böyle bir çözümlemenin somut anlatımı kırsal kesimde heyecan yaratabilir ve kitleleri mücadeleye çekebilir. Artık kitleler somut denediklerinin cilâlanmış sözlerle yeni sunuluşlarına iltifat etmiyorlar. Etmediklerini de katıldıkları toplantılardan ayrılırken «geldik işte, ne yapalım» diyerek dile getiriyorlar.

Tariş işçisi bu olumsuzlukların Tariş'te verilecek ve verilmekte olan mücadele açısından hiç bir önem taşımadığını bilmektedir. Tariş işçisi teorik olarak günlük 50 tonluk kapasiteli iplik fabrikasında 47 tona ulaşarak % 94'lük bir üretime ulaştığının bilincindedir. Bu durum Yağ Kombinasi, Zeytinyağı fabrikası, üzüm ve incir işletmeleri, Pamuk depolama, Alkol, Kolonya fabrikaları, atelyeler ve bütün kooperatifler için aynıdır. Biz Tariş işçileri olarak ekmeğimizin elimizden alınmasına karşı mücadele edeceğimiz gibi, üreticinin alın-terinin, faşistlerin cinayetlerinin mükâfatlandırılması için kullanılmasına karşı olacak, diğer işçi ve emekçi tabakalarla beraber mücadele edeceğiz. Ve bu mücadeleyi sonuna kadar götürmekte kararlıyız.

TÜSTAV

TÜRKİYE : ÇÖZÜLEN TOPLUMDA KARGAŞA

Servet ULUSOY

Türkiye kapitalizminin kökleri derinden sallanırken yaşadığımız tarihsel toplumsal kesit, toplumsal yaşamı düzenleyen, biçimlendiren, ayakta tutan kurumları çözüyor. Toplumsal liflerin hızla kopmasıyla sonuçlanan nesnel gelişimin temelleri, sistem ağı içinde Türkiye kapitalizminin bağrında ortaya çıkıyor. «Tez»deki bu çürümenin «sentez»e gebe oluşu, sosyalist hareketi müdahale ile tamamlaması gereken, tarihinin en büyük göreviyle karşı karşıya bırakıyor. Nesnel gelişimi tüm çıplaklığı ile çözümlenip algılayabilenler, öznel koşullardaki eksikliği tamamlamaya çalışacaklardır. Bundan şüphe yok. Nesnel koşulların, mutlaka öznel hareketini de yaratacağından şüphe yok. Sorumluluklarının bilincini taşıyanlar süreci kısaltmayı bileceklerdir.

Kaçınılmaz bu nesnel gelişimin kapsam ve derinliğini ortaya koymaya çalışırken ülkemizde suç olgusundan başlamak kanımızca uygun olacak.

SUÇ VE TOPLUM Son yılların Türkiye'si suçluları bol bir ülke. Ve tarihinin suçla yüklü en büyük kesiti. Bu cümleler tek başına ele alındığında, yakınma cümlelerinden öteye geçmeyebilir. Ne var ki : Bu cümlelerde ifadesini bulan «suç olgusu» toplumun gelişme yollarının ortaya çıkardığı sosyolojik biçimlenme olarak kavranılıp temeline oturulduğunda anlamı ortaya çıkıyor. Anlamı yakalayabilmek önce «Suç olgusu»nun kısa bir irdelenmesini gerektiriyor.

Şöyle basit bir gözlem, suç ile toplumsal örgütlenme arasında derin ve önemli bir bağın bulunduğunu gösteriyor. Suç ile devlet, suç ile hukuk, yasa, parlamento. Suçlu ile yargıç, cellat, zindan, polis jandarma. Suç ile kültür, ahlâk kuralları, estetik duygular vs.

Görüldüğü gibi; hemen hemen yaşamın her kesiti ile yakın bir bağı olan «suç olgusu» devleti ortaya çıkaran nüvelerle birlikte belirmiştir. Toplumsal gelişme ile çok yakın bir bağ vardır.

Devletin ortaya çıkışıyla belirli bir sınıfın çıkarlarının diğerleri aleyhinde düzenlenmesi, sınıflar üstü bir görünüm kazanarak, toplumdaki çıkar çatışmasının toplumu büsbütün çözüp dağıtmasına engel olacak bir işlev kazanmasıyla birlikte, suç ve suçluluğun tarihinin başladığı söylenebilir. Ve her toplumsal biçim içinde «suç olgusu»da o biçimin gelişmesinde etkin bir rol oynuyor. Bu rol, bir toplumsal biçimin gelişmesine ve o üretim biçiminin yıkılıp, yenisinin doğumuna dek sürüyor.

Bu yüzden «suç olgusu»nun önemli rolünü; bir üretim biçiminin doğuş, gelişme ve çöküş dönemlerinde gözlemlemek gerekiyor.

Toplumsal gelişmenin üretici güçlere dayalı bir gelişme demek olduğu, bu gelişmedeki motor gücün çalışma nesnelerindeki gelişme demek olduğu biliniyor. Ve bu gelişmelerin belirli bir tarihsel aşamadan sonra çıkar çatışmasına dayalı bir toplumsal bütünün bağrında sürdüğü, alt yapıya uygun bir üst yapısal örgütlenmenin, bunların karşılıklı etkileşimi içinde, üretim biçimlerinde devam ettiği biliniyor.

Kapitalist toplumda suç, her zaman özel mülkiyete karşı yeni yeni saldırı mekanizmaları açarken, iktidardaki sınıfların hertürlü kurumlarını hedef alarak biçimleniyor. Bu şekilde savunma durumundaki burjuva kurumların gelişmesinde uyarıcı bir etkide bulunuyor. Ayrıca, üretici güçlerin gelişmesine de zaman zaman büyük bir itilim veriyor. Örnek olarak silah sanayiinin gelişimini alalım : Silah sanayii özel mülkiyeti korumak; buna dayalı servet birikimini korumak, devamını sağlamak için gelişmedi mi? Silah sanayinin gelişimi aynı zamanda tekniğin gelişmesi de demek olduğuna göre; «Suç olgusunun» tekniğin gelişiminde de itici bir rol oynadığı açık değil mi? Örneğin ticari yaşama «hileli mal» sürümünün girmesi, kimyanın gelişmesinde uyarıcı bir etken değil mi? Hukukun toplumsal yaşama girişinde, bir bilim olarak ortaya çıkışında, suçun rolü apaçık değil mi? Sürekli yabancılaştırılmaya çalışan bir öge olarak suçlu ahlâk kuralları karşısında dikilirken bu kuralların da gelişimine etkide bulunmadı mı? Kültürel yaşama, sanata, edebiyata bazan ahlâki, acıklı bazan tiksindirilmeye çalışılan bir öge olarak girerken; kültürel değişime, gelişime katkısı olmadı mı? Şüphesiz, tüm bunlara evet yanıtını vermek gerekiyor.

Böyle olunca, böyle kavranınca; suçun tarihine, sınıf mücadelelerinin tarihi olarak bakmak gerekiyor. Suç olgusunun sınıf mücadelesinden doğduğunu, onun bir yansıması olarak kavranması gerektiğini

görmek gerekiyor. Toplumlar tarihi, sınıf mücadeleleri tarihi olduğuna göre; her toplumsal biçimde «suç»un toplumsal gelişmeye bir itilim verdiği açıkça görülüyor. Ancak bu itilim her toplumsal biçimde, üretici güçlerin gelişme dönemlerine raslıyor. Peki, ama, üretim ilişkilerinin, üretici güçlerin gelişmelerine engel olduğu tarihsel kesitlerde de suçun rolü aynı mı kalıyor? Yoksa tersine bu kez o toplumsal biçimin çöküşüne hizmet eden bir faktör mü oluyor?

Söyiediklerimizden, suç'un bu kez o toplumsal biçimin yıkılışına hizmet eden bir faktör olduğu ortaya çıkıyor. Ancak tek başına değil. Suç'un böylesi işlev taşıması, sınıf mücadelesinin sürdüğü koşullar ve bu mücadelenin düzeyi ile çok yakından ilgili. Konunun daha da anlaşılır olabilmesi açısından «toplumsal bilinç» «bilincin maddi güç haline gelmesi» kavramlarına baş vurmak aydınlatıcı olacak. Kavramlarda ifadesini bulan «olgu» oldukça geniş ve detaylı olmasına karşın, kısaca özetlenebilir : Toplumsal yeniden üretimde; insanların doğa ile, insanın kendiliğinden, kendisi ile doğa arasında maddi etki ve tepkileri sürdürdüğü, düzenlediği ve denetlediği süreçteki üretici güçlerle bunlara karşılık düşen üretim ilişkileri ağı birikiminin bilinci. Toplumsal biçim tarafından koşullandırılan ve onu koşullandıran bilinç. Aynı zamanda üretici güçleri kullanabilme şartlarını elinde tutan egemen sınıfların ileri sürdüğü fikirler, hakim fikirler olarak da kavrayabiliriz. Marx **Alman İdeolojisi**'nde şöyle der :

«Toplumda kurulu ilişki biçimi ve dolayısıyla hakim sınıfın şartları, gelişen üretici güçlerle ne kadar çok çatışmaya düşer ve bundan dolayı hakim sınıfın kendi içindeki bağımlı sınıfla arasındaki kavga ne kadar büyürse bu ilişki biçiminden doğan ve onu ifade eden bilinçte o kadar az sadık olur, yani onu ifade etmez olur.

Gerçek bireysel çıkarların genel çıkarlar sayıldığı daha önceki bu karşılıklı ilişki kavramları salt idealleştirici ifadeler, bilinçli göz boyamacılar ve kasti aldatmacılar durumuna düşerler. Fakat birer yalancı olarak ne denli çok mahkum edilir ve anlayış ne denli az tatin ederlerse, o denli dogmatikçe ileri sürülürler ve kurulu toplumun dili de o denli aldatıcı ahlaki ve manevi, olur.»

Yaptığımız alıntidan çıkan sonuç şu : Üretim ilişkileriyle üretici güçlerin çatışmasının yükseldiği dönemlerde, değişik bir ifadeyle üretici güçlerin gelişmesinin durduğu dönemlerde toplumsal bilinç, yani egemen sınıfların yaydığı bilinç toplumsal yaşamın devamında sadık olmuyor, onu ifade etmez oluyor. Suç olgusu ise; çatışmanın

böylesi güçlendiği tarihsel dönemlerde nesnel olarak yoğunluk kazanıyor. Yoğunluk kazanırken, toplumsal biçimin yıkılmasına, önemli işleviyle ezilen sınıflar şahsında; ahlaki, hukuki kültürel, vs. tüm bilincin kokuşmasına, yıkılmasına hizmet ediyor.

Kısaca «suç olgusu» na ilişkin yaptığımız bu irdeleme göz önüne alınarak, ülkemizde yaşadığımız tarihsel toplumsal dönemdeki suçlara yaklaşıldığında, yazımıza girerken söylediğimiz cümleler anlam kazanıyor.

Bu mu?

«Suç olgusu»nun toplumların gelişim tarihinde, üretici güçlerin geliştiği dönemlerde oynadığı rol Türkiye için de geçerli. Ne var ki son yılların yoğunluk kazanan suçları için de aynı şeyi söylemek mümkün mü? Kesinlikle hayır. Genel olarak son yılların suçlarına toplumsal yaşamı ayakta tutan kurumların hızla çöküşünü hazırlayan bir faktör olarak bakmak gerekiyor.

TELEF POLİTİKASININ BELİRMESİ 1970'ler sonrası ekonomide süreklileşen bunalım; 1975 sonrasında telef politikasını ortaya çıkardı. Egemen sınıflar; enflasyonlar, devalüasyonlar ortamında, gündün güne ekonomik yaşam koşullarını yitiren emekçi yığınların, gelişen ve gelişebilecek tepkilerinin kontrolüne kan akıtarak «çözüm» aradı. Birinci MC ve sonrası iktidarlarının yönetimi sürdürebilmelerin en önemli politika aracını, faşist örgütler aracılığıyla işlenen, kitle katliamlarına varan cinayetler oluşturdu.

Gelişimin sınıfsallığı, geleceği de belirliyor. 75'ler sonrası hükümetleri, telef politikasından kendi geleceğini aradı. Faşist örgütlerce cinayetler işlendi korku şokuyla yığınlar sindirilerek muhalefetinin engellemesi hedeflendi. Bunun sağlanması ise; olaylar ortamında gerçek faşist, sadist bir kadro yetiştirilmesini gerektirdi... Güçlüğün görünümü yaratılarak, her zaman gücünün yanında yer alan kaypak kesimlerin etkilenecek, yine bu örgütler aracılığıyla kadrolaşmaları sağlandı. Telef politikasından asıl beklenen, çatışmalar kızıştırılarak; meşru müdafaa durumuna itilen sol, sosyalist kesimlere, henüz güçsüzken darbeler indirebilmektir. Kendi yarattıkları olaylar ortamında, «tehlikeler» yaratarak «Vatan bölmek isteyen» «Milleti yok etmek isteyen aşırı uçlar» edebiyatı arkasında, sol, sosyalist kesimlerin örgütlü muhalefetini boğabilmektir. Bu şekilde «dikensiz gül bahçesi» koşullarında iktidarlarını sürdüreceklerdi. I. ve II. MC'ler için böyle. Bununla birlikte : telef politikası, «faşizme

karşı» bir görünüm elde edebilen CHP için de can simidi oldu. CHP 12 Mart sonrasında ilerici, demokrat misyonu eline geçirerek, faşizme tepkisi, sosyalizme özlemi olan yığınları, kendi potasına çekmişti. Bu kesimlerin eksenlerinden kopmamaları için, faşizmin soluğu enselerinde hissettirilerek «Ya CHP, Ya Faşizm» ikilemi içinde de tutulabilirlerdi. Bu şekilde sosyalizme kanalize olmaları, dolayısıyla düzen ve egemen sınıflar için gerçek bir tehlike olmaları önlenbilirdi.

Telef politikasında burjuvazinin kendi geleceğini aradığını söyledik. Kapitalizm yaşadıkça da arayacak. Türkiye kapitalizminin yapısal köklerinden kaynaklanan bu olgu, kitle katliamlarına varan binlerce cinayetle sonuçlandı. Daha da kan akıtılacaktır; akıtacaklardır. Son yılların bu batıcı «suç olgusunun» sosyolojik sonuçlarına değineceğiz. Bundan önce, bu politikaya koşut olarak beliren geriye doğru değiştirilmek istenen hukuksal yapıdaki gelişmelere göz atmak gerekiyor.

Telef politikasının ortaya çıkışı, bu politika olmaksızın burjuvazinin iktidarını sürdürebilmesinin olanaksızlığının ifadesidir. Hukukun ve burjuva anlamda hukuki mantığın askıya alındığının ifadesidir. Sosyal, ekonomik koşulların hazırladığı uzlaşmaz çelişkiler yumağında; gelişen, gelişebilecek olan mücadele karşısında direnebilmek için burjuvazi, var olan hukuksal yapıdaki demokratik hak ve özgürlükleri de yok etmeyi hedefledi. Bunun için manevralar, operasyonlar gerekliydi.

Manevraların özü görünürde sürekli bir «tehlike» yaratma yönünde geliştirdi. Faşist örgütleri kışkırtarak, sol kesimler ile çatışmaya sürükleyerek, çatışmaları körükleyerek «anarşi» görünümünü elde edildi. Sonra bu görünüm üzerine oturularak «anarşiye karşı önlem» adı altında hukuksal yapı geriye çekilmek istendi. I. MC sonrası tüm hükümetlerin gündemlerinden hiç çıkmayan, Dernekler Kanunu sonrası polis vazife ve yetkileri Kanununun 274 - 275 sayılı yasalardaki değişiklik önerileri halen gündemde duruyor.

Yasa değişiklikleri önerilerinin telef politikasına dayalı manevralarla gerçekleştirilmek istenmesi gündemdedir. İlerici güçlerce, manevraların ve yasa değişiklikleri önerilerinin altında yatanların şu veya bu düzeyde teşhiri ve toplumdaki mevcut güçler dengesi bu güne değin sözü edilen değişikliklerin gerçekleşmesine olanak tanımamıştır. Ancak Kahramanmaraş katliamı sonrası ilân edilen sıkı-

yönetim, Demokratik Hak ve özgürlüklerin önemli bir bölümünü askıya almıştır. Bu yasa değişikliği önerilerinin yürürlüğe konması daha da çok kan akıtılmasına bağlı olmuştur. Anlatmaya çalıştığımız nedenlerle gerek hukuk mantığını ve uygulamalarını askıya alarak gelişen uygulamalar açısından, gerekse bu tarihsel kesitteki çatışma ortamından doğan ve onu ifade eden, geniş yığınların toplumsal bilinçleri nezdinde, çıkarılacak olan bu yasalar, **suç yasaları niteliğindedir.**

ÇÖZÜLEN TOPLUMSAL KURUMLAR

Telef politikası ve buna dayalı politik manevralar, geriye çekilmek istenen hukuksal yapıdaki değişimlere ilişkin çabalar; şüphesiz önemli sosyolojik sonuçlar doğurdu. Sonuçlar; Sivil toplumun yapısını dağıtırken, bunun üzerinde yükselen ideolojik kurumların hızla çöküşünü hazırlamıştır. Konunun daha da anlaşılabilir olması açısından önce şunları belirtelim: Her toplum biçiminde olduğu gibi, kapitalizmde de Devlet'in sınıflar üstü bir görünümü var. Bu görünüm, Burjuvazinin kendi sınıfsal çıkarlarını, toplumun genel çıkarları olarak göstermesinden, daha açık bir ifadeyle kendi ideolojik görüşlerini rasyonel ve evrensel olarak geçerli fikirler olarak sunmasından kaynaklanıyor. Tarihsel gelişimin zorunlu sonucu olarak. Hukuku, ahlâkı felsefesi, dini, siyaseti ile kısaca tüm ideolojik kurumları ile başlangıçta genel kabul gören dokunulmaz ilahi bir güç görünümü kazanırken; burjuvazinin sınıf örgütlenmesinin toplumsal biçimini oluşturuyor. Bu kurumlar topluma yabancılaşan, toplum üzerinde yer alan «maddi bir güç» haline geliyor.

Kurumlardaki çözülme, bir dönem maddi güç haline gelen egemen sınıflara özgü ideolojik bilincin evrenselliğini yitirmesine anlamına geliyor. Sömürülen sınıflar bilincindeki hakimiyetini yitirmesine anlamına geliyor. Telef politikasına dayalı cinayetler burjuvaziye hizmet amacıyla kotarılmaya rağmen öte yandan, egemen sınıfların ideolojik bilincinin evrenselliğini, hakimiyetini yitirmesinde etken olmuştur.

Örneğin, ahlâk kuralları olarak egemen sınıfların ideolojik bilincini ele alalım: Burjuvazinin, yönetebilmek, sömürebilmek, için öldürmek zorunda olduğu koşullarda cinayetler aynı ahlak anlayışını kokuşturmuyor mu? Yönetebildikleri bir devir boyunca, sınıfsal diktatörlüklerini ve sömürülerini sürdürürlerken, sömürülen sınıflar bilincinde «sabır» ve «tevekkül» mantığında somutlanarak toplumda açık bir çatışmaya olanak tanımayan, toplumun büsbütün dağılıp

çözülmesinde engelleyici bir işlev taşıyan bu kurallar, kitle katliamlarıyla çözülüyor mu? Katliamlar bir iç savaşın psikolojik koşullarını oluştururken, ezilen sınıflar bilincinde —iyi vatandaş olma— zorunluluk olmaktan çıkmıyor mu? Şüphesiz evet. Herkesce bilindir. Her düzenin insana attığı bir değer vardır. Kapitalizmin de insanların doğuştan özgür ve eşit olduğu tezini lieri sürerken «barış, kardeşlik» insan sevgisi vs. kavramlarda ifadesini bulan bir toplumsal anlayışı vardır. Bu anlayış, ahlak kurallarına da yansırken, günümüz «suç olgusu» karşısında acaba çürümüyor mu? Şüphesiz evet. Çürüme her cephede ve iç içe. Ahlakı, hukuku, felsefesi, siyaseti, parlamentosundan devlet aygıtına kadar tüm kurumlarda sürüyor.

Objektif hukukun bir mantığı var. Kapitalizmin hukuk kuramının da bir pratiği. Son yılların Türkiye'sinde kuramda ve pratikte hukuk; «dokunulmaz ilahi güç» olmaktan çıkıyor, çözülüyor. Çünkü, yasaların sınıfsal çıkarları himaye ettiği apaçık ortaya çıkıyor. Daha önce «genel çıkarları» düzenlediği için savunulan «meşru» görünüm, meşruluğunu yitiriyor. Yığınların bilincinde yitiyor. Çünkü yığınlar, pratikte yaşıyor ve görüyor.

DGM Yasası ve uygulamalarından başlamak gerekiyor. DGM yasası 4 yıl süren uygulamada «Yargı'nın Bağımsızlığı» ilkesine önemli bir darbe vurdu. Siyasilerin elinde yargının sınıfsallığını açığa çıkaran çok güzel bir örnek oldu. Siyasilerin yargıçları tayin ettiği bir «mahkeme» tepkileri çekti. Bu uygulamalara, Danıştay kararlarına uymayan hükümet politikalarını ilave etmek gerek. Kararların uygulanması şüphesiz önemli bir sonuç. Hukukun üstünlüğü prensibini yerle bir ederken «yargının bağımsızlığı» ilkesinide zedeliyor. Yargıçların tehdidi ve öldürülmesiyle sonuçlanan girişimleri belirterek devam etmek gerekiyor. Parlemantoda yargıçları hedef gösteren MHP milletvekillerininin açıktan tavırları, yine tehdit yoluyla istifa ettirilen İstanbul Sıkıyönetim Mahkemesi yargıçları olayı acaba yargı uygulamaları adına geride neleri bırakıyor? Bıraktığı şu : Türkiye'de Hukuk'un «son»unu yaşadığını gösteriyor. Mahkemelerin yargıladığı canilerin, zindanlardan kaçırılışı da bu anlama geliyor mu?

Hukuk; Mantığıyla, kuramıyla ve pratiğiyle «yaşamını yitirirken», askıya alınması girişimlerinin başını hükümetler çekti. Var olan yapıdaki demokratik hak ve özgürlüklerin kullanımı, sili olarak engellendi. Gelinek noktada binlerce cinayet ve onbinlerle ifade edilen suçlu sayısı ortaya çıkıyor. Dört kişi bir yatakta yattığı halde zin-

daniarda yer kalmıyor. Spor salonlarının, okulların bodrum katlarını suçlular dolduruyor. Son yılların suçlular ülkesi Türkiye'den suç ve hukuk adına görünen tablo bu.

Yeri gelmişken bağlayalım. Suç olgusunun yaşadığımız tarihsel kesitte, toplumsal yaşamı ayakta tutan kurumları çözen bir mekanizma olduğunu belittik. Bu durum tersinden bakıldığından da görülebilir. «Suç olgusunun» günümüzde üretici güçlerin gelişimine bir itme verdiğini kim iddia edebilir? Hukukundan ahlakına kadar tüm üst yapısal kurumları geliştirdiğini kim ileri sürebilir? Şüphesiz kimse iddia edemez. Çünkü doğru olan bunların tam tersi. Son iki örnek : Türkiye'de duymayan kaidi mı 2000 lira çalan bir hırsızın 24 yıl, 7 kişi öldüren bir caninin ise 7 yıl hapse mahkum olduğunu? Bunu duyup da, yasaların özel mülkiyeti himaye ettiği sonucuna ulaşmayan oldu mu? Ulaşmayanlar olmuştur. TRT'de 20 milyon kişinin önünde, ilerici bir yazarca dile getirilen ve askeri okullarda resmi ders kitabı olarak okutulan bir yayında, «anarşiye karşı mücadele» için, «önce şuursuz terörizm yaratılacağı, rastgele yerlere bombalar yerleştirilerek, ateş edilerek panik yaratılacağı, sonra bilinçli hedeflere yönelerek sabotaj ve suikastlere girişileceği» görüşlerini duymayan oldu mu? Belki de olmuştur.

Sonuçları ne olmuştur? Sonuçlar açık : Hukuk'un burjuvazinin sınıfsal çıkarlarını himaye ettiği, ona meşru bir görünüm kazandırarak işçi ve emekçi sınıflar üzerinde diktatörlüklerini sürdürmelerinin bir aracı olduğu, bilince çıkmıştır. Bu «dokunulmaz ilahi bir güç» olarak «burjuva hukukunun son»u demek. Burjuva hukuku en azından sonun başlangıcını yaşıyor demek. Yığınların bilincinde bir ideoloji ve pratikte uygulanan tüm kurumlarıyla birlikte çözülmek, çürümek demek. Bu, sürecin giderek gelişimi demek.

DEVLET AYGITINDAKİ ÇÜRÜME Bürokrasi genel olarak bağımsızdır. Şu anlamda : Hükümet değişikliklerinden pek az etkilenir. Türkiye'de bunun tersi yaşandı. Yaşamak zorundaydı. Nedeni Türkiye kapitalizminin açmazlarında. Çünkü burjuva partilerine, farklı ekonomik programlar etrafında değişik politika izlemelerine, toplumda farklı imajlar oluşturmalarına olanak tanımıyor. Bu suni olarak yaratılmaya çalışıldı. Daha çok «sol, sosyalist» kesimlerin yardımıyla. Moda deyişle CHP ilericiliği ve MC gericiliğinde somutlandı.

Suni imajın yaratılmasından öncelikle nasiplenen bürokrasi oldu. Bu «zoraki nikah», hükümetler değiştikçe bürokrasinin «Hallaç

pamuğu» gibi savrulmasıyla noktalandı. Kızak, kıyım listeleri bir çırpıda 67 ilin vali ve emniyet müdürlerinin değiştirilmesine kadar uzanabiliyor. Bunlar yapılabiliyor, yapılmak zorunda da. MC gericiği CHP «ilericiliği» görünümüyle birine küsen yığınların diğerine kanalize olmaları için dalyan oluşturmak zorundalar. Görünümü elde ederlerken bindikleri dalı da kesiyorlar. Bürokrasi içinde teknokratlar arasında kutuplaşmayı körüklüyorlar. Kutuplaşma önemli boyutlara ulaştı. Daha derinlere yansıyor, değişik nitelikler kazanmaya başlıyor.

Herkesce bilinir devlet egemen sınıfların diktatörlüğünün aracıdır. Ancak, aynı zamanda, sınıf mücadelesinin kurumlaştığı aygıttır da. Kurumlaşma belirli bir aşamaya geldiğinde ise parçalanmayı doğurur.

Bürokrasinin son yıllarındaki «demokratik» konumu, aygıtın tümüne hükmedememe sonuçlarıyla bütünleşmeye başlıyor. Tabii, değişik faktörlerle birlikte.

Bürokrasi kavramı, aygıtın işlerliğinde, kamu gücünü kullanan tüm kesimleri içeriyor. Günümüzde kullandığı biçimiyle aygıtın işlerliğinde görev alan emekçi kesimler ayrı tutuluyor. Aygıtın yapısındaki çürüme, kamu gücünü kullananlar arasında kutuplaşma ve ayrışmayla başlıyor. Bürokrasinin kapitalizminin mantığına aykırı biçimde «bağımsızlığını» yitirmesi; ayrışmanın gelişiminde, meşruluğunda önemlice bir etken oldu. Kutuplaşma, daha çok emekçi kesimlerin devlet içinde olup devlete karşı hak arama mücadelelerinden doğdu. Polisleri ele alalım: Koliuk kuvvetleri olarak kullanılan bu kesimler afiş yapıştırıcı, bildiri dağıtıcı yakalamakla görevli. Polisler de, örgütlenen polisler, «Pol-Der üzerindeki faşist baskıyo son» simgeli afişler yapıştırabiliyor. Önemli bir gösterge. Yine memur, teknik eleman ve öğretmenlerin dernekler aracılığıyla mücadeleye girişmeleri de öyle. Nitekim burjuvazi gelişmeler karşısında boş durmuyor. Kitleler halinde sürgünlere, kıyımlara, açığa almalara baş vuruyor. En son, binlerce öğretmeni işten attılar. Devlet aygıtının kontrolünü yitirmek istemedikleri için bu şekilde kutuplaşmanın önüne geçmek istiyorlar. Ancak, bu mümkün değil :

Kutuplaşma ve ayrışma toplumun yapısındaki çelişkilere dayanıyor. Toplumun yapısındaki çelişkiler yumağı yok edilmedikçe ayrışmanın önüne geçmek mümkün değil. Bu da kapitalizmin sınırları içinde mümkün değil. Bu nedenle ayrışma kaçınılmaz.

Gümrük Tekel Bakanı Bay Çakmak, olay yaratarak ilerici, sol kesimleri sindirmek, kıymak istiyor. Sağ kesimler bakanlığı basıyor. Bay Bakan kamu oyuna; bakanlığı, solcuların bastığını ileri sürüyor. Olaya şahit sikiyönetim görevlileri, olayları sağcıların başlattıklarını, onların baskını düzenlediklerini beigeleyip, kamuoyuna sununca, pek, «lirik» bir tablo ortaya çıkıyor. Tablo düşündürücü, aynı zamanda, kokuşmanın çözülmenin ve aygıtla tümüyle hükmedememenin bir göstergesi. Burjuvazi yönetebilmek için artık, bakanlık baskınlarından medet umuyor. Cumhuriyet tarihinde ilk defa bir bakanlık, dışardan getirilen sağcılarca basılıyor.

Sonuçlar: Burjuvazinin aygıtın tümüne hükmedememesi yönünde geliyor. Tümüyle kontrolü yitirmiş değiller. Bunun için «anti tez»in olgunlaşması gerek. Kamu gücünü kullananlar arasında en azından «Toplumsal bilinçleri nezdinde» ayrışmalar ortaya çıkıyor ve eyleme de yansıyor. Örneğin; Görevi başında polisler, birbirini vurabiliyor.

Devleti ayakta tutan sivil toplumun yapısıdır. Devleti biçimlendiren sivil toplumun yapısıdır. Günümüz koşullarında sivil toplumun yapısı çözülüyor. Devlet de. Sonuçta burjuvazi artık «yönetemez duruma» geliyor.

Ekonomide süreklileşen bunalım katmerleşerek sürüyor. Sosyal siyasal sonuçlar doğurarak sürüyor. Tabii ki bunalım karşısında burjuva partileri birbirini suçlamada yarış ediyorlar. Bunalımın, aksaklıkların huzursuzlukların nedenini; devlet yönetimini elinde tutan partiler, birbirlerinin politikalarında arıyor. Bir de «komünistlerin hainliklerinde» Onlar olmasa, sanki bunalım yaşanmayacak. Bunalımın nedenini hiç bir zaman Türkiye kapitalizminin yapısında aramıyorlar. Devletin ve toplumsal kurumların içinde sivil toplumun devlet olarak eylemini örgütleyişinde aramıyorlar, aramazlar. Siyaset sosyolojisinin yasaları açısından başka yapacakları yok. Böyle olunca burjuva partilerinin keskinleşen bunalım karşısında, birbirlerini suçlamaları da kaçınılmaz. Nitekim suçlamalar sık sık parlamento kavgalarıyla sonuçlanıyor. Her halde lümpenler daha seviyeli kavgaya edebilir. Parlamenterler lümpenlere parmak ısırtıyor. O kadar ki, aile yaşamlarından ruh hastalıklarına varıncaya kadar, küfürler ve suçlamalar birbirini izliyor.

Bunları gözlemeyen bir insanın aklına şunlar gelmeden olmuyor: «Acaba parlamento; komik son'unumu yaşıyor?» Galiba evet demek gerekiyor. Yiğirlere güven vermekten uzaklaşıyor. Yiğirlar parla-

mentonun sorunlarına çözüm getirebileceğine olan inançlarını yitiriyor. Nesnel koşullar bunu zorluyor.

«TABU» LARIN YIKILDIĞI DÜNYA Yazımıza girerken, «toplumsal yaşamı» ayakta tutan, düzenleyen biçimlendiren tüm kurumların hızla çözüldüğünü söyledik. Daha sonra: hukuku, ahlâk, devlet aygıtı, parlamentosu, siyaseti vb. ile kurumlardaki çözülmeye işaret ettik. «Ayakta tutan, biçimlendiren kurumlar» deyimini görünümü izah için kullandık. Ve «devleti ayakta tutan sivil toplumdur» diyerek gerçek temeline, ekonomik temeline oturtmaya çalıştık.

Ekonomik yapıdan kaynaklanan bu çözüme, içsel dinamiklerin dayanması yanında, dışsal faktörlerin de zorlamasıyla oluşmuştur. Zaten genel olarak kurumlardaki çözüme, emperyalist — kapitalist sistem ağı içindeki tüm ülkelerde şu veya bu düzeyde sürüyor. Genel olarak Dünyadaki kültürel değişim, sosyalist sistemin sürekli güçlenmesi, emperyalist - kapitalist sistem ağı içindeki «kurumlar da çözüme», bu ülkelerdeki işçi sınıfı hareketinin güçlenmesi, önemli sonuçları beraberinde getiriyor. Peşinen şu söylenebilir: Faşizm cazibesini yitiriyor. 70'li yılların ikinci yarısından bu yana faşist kâlelerin yerle bir olması, bu görüşe bir anlam kazandırmıyor mu?

Orta çağdan beri gelen, uluslararası ilişkilerde meşruluk kazanan ve tüm insanlığın bilincinde yer etmiş bir tümce var, «elçiye zeval olmaz». İran'daki Amerikan elçiliğinin baskınıyla, mensuplarının rehin alınmasıyla elçi «dokunulmaz olmaktan» çıktı. ABD emperyalizminin kuklası Şah'ın bu ülkeye daveti, ve İran'ın yargılamak üzere iadesi talebiyle yapılan baskın çok yönlü yorumlanabilir. Burada değinmek istediğimiz şu: Onları öncelikle sistem ağı içindeki ülke halklarının Emperyalizme olan düşmanlıklarının olduğu bir boyut olarak kavranabilir. Eğer elçiler rehin alınabilmiş ise en azından İran halkının bilincindeki nefret buna olanak tanımıştır. ABD emperyalizmine, bilincsizce de olsa, bir düşmanlığın ve bu ülkenin uzun yıllar kuklası olmuş Şah'ın faşist uygulamalarına karşı bir tepkinin bilinçlerde ifadeleşmesidir. Bu konuyu geçerken devam edelim: Müslümanlar arasındaki bir çatışmanın, müslüman bir ülkede kabe baskınıyla sonuçlanmasına ne diyelim? Bu konuda yorum yapmadan şunları söyleyelim: Her toplumsal eylem ekonomik sınıfsal temellere dayanıyor. Çağımızdaki çelişkiler yumağı, tabulara dokunarak yansıyor. Sistemler arasındaki çatışmada gericilik her cepheye çöküşe doğru giderken, sosyalizm mücadelesi, enternasyonalist da-

yanışma yeni bir nitelik kazanarak sürüyor.

Türkiye kapitalizminin her türlü kuramlarıyla birlikte çözülmekte, çürümekte olduğu görülüyor. Burjuvazinin yönetemez konuma geldiğini, dolayısıyla devrimin nesnel koşullarının olgunlaştığını vurguluyor. Kısaca «tez» çürüyor. Ancak, çürüme sonuçlanmıyor. Sonuçlanabilmesi için «anti-tez» in olgunlaşması gerek. Bunu söylemek bir başka anlama daha geliyor: Çürümeyi determinist akış ortaya çıkarıyor. Politik hareketin boşluğu, sonucu mevcut örgütlerin mücadelesinin çürümedeki payı oldukça az. Mücadele, spontane geliyor. 1961 - 71 dönemi bir yana bırakılırsa, mücadele daha çok spontane geliyor. Buradan başka bir sonuç çıkarmak gerekiyor: Türkiye'de mevcut sol, sosyalist örgütler düzene tepkisi olan kişilerin oluşturduğu, kapanın elinde kaldığı bir «kadrolaşmaya» dayanıyor. Tepkilerin insanı olan bilimsel derinlikten yoksun kadrolaşmalar nesnel sürece iradi müdahaleden uzak kalıyor. Bilimsel sosyalist politikanın ışığından yoksunluk, eylemsizliğe dönüşüyor. Nesnel koşulların lehte oluşuna rağmen.

Belirtmeye çalıştık : Burjuvazinin politikasında sadizm beliriyor. Her gün kan akıtılıyor, kitle katliamlarına girişiliyor. Bu politika olmaksızın yönetemiyorlar. Politikada sadizmi kırmak gerek. Bunun için tepkilerin sistemleştirilmesi gerek. Sistemleştirebilmek için ise sosyalizmin güzelliklerini tanımak gerek. Türkiye solcusunun tepkilerin insanı olduğunu söyledik. Burası doğru. Tepkiler bilimsel bir perspektifli mücadele ile bütünleştirilmez ise; kanıksandır. Tepkilerin kanıksanması mazoşizme yol açıyor. Türkiye solcusu tepkilerini kanıksadı. Bu nedenle politikasında mazoşizm ortaya çıkıyor. Sadizm ve mazoşizm karşıtların birliğini oluşturuyor.

YARININ GÖREVLERİNİ SEZERKEN Yaşadığımız kesiti değerlendirirken, olayların gelişiminde görünüş ve öz'ü iyi değerlendirmek gerekiyor. Görünüşün altında yatan öz'ü yakalamak gerekiyor. Bunu yakalayamayanlar, şüphesiz yanlışlardır, yanlışlardır.

Ekonomik yapıdaki çöküntüye koşut olarak baskılar yoğunlaşarak geliyor. Demokratik hak ve özgürlükler yok edilerek geliyor. «Sol, sosyalist» kesimlerin örgütlü gücü dağıtılmak isteniyor. Tüm bunlar doğru. Görünüşte, güçlüğün görünümü var. Ancak, görünüm altındaki akış, zayıflığı gösteriyor. Çünkü güçlüğün nesnel, ekonomik temeli yıkılıyor.

Toplumsal eylemin, bireysel eylemlerin bileşkesi olduğu biliniyor. Her insan bir eylemi gerçekleştirirken, kendi faaliyet tarzına

yasa getiriyor. Bu şu demek: Yapacağı iş hakkında önceden bir tasarı oluşturarak iradesini yapacağı işe tabi kılması. Yazımızın başlarında belirttik : 'Toplumsal bilinç maddi güç haline gelirken, egemen fikirler ve evrensel fikirler olarak, egemen sınıfların bilinci olarak toplumsal eylemi yönlendiriyor. Türkiye'de bu yıkılıyor. Kurumlar çözülüyor. Son yılların Türkiye'si, 'temeli çürüyen bir yapıyı andırıyor. Temeli çürüyen çatı ayakta kalmaz. Güçlü bir silkinişle çöker. Bunu başarmak için örgüt gerek. En azından sosyalist bilincin maddi güç haline geldiği kadrolaşmanın eylemi gerek. Uzak olan bu. Ama aynı zamanda çok yakın. Çünkü : Türkiye'de dağ daş sol potansiyelle dolu. Bilimsel sosyalizmi derinliğine kavrayan bir örgüt etrafında toparlanabilir. Sosyalizme özlemi, düzene tepkileri olan bu kesimlerin özlem ve tepkileri, bilinçle örülmemiş. Bilinçle örülmeyen inanç, batıl bir inançtır. Batıl inanç ise, zayıf kafalıların dindir. Bunu kırmak gerekiyor. Bu konuda sorumluluklar taşınmalıdır. Sorumlulukların bilincinde olunmalıdır. Batıl inancın olduğu yerde, düşüncenin köleliği başlıyor. Düşünce en büyük efendidir. Çünkü : eylemi yönetir. Düşüncenin köleliğini kırmak gerekiyor. Bunun için "doğru da birlik" gerekiyor. Doğru da birlik, düşüncenin köleliğini kırmak demek oluyor.'

TÜSTAV

BİR ÇIĞLIK VLADİMİR MAYAKOVSK

Osman ÇUTSAY

Ekim 1917'de her şey alt—üst oldu. Ama her şey bir anda de ğişmedi. Tarihin bilimselli ği içinde aktığı gerçe ği yeniden yaşandı. Birikti, birikti ve yeni bir çağ böyle açıldı. Eski olan, yerini kendili ğinden yeniye bırakıp tarih sahnesini terk etmedi. «Eski», egemen li ğini bir süreç içinde kaybeder. Yeninin içinde uzun süre direnen 1917 Büyük Ekim Sosyalist Devrimi ile yeni bir çağ açıldı. Ama köh nemiş, geride kalmış toplum ilişkileri yerlerini gayet mekanik bir ka bulle yeni, sosyalist toplum ilişkilerine bırakmadılar. Diyalektik bir bilimin gerektirdi ği kaçınılmaz süreç yaşanmaya başlandı. Sosyalist iktidar altında direnen «eski» kimilerince kavrandı. Kimileri is tarihi bilimsel gereklili ğinden soyut olarak kavramaya, yasaların ay kırılı ğında kalmak pahasına onu «vülgarize» olarak, de ğiştirmey çalıştılar. Tarih, kendi yasalarının çerçevesinde akar. Bu gerçe ğ kabul edemeyenleri ise affetmez. Tarih yasalarına aykırı düşe Trotski'yi affetmedi. Yasalarını kavrayabilen Lenin'e, sonra da Sta lin'e boyun eğdi.

7 Kasım 1917 (Ekim 25)'de Petersburg'da Aurora zırhlısında atılan toplar Sosyalist devrimin başladığını duyuruyordu. Coşku her yerde coşku... Tarihin tanık oldu ğu, bu en onurlu iktidarın he men ertesinde, dönemin eğitimle görevli Halk Komseri Anatol Lun çarski bir toplantı kararlaştırdı. Eski kuşa ğın tüm sanatçıları şaş kınlıklarını yaşarken, bu toplantıya birkaç yazar katıldı. Aleksand Blok ve Vladimir Mayakovski bunlar arasındaydı...

Mayakovski bir orman bekçisinin o ğlu olarak doğdu. 1893'de Bagdadı'de, Kafkaslarda, Gürcistan'ın bu şirin kenti daha sonr Mayakovski'nin adıyla adlandırılacaktır. Vladimir, Kutays lisesind okurken babasını kaybedecek ve Moskova'ya gelecektir, ailesiyi birlikte. Lise öğrenimini bir süre de burda sürdürecektir. Daha sor ra Tatbiki Güzel Sanatlar Okulu.. Vladimir'in fırtınalı yaşamı başla

miştir artık. Onbeş yaşındadır ve Bolşevik Parti üyesidir. Kavgaya ilk adım atılmıştır. Baskılarla tanışmaya hazır değildir henüz. «Yasak bildiri» dağıtmaktan tutuklanır. Yeni şiir yazmaya başlamışken. 1909—1910'da onbir ay hapis yatar. Bu, onu etkiler. Olumlu olarak.

Bir ara şiire yeteneği olmadığı gerekçesiyle resme sarılır. Ama Güzel Sanatlar Okulunda tanıştığı David Burluk onu kendisiyle ve yetenekleriyle barıştıracaktır.

FÜTÜRİZM'E YÖNELİŞ Mayakovski'nin şiire yöneldiği yıllar, İtalya'da da bir sanat akımına gebe dir: Fütürizm. Bu akım ilk kez Marinetti tarafından ortaya atılmıştır. 1909—1911 yıllarında iyice yankısını bulacaktır Fütürizm. İtalyan Fütürizm'i sonradan faşizmin giderek resmi sanat anlayışının temelini oluşturacak denli idealist bir akımdır. Ölümseverlik eğilimi, saldırganlık, militarizm ve hız düşkünlüğü, yaşamı küçümseme... Marinetti 1909'da yayınladığı **Fütürizmin Başlangıç Bildirisi**'nde akımın genel kurallarını dile getirmiştir. Bir yadsıma, bu yadsımanın yamacında yeşeren «güçlünün yaşama egemen olma» anlayışı vardır. Faşizmin ideolojik akrabalığı giderek yakınlaşacaktır bu akımla. Fütürist Manifesto'daki bazı ilkeler bu konuda çok açık yüreklidir.

«... Bu güne dek edebiyat düşünce dolu hareketsizliği, kendinden geçmeyi ve uyuşukluğu övmüştür; bizse saldırgan hareketliliği, ateşli uykusuzluğu sekerek koşmayı, takla atmaya, suratları yumruklamayı ve yumruk yumruğa kavgayı yücelteceğiz.

«... Şair, ilkel öğelerin taşkın arzularını çoğaltmak için kendini çılgınlığa, görkemliliğe ve bolluğa adanmalıdır.

«... Kavganın dışında güzellik düşünülemez. Saldırganlık olmaksızın bir başyapıt yaratılamaz...

«... Biz savaşı - dünyadaki tek sağlık verici şeyi - militarizmi, yurtseverliği, Anarşist'in yıkıcı kolunu, öldürücü güzel fikirleri, kadını aşağılamayı yüceltmek istiyoruz.

«... Müzeleri, kitaplıkları ortadan kaldırmak, ahlaklılığa, kadın haklarına, tüm yararçı ve çıkarıcı alçaklıklara karşı savaşmak istiyoruz.»

Marinetti'nin temsil ettiği ve öncülüğünü yaptığı bu akım, gelişen ve yoğunlaşan, giderek karmakarışık bir hal alan toplum yapısına idealist bir karşı çıkıştı. İçinde şiddet, militarize eğilimleri vs,... gibi faşizmin ideolojik gereksinimlerini de taşıdığı halde..

İtalyan Fütürizm'indeki çılgınlık endüstri dinamizmini yücelten çılgınlardı. Gelişen ve karmaşıklaşan, giderek kişiyi tüm boyutlarıyla «tek» olmaya tutsak kılan bir toplum yapısına tepki olarak ortaya çıkan Fütürizm, emeğin yüceltilmesiyle ilgili olmadığı için saldırgan İtalyan burjuvazisini hiç rahatsız etmez. Rahatsız etmediği gibi memnun da eder. Bu bireysel inkâr makina, hız ve militer idealizasyonuna dayalıdır.

Fütürizmin ortaya çıkışı tarihsel—toplumsal bir zorlama. Ve mevcut ekonomik—sosyal koşulların kaçınılmaz sonucu. Bir tepkiyi içerdiği için, çabucak yayılabilmiş, ilgiyi çekebilmiştir. Karşı çıkış beraberinde geçmişi reddetmeyi, sanki güçlü oluşu simgeleyen eskiyi, biçimsel olarak yıkmayı getirmiştir. Marinetti'de bu olumsuzlama, saldırgan özünden dolayı faşist ideolojiden davet çıkartacak denli «olumlu»dur.

Marinetti'nin ve onun takipçilerinin sanatta gösterdikleri fütürist biçimsel yenilik ve incelikler Rus Fütürizminde de gözden kaçmaz. Bir paralellik var. Gerçekten de Marinetti'nin şiir ve romanları bu «ehilleştirilmiş», «dişleri sökülmüş» başkaldırıya, fütürist resim ve heykeller bu inkar—yıkıntı felsefesinin «isyan» ruhuna uygun biçimsel yenilikleri açığa çıkarır. Metal'in, makinenin, parlak teknolojinin üzerinde yükselen fütürizm, ayıncı özelliklerini de geliştirmeyi başarmıştır İtalya'da. Ritm ve sürekli hareket imajı, abartılmış objeler, tabii ki erotik ve mistik unsurlar. Mistisizm bu yadsımanın içinden zaten doğacaktı. Saldırgan İtalyan burjuvazisi aradığını bulmuştur.

Kabalaştırılmış isyan duygusu şiddete gebe dir. Fütürizmde şiddet ve yıkma güdüsü, karmaşıklaşan yapıda bir «nesne» konumuna itilen insanın, kendisini yadsıyan yaşamı yadsımasıdır. İdealist özü de burda yatmaktadır. Son çözümlemede bir boyun eğiştir. Tek bir güce boyun eğiş. Ve bu tek bir güce boyun eğiş, faşizmin ideolojisinde siva rolünü oynayan «hiyerarşiyi perçinleme» duygusunu besler.

Rusya'da fütürizmin kurucusu Hlebnikov'dur. Rusya'da fütüristler Marinetti'nin reaksiyoner özüne karşı çıkmışlarsa da biçimsel benzerlikler ve öykünmeler en başta Hlebnikov'u «gerektiği» gibi etkilemiş, Hlebnikov «şiirini gitgide bir dil felsefesi olma yolunda yoğunmuştur.»

Fütürist yöneliş en azından biçimde devrimci bir yöneliş taşır. Özellikle Rusya'da böyledir. Bu önemlidir. Mayakovski'nin şiirine

damgasını vurmuştur çünkü.

Mayakovski'nin şiire atıldığı dönem ilginçtir. Sosyal çalkalanma, toplumsal huzursuzluk göserek artmaktadır. Böylesi bir bunalm bireyler üstünde de etkisini gösterecektir. Dönem, yankısını Mayakovski üzerinde çok geçmeden bulacaktır. Mayakovski 1912'de kendisini fütürist saymaktadır. Geçmiş, eskimiş estetik ilkelere karşı çıkıyor, yaratıcı olmanın gerekliliğini vurguluyordu. Mayakovski'nin bir dönemine damgasını vuran fütürist eğilimi Marinetti'nin fütürizmiyle karıştırmamak gerekir. Türkçe'deki sınırlı kaynaklar arasında bile bu farkedilmektedir. Mayakovski edebiyat serüveninin başından itibaren insan olmanın «acısı» ve yaratıcı gerekliliğiyle yanyana yürümüştür. «Baştan ayağa kalp»tir O. Bunun sanatına yansımamasına olanak var mıdır? Nitekim, yakın arkadaşı K. Zeliniski «...Mayakovski'nin fütürizminin, İtalyan Marinetti ile uzaktan yakından ilişkisi yoktur. Rus fütüristleri otomobillere, sürata, silahlı güce tapınmıyorlardı. Her türlü saldırı estetiğinden uzaktılar.» der, ölümünden sonra... En azından şu söylenebilir : Mayakovski, olgunlaşma sürecindeki toplumcu—köktenci özlemlerini önceleri bu direk tepki içeren ve temelinde aşırı bireyciliğin sonucu, saldırganlık eğilimine çanak tutan idealist bir akımla dile getirmeye çalışmıştır.

Mayakovski'nin dramı da burada başlar. Şiirle tanışması idealist bir temele sosyalist bir tavır inşa etme yanışının da başlamasıdır. Bu çaba dünya tarihine ve edebiyatına Mayakovski'yi armağan ederken, 1930'da, çok erken, onu «görevlerinden» koparacaktır.

HESAPLAŞMAYA ÇAĞRI Mayakovski'nin fütürist dönemi bıçakla kesilmişcesine onun sanatından kopartılamaz. Mayakovski şiir serüveninde görüldüğü kadarıyla bile, bu dönemini tüm ilerki ürünlerinde taşır. İzlerini, hele okuyucuya, mutlaka hissettirir. Onun için «toplumcu - gerçekçilik» adına Mayakovski'nin sanatını vülgarize etmemek yerinde bir tavidir. Çağını sarımsıdır. Gelecek kuşakları sarımsıdır. Hele hiç unutulmasın Koca Nazım'ı sarımsıdır.

Mayakovski gerçekliği, Rus fütürizmi gibi idealist bir akımla başlar ve sürer. Şunu Türkçe'deki sınırlı kaynaklara karşın itiraf etmek gerek: Mayakovski'yi, Mayakovski yapan yaşadığı bu fütürist dönemdir. Bir adım daha. Nazım'ın Nazım'lığında Mayakovski'nin bu dönemi yatar. Başka bir yazının konusu, ama bir cümleyle söylenebilir. Bu etkiyi yalnızca «Makinalaşmak» da aramak yanılırları taşır, sürdürür. Çok sonra yazdıklarında, yaşamında estetik kuşukların da ilerisinde Nazım bir şeylerin farkındadır,

1912'lerde Rus fütürizmi yenilik getirmiştir. Özellikle estetik alanda. Rus fütürizmi Marinetti ile çelişir. Bu çok boyutlu olarak incelenebilir. Ama en başta iki toplum yapısının özellikleri ayırım noktalarında önem taşır. Daha sonra Hlebnikov, Kamenski, Burluk kardeşlerin ve Mayakovski'nin kişisel yapıları gelir. Ve en önemlisi Çarlık Rusya'sının bir iktidar arifesi içinde olduğu gerçeği. Bu çok önemli. Rus fütüristleri açısından da. Çünkü 1905'de İtalya'dakinden farklı olarak bir iktidar coşkusu, güvenliği yaşanmış. Yapabilirlik toplumun tüm kesimlerinde yansımaktadır. Sanatçılar bundan kendilerini koparamazlar. İtalyan mistisizminin nesnel—öznel tabanı Rusya'da tartışma konusudur. Mistisizm ise Marinetti'nin vazgeçilmez boyutu olacaktır. Marinetti ve felsefesi «nesne» olmaktan kurtulamayacaktır.

Ancak İtalyan ve Rus fütürizminin aynı zaman kesitlerinde ortaya çıkışı bir rastlantı olamaz. Dönemsel bir arayış ana güdüdür kuşkusuz. Rus gerçeği ve birikimi bu akımı daha olumlu olarak etkilemiştir. Olumsuzluk işçi sınıfı iktidarına yandaş kalınmasında kendini kanıtlar. İtalya'da herşey tamamen ters gelişti.

Belirtmek gerekiyor. «Kelimenin özgürlüğü, tümce yapısına getirilen yenilik ve geleneğe başkaldırma» iki akımda da açıktır. Marinetti'de varolan ve daha sonra izleyicilerince (G. Balla, H. Boccioni, L. Russolo...) sürdürülen yenilikler iyice aşırılaşacak, bu anlamda faşizmin ideolojisince gayet rahat özümlendiği görülecektir. Ritm ve hareket imajları, tümüyle sübjektivist semboller (ki bu çok önemli), çarpıtılmış, çığırından çıkmış bir şekilde hareket eden nesnelere ve tabii bol bol erotik unsurlar, mistik unsurlar. Kübizm, Dadaizm bunun için faşist ideolojiyi pek rahatsız etmemiştir.

İncelendiğinde Mayakovski'de fütürist döneminden kalma bir çok estetik (dikkat, özellikle estetik) vurgular görülecektir. O coşku, şaşırtıcı abartmalar, hareket hep hareket... Bu estetik kalıntılar onun yaşamını da etkilemiştir. Geleneğe başkaldırma önemli bir ortak paydadır. Ama bu ortak paydanın ileri çizgilerinde Mayakovski «özlem ve kavrayıcılığı» yüzünden bulunması gereken çizgiye sığmayacaktır.

Marinetti fütürizmi ile ilgili olarak en son şu söylenebilir: Mayakovski, bu fütürizmin özünü olumlu olarak benimsemiştir. Ama unutulmamalı. Benimsemiştir.

Mayakovski bir çelişki yumağıdır. Her alanda. Sıçraması gereken çizgiye sıçradığında, sosyalist sanatın çok boyutlu yapısını bu

tek boyutlu estetik ile bir zaman kurcalayacaktır. Bu da bir çelişkidir. Ve insanın şiir serüvenine Mayakovski'yi, Mayakovski şiirini armağan edecektir.

Vladimir Mayakovski 1912 yılında dostları D. Burluk, A. Krucnik, V. Hlebnikov ile birlikte, kaynağını yalınlaştırılmaya çalıştırılan bir nihilizmin oluşturduğu «Fütürist Bildiri»yi yayınlıyor. İlerde bu akımın yazgısı Mayakovski'siz ele alınmaz olacaktır. Doğal. Çünkü akımın bir sanat akımı olarak varoluşu o ve dostlarının büyük yeteneklerine bağlıdır.

Rus fütürizminin doğuşu, kimilerince Güzel Sanatlarda tanışan iki dostun elele vermesiyle açıklanıyor. Bu, dönemin özelliklerini dikkate almayan, çok kaba bir yaklaşım. Sonraları, zaman ilerledikçe, fütürizmin bireyci yanını simgelemeyi sürdüren Hlebnikov ile akımın «kollektif» cephesine sahip çıkan Mayakovski arasındaki çizgi iyiden iyiye kalınlaşacaktır. Ancak fütürizmin serpilmesi döneminde Burluk, Hlebnikov, Kamenski ve Vladimir uzun turnelere çıkacaklardır. Büyük savaş yıllarına değin sürecektir bu fütürist çalışmalar. Ayrım çizgileri kalınlaşmaya başladığında, hatta daha sonraları noktalandığında Mayakovski coşku ve bilincini turnelerde haykırmaya devam edecektir. Bakû'dan Meksiko'ya kadar. Paris'i, NewYork'u da içine alarak. Sonraları Mart 1918'de Fütüristler Gazetesi çıkacaktır. Tek sayı. Burluk, Kamenski ve Mayakovski'nin yönetiminde

Fütürizmin Blok'dan Gorki'ye kadar edebiyatın ustalarınca böylesine ciddiye alınmasında «bu apaş tavırlı harika çocuğun» payı büyüktür. Rus fütürizmi önceleri uzun süre bir çocukluk olarak nitelenecektir. Ama özellikle Mayakovski'nin yapıtları bu yargıyı değiştirecek güçtedir. 1913'de kendi adını taşıyan «Vladimir Mayakovski» adlı tragedya ile «Pantolonlu Bulut» (1914—1915), «Savaş ve Evren» (1915—1916), «İnsan» (1916—1917) şiirleri bunlar arasındadır. Akımı benimseyen güçlü kişiler kadar, Mayakovski de başlı başına bir güçtür.

1916'da (Birinci Dünya Savaşı sırasında), yayınladığı «Bir Böğürtü Kadar Basit» başlıklı şiiri, tümüyle bir çığlıktır. Biçiminde ve özünde öfke doludur. Bir «mahkûmiyet fermanı»dır :

Pisliğe bulanmış bir koltukta
yuvarlanıp göbek salan uşaklar.
Rehavet içindeki beyninizde

hayale dalan düşüncenizi
kanayan bir yürek parçasıyla uyaracağım :
Pervasız ve zehirli,
eğleneceğim sizinle bildiğimce!

.....

O, tepeden tırnağa kaıp, kanayan yürekli şair, insanın kavga-sında gözardı edilemeyecek kadar kocaman öfkeli. Bu öfke, yaşama duyulan sevgi, insan onuruna saygıda iki adı birleştirecektir. Devrimin coşkusunda, ayrı ekollerin, ayrı biçimlerin iki kavga adamı, Gorki ve Mayakovski'yi insan sevgisine birleştirecektir. «İnsan adına verilen kavgada buluşacak»lardır,

BİR KARŞILAŞMA, BİTMEYEN TANIŞIKLIK... Yaşamayı kıyasıya sevmek büyük kavga adamlarına mahsus. Büyük kavganın büyük neferleri «karşı cinsi» de kıyasıya sevebiliyorlar. Bir örnek de bizim kavga tarihimizde var: Nazım. Olağanüstü sevebilme yeteneği beraberinde bitmeyen coşkuyu ve savaşıma arzusunu taşıyor.

Mayakovski de sevmenin sınavını yaşamında başarıyla vermiştir.

Yahudi babaları, Moskova'da avukat olan Elsa ve Lili, 1890'lar-da doğdular. Onbeş yaşında, Bolşevik Parti üyeliğinden hapse giren Mayakovski'den Elsa'nın ailesi hiç hoşlanmaz. «Serseri bir şair bozuntusu» olarak nitelendirilir Vladimir. «Serseri bir şair bozuntusu» ile olan bu arkadaşlık pek hoş karşılanmıyordu ama sürüyordu.

Elsa, çok sonra Fransız Komünist hareketinin dünyaca ünlü şairi Aragon'un sevdiği kadın, Elsa Triolet, Sovyet devriminin bu «inanılmaz adamını», kardeşi Lili'ye 1915'de tanıtır.

Mayakovski, Lili Brik ile Petrograd'da, «ömrünün en sevinçli günlerinden birinde» tanışmıştır.

Brik'ler bu öncü sanat akımından rahatsızlık duyarken, Elsa, Mayakovski'nin şiirine tutkundur. Elsa, Ossip ve Lili Brik'i kendi duygularına ortak etmeyi düşünerek Vladimir'i onlara tanıştır. Lili o günü şöyle anlatır :

«...Elsa'nın kulağına: «Sakin ondan şiir okumasını isteme,» diye fısıldamıştık. Ama o yalvarıp yakarmalarımıza kulak asmadı ve biz, böylece ilk kez «Pantolonlu Bulut»u dinedik. Yer kazanmak üzere, iki odayı birleştiren kapı çıkarılmıştı. Mayakovski, kapının

pervazına yaslanmış, ayakta duruyordu. Ceketinin iç cebinden küçük bir defter çıkarmış, şöyle bir göz atmış, sonra yine cebine koymuştu. Gözlerini bana dikmiş, dalgın, dalgın bakıyordu. Sonra kalabalık bir dinleyici karşısındaymış gibi, bakışlarıyla bütün odayı taradı girişi okudu ve birden bana dönüp, unutuamayacak, coşkuluğu dizginlenen bir sesle, şiir değil de, düzyazı okuyormuşcasına sordu :

Sıtma sanıyorsunuz, değil mi?
Oysa Odesa'daydı, Odesa'da...

Başlarımızı kaldırıp gözlerimizi ona dikmiştik, şiiri bitirene dek bakışlarımızı bu olağanüstü gösteriden ayıramadık. Mayakovski aldığı tavır bir kez olsun değiştirmede. Hiçbirimize bakmıyor, ağlayıp sızlıyor, alay ediyor, kızıp köpürüyor, hakkını arıyor, sayıklıyor ve her bölümün arasında kısa bir süre duruyordu. Bir de baktık bitirmiş, masaya çökmüş, bile bile takındığı kayıtsızlıkla çay istiyor. Ben, elim ayağıma dolaşarak bir çay dolduruyorum ona semaverden, yüzüm ai ai, Elsa'nınsa ağzı kulaklarında olacağını adı gibi biliyordu çünkü.

.....

Mayakovski Elsa'nın yanına oturmuş, reçel atıştırıyordu. Durmadan gülüyor, o iri, çocuksu gözleriyle sağa sola bakıyor, büyük bir gürültüyle burnunu siliyordu. Benimse dilim tutulmuştu.

Mayakovski şiir defterini aldı Ossip Maksimoviç'den, masaya koydu ilk sayfasını açtı ve çoktan kararlaştırmış gibi: «Bu şiiri size adayabilir miyim?» diye sordu, sonra, özene özene yazdı şiirin başına: Lili Yurevneya Brik'e...»

Bunları, Lili Brik, yıllar sonra kaleme aldığı «Anılar»ında anlatıyor. Mayakovski'nin o gece okuduğu «Pantolonlu Bulut», Brik'leri çok şaşırtmıştır. Onyargıları değişmeye yönelmiş, 'yenilik' onları çarpmıştır. Aslında Mayakovski'nin sanatındaki temel öge olan «hırpalayıcı, kıskırtıcı, hop oturtup hop kaldırtıcı tavır», o gece de görevini yerine getirmiş, beğenileri yeterince sarırmıştır.

Omurgalı Flüt'ü 1916 yılında yazar. Şiir, baştan sona bir tutkunun, aşkın, Lili Brik'e olan sevginin ürünü olarak yürür. Özelliği, Vladimir Mayakovski'nin coşkulu yüreğinin, kaynaşan duygularının yansımasıdır büyük ölçüde.

1930'a, Mayakovski'nin ölümüne dek sürecektir bu ilişki. Mayakovski'nin mektupları da yine yıllar sonra yayımlanacaktır. Kadı-

ni sevmenin kendine has özelliklerini betimler. Coşkulu, duyguların doruklardan uçurumlara pervasızca yollanabildiği mektuplardır bunlar. Ve yalnızca Lili Brik'e yazılmışlardır. Sevgisinin büyüklüğünü, büyük kıskançlığını, yer yer bencillğe varan isteklerini bağırır hep. Pervasızdır çünkü yalnızca sevdiği kadına yazılmışlardır. Şiirlerinde ise dirlik vardır. Başka süje'ler girer araya çünkü : Okuyucular...

Kesintisiz süren onbeş yıllık sevgi, intiharında bile söz konusudur. Son satırlarında bile Lili Brik'e olan sevgisi egemendir. Kimileri, bu sona, bu «mümtaz aşkın» neden olduğunu savunur. Tek başına, büyük bir yanığı olur. Eğer neden aranırsa, onun yaşam bütünlüğü içinde aranmalı. Yaşam nedeni, yaşam biçimi, tümüyle yaşama ve kavgaya olan bağlılığı, bunun estetik ölçüleri, felsefesi, dönemin sorunları ve (çok önemli gördüğümüz) ülkede, tek ülkede sosyalizm kurmanın gerekliliği ve bunu «muşiklerle» gerçekleştirme «kaçınılmazlığı», kırıklıklar—kırgınlıklar, vs., vs..... Bütünlüğün içinde en önemli yeri dönemin kendisi tutuyor. Mayakovski'nin intiharını «mümtaz aşkına», ya da «Stalin'in acımasızlığına» bağlamak, çok denenmiş, oldukça ucuz bir tavır olur. Oldu da. Sosyalizmin bir «yaşam biçimi» olduğunu algılayamayanlar, bu yanığıya da karşı çıkmadılar. Beklediler. Beklenilmemeli, çünkü yalnızca alkışla «tezahürat», ya da yalnızca «kişi» karalaması, tembelliktir.

Mayakovski'nin hayatı bu kolaylıkları olumsuzlar. Ölümü tartışılır.

Kısa ayrılık dönemlerinde bile, devamlı sevgisini haykırır. Turnelerden, yurtdışı gezilerden, Lili'nin gezilerinde, ayrılığın—yalnızca bunun - dayanılmazlığını haykırır. Mektupları, Mayakovski'nin insan kişiliğini çok iyi vurgulamaktadır.

Aragon, dünya komünist hareketinin ve dünya edebiyatının tanınmış ismidir. Elsa'ya yazdığı şiirler Fransız edebiyatından çok dünya edebiyatının malı olmuştur. Elsa, Lili'nin kızkardeşidir. Aragon ve Mayakovski'nin sevdikleri kadınlara yazdıkları şiirler karşılaştırılınca, Mayakovski Aragon denli övücü olmasa da en az onun kadar «düşkün» şiirler yazmıştır Lili'ye.

Bir ara not. Mayakovski, Aragon, Nazım. Bu üç kavga adamı kadını sevebilmeyi «şiirlerinde» defalarca vurguladılar. Dünya onları sevgileriyle de tanıyor. Tanınması da gerekti zaten. Sevmek, sevebilmek sosyalistlerin özgül bir niteliği. Mayakovski, Aragon, Nazım kavga ve aşklarında bunu hatırlattılar. Kavga edebilmek için «hudutsuz» sevmek gerekiyor.

Mayakovski Lili'ye ithaf ettiği şiirlerinde, bu şaşırtıcı güzellikteki lirik şiirlerinde belirgin olarak, sadakatsizlik ve kayıtsızlıktan yakınır. Omurgalı Flüt'te, yakınmalarını benzetmelerle güçlendirir. Lili'nin ağzını «sert kayalıklara oyulmuş manastır»a, gözlerini de «açık kalmış mezar çukurları»na benzetir.

Mayakovski, «Lili'nin yüreğindeki Sibiry'a mahkumdur». Rus devriminin en çarpıcı şiirlerini yazan Mayakovski, sevgisini de ancak kendi yazdığı şiirlere sığdırabilmiştir.

YETENEKLERİNİ DEVRİME BAĞLAMAK... Kapitalizmden sosyalizme geçiş çağıın başlangıcıdır Ekim 1917. Mayakovski de adını bu ihtilal kadar, ihtilalin gidişine sunduğu yeteneklerinin çokluğu ve yaratıcılığı ile kazanmıştır. Yalnızca şiir değildir uğraşı alanı. Oyun yazarlığı, senaryo yazarlığı, aktörlük, afiş, karikatür çizerliği... Bunların tümünde hep belli bir çizginin üzerindedir. Sinemacılıkla uzun süre boğuşmuştur. Lenin'in de çok önem verdiği, geleceğin sanatı olarak nitelendiği bu alanda birçok çalışmaları ortaya çıkmıştır. Sovyet sinemasının büyük ismi Eisenstein ile fütürist dönemlerine yaslanan birlikteliği vardır zaten. Sovyet tiyatro sanatının yine büyük adı Meyerhold ile olan beraberliği de sanatını ve estetik gücünü etkiledi hiç kuşkusuz, Mayakovski'nin.

Lili Brik, sinema oyunculuğu yapacaktır, Mayakovski'nin pek çok filminde. Senaryosunu yazdığı, yönettiği bazı filmlerin bugüne kopyaları ulaşmamıştır. 1918 Mayakovski'nin sinema çalışmalarına ağırlık verdiği bir dönemdi. Önce, Jack London'un «Martin Eden» adlı romanını sinema'ya uyarladı, sonra da «Bileklerine Film Zinciri Vurulmuş Kadın»ı yazıp, Lili Brik'le beraber oynadı. J. Slavinski'nin «Genç Kız ve Serseri» filminde oynayışı aynı yıldır. Daha bir süre devam edecektir bu çalışmaları.

Sovyet ve dünya sinemacılığında tarihi bir karar vardır. 27 Ağustos 1919 tarihidir ve Lenin'in imzasını taşır. Sosyalist sinema, dolaşısıyla sanat çizgisinde önemli bir noktadır. Sinema endüstrisi devletleştirilecektir.

Lenin devrimden on yıl önce sinemanın öncü işlevine değinir. Bolşevik devriminin diğer önderleri de Lunaçarski olsun, Kalinin olsun konunun gereğince farkındadırlar.

Mayakovski'nin dönemsel sinema uğraşısı, çevresindekilerin gelecekte giderek sosyalist sinemanın yaratıcıları olmasıyla daha

bir anlam kazanır. Sol Sanat Cephesi'nin bayrağı altında toplanan gençler, Mayakovski'nin ekinliğinde çıkan LEF dergisinde görüşlerini yayma olanağı buluyorlardı. Geliştirdikleri kuramların olgunluğu, estetik kaygıları ve savunularının Marxist dünya görüşüyle olan çelişkileri tartışılabilir. Ama, Mayakovski başta olmak üzere tartışılmayacak olan şey tümünün devrime, Sovyet devrimine, Bolşevik devrimine olan bağlılıklarıydı. Bunlar arasında Kuleşov, Vartov, Eisentstein vardı. Mayakovski de tüm sanat yoğunluklarında geçmişin, burjuva sanat ve estetik kuramlarının acımasız eleştirisinde düştüğü «tartışılır» durumlarda hep sosyalist kazanımlarındaki ısrarlı tutumuyla «bazı»larından ayrı irdelenecektir. Sosyalizmin kazanımlarında bağnazdır. Ama katkıyı öngören, asalak olmayan, yaratıcı bir yaklaşımdır bu. Bugün de ders alınması gerekli bir tavrıdır.

Mayakovski 1918'de «Dinsel Güldürü»yü yazar. Siyasi, yarı alegorik, yarı gülünç bu oyunu büyük başarı kazanır. Devrim kaynaşmasını sürdürürken, Mayakovski'nin film çalışmaları giderek hızını düşüreceklerdir.

COŞKU, COŞKU, COŞKU... Sonraları pek çok felsefi tartışmaya konu olacak olan öncü sanat akımları ve Mayakovski, devrimi, Sovyet devrimini coşkuyla karşılarlar. Halkın sanat beğenisini sarsmak, değiştirmek için gerekli olan toplumsal çalkalanma başlamıştır. Bu toplumsal sarsıntıyı yalnızca bu açıdan bile desteklemeye değer bulanlar çıkacaktır. Giderek devrim düşmanı saflarda yer alanlar arasında da.

Biçimciler, Jacobson, Şklovski, fütüristler, Brik'ler, hepsi devrimin içindedirler. Mayakovski içinse «devrim, her şeyden önce kendi devrimi...»ydi. Devrimle birlikte yoğun bir sanat kavgası başlayacaktır onun için. Tüm varlığı ile ihtilalin derinliklerine nüfuz uğraşısı içindedir. Devrim öncesi eserleri, onüç ciltlik eserleri arasında bir ciltlik yer tutar. Zelinski bundan kalkarak, ölümü üzerine kaleme aldığı yazısında, «...Onu şair olarak dünyaya yeniden getiren, 1917 Ekim devrimidir,» diyecektir. Doğru. Mayakovski insanın onurunu ilk kez yaban ellerden kopardığı bu ihtilali kitlelerle içiçe yaşamaya çoktan hazırdır : «Yoldaşlar, siperlere. Yürek ve ruhlardan kurulmuş siperlere.» Yapıtlarındaki ayrılmaz lirizm, sanatında koparılmaz bir parça haline gelecektir. Özellikle bu dönemde belirginleşecektir. Lirizmi «realitenin de kendisinde varolan» bir yapı olarak değerlendirmek, bir anlamda dünya görüşüyle görelî bir uyum

la sağlamıştır. Daha sonra Nazım'da da o vazgeçilmeyecek kadar çaynaşmış «lirik heyecanı» şiirinin ayrı düşünülemez bir parçası olarak göreceğiz.

Lirizm, Mayakovski'nin tüm uğruna savaştığı, sevdiği unsurların şiire sokulmasında, nesnelere şiir nesnesi içinde yeni gerçeklikler kazandırmasında görünür bir «özgünlük» kazandıracaktır. Sözcüklere hayat hakkını şair tanır. Onlara yeni yaşam alanları açar. Mayakovski, şair Mayakovski, bu gerekliliğin farkındadır. Nesnel gerçekliği dışlamayan, ama şiirinin «nesne» olması gerekliliğinden taviz vermez bir yaklaşım. Mayakovski'nin şiiri devrimden kopmaz. Ama devrimi de «yansıtmaz» sadece. Devrime yeniden, bambaşka boyutlarda tanık olmak gerekir. İnsanı bu biçimde vermek de Mayakovski'ye özgü bir lirizmden boyvermiştir.

İhtilali «kutsama» işini, o, şiirinin üstüne basıp, kirleterek değil şiir gerçeğini büyük bir ustalıklı savunarak becermiştir.

Kitlelere olan inancını her an bağıırır. Kendi varlığı, haykırış biçimi de kitlelerden koparılamaz. Yığınlar seslenebilecek her yerde Mayakovski'den yararlanmak olasıydı. Yetenekleri dolayısıyla. «ROSTA PENCERELERİ» Büyük Ekim Devrimi ile kurulan sosyalist iktidarı var gücüyle omuzlamaktadır, Mayakovski. Siyasal, kültürel tüm alanlarda öndedir. Yoğun bir etkinlik içinde didinmektedir. Sosyalist devrim ile yıkılanın yerine «yapma» görevi sarmıştır devrime gönül verenleri. Yıkılının yerine yenisini koymak devrimin mantığında yatar. Öncü sanatçılarla devrim yetkilileri arasında kaçınılmaz karşıtlıklar belirginleşmeye başlamıştır... Çelişkiler vardır. Var olan bir diğer gerçek Mayakovski'nin «kendi» devrimine tüm coşkusuyla sahip çıkmasıdır. Dostları da devrimin kültür politikasına oldukça yapıcı bir biçimde ortak olma endişesini taşımaktadır.

Maddi yaşam giderek sertleşmektedir. Her yerde kıtlık, açlık hüküm sürmektedir. İç savaş ortalığı kasıp kavurmaktadır 1919'da. 150.000.000'u bu sırada yayınlar Mayakovski. Sinema alanındaki çabaları da biçimcileri etkilemiştir. Biçim denemeleriyle olduğu kadar ulaştığı yığınlar nedeniyle de siyasi yetkililerin ilgisini çekmeye devam etmektedir, «uçların adamı». Zaman zaman devrimin direnme gücünün zorlandığına tanık olunur. Soğuk, kıtlık, sürüp giden iç savaş...

Devrim tehlikededir.

Devrime olan tutkusu yine ileri sürüyor «tepeden tırnağa kalp»

ihtilalciyi. Devrimin günlük başarılarının bile çok önemli olduğunun bilincindedir. Kitleleri devrimin gerekliliğine inandırıp, inşasına ortak etme savaşı gündemdedir. Devrim, en sert ve kesin bir biçimde insanlara anlatılmayı beklemektedir.

Kâğıtsızlık, gazete ve gazeteci yokluğu, her taraftaki yoksulluk... Rosta, dönemin haberler ajansının baş harflerinden olmuş bir kelime. Şimdiki TASS'ın görevini o dönemde Rosta yerine getirmektedir. (Rus Telgraf Ajansı). Devrimin yığınlara mal edilebilmesi, günlük savaşımın da onlara aktarılabilmesiyle olasıdır. Rosta tüm yokluklar arasında bu görevi Mayakovski aracılığıyla omuzlamıştır.

Coşkusu, iktidar coşkusu, devrimci coşkusu bu «akıl dışı girişi» mantığı içinde değerlendiren, saflara koşmasını sağlayacaktır. Mayakovski bu «akıl dışı girişimi»ni üç yıl boyunca sürdürmüştür. «Yüzelli milyonluk bir topluma, bir avuç ressamın elle haber ulaştırması» ...inanılır olmasını Mayakovski'nin iktidar coşkusuna borçluyuz. Devrimci coşkusuna. Karşı devrim komploları sürüp giderken, devrimin günlük yaşamsal sorunlarını konu alan yüzlerce afiş, desen, karikatür çizmiştir. Bu afişleri Rosta hesabına dostları ile Brik'lerle elle çoğaltıp, boş dükkanların camlarına yapıştırmıştır. Devrimi iliklerine dek yaşamaktadır.

Edebiyat, kağıt yokluğundan, dört bir yana dağılmış yazarlar nedeniyle ağza dökülmüş gibidir. «Kahvelerde, gençlerle izine çıkmış askerlerin doldurduğu buz gibi dersanelerde ateşli şiirler okunmaktadır». Mayakovski, olağanüstü söylev, tartışma ve şiir okuma yeteneğiyle özellikle bu sırada «dillere destan» olacaktır. «Kafasında Lenin», «elinde tabanca», «aç ve yoksul» ihtilali savunmaktadır tüm benliğiyle.

«NEP» ÇELİŞKİLERİ... İç savaş sonrası, yengi ve iktidar kesinleşmiştir. Savaş komünizmi dönemi boyunca süren çalkalanma, görevi bir yumuşamaya girmiştir. 1921'de NEP uygulamaya sokulur. «Bilinçli, disiplinli bir geri çekilmedir» bu dönem. Sosyalist iktidarın denetimi altında, ekonomik yaşamı canlandırmak, sosyalist ekonomi ve toplumu başarıyla gerçekleştirmek için ticaret alanında kapitalist ilişkilere yer verilir. Gerekli bir çıkıştır bu. Ancak bazı yanlış anlamalara da yol açabilecek gelişmeler olur. Mayakovski ve dostları bunu, eski ve yeninin karşılığı olarak değerlendirirler. Yine de kafalar bulanıktır. Sosyalist bir iktidarın egemenliğinde kapitalist ilişkilerin «geliştirilmesi» hemen kavranamamıştır.

«NEP» in gereklilik ve haklılığını tarih irdeledi. Ancak bu dönem Mayakovski'nin oldukça «dağınık» bir dönemi olmuştur. Oturmamışlık, zorluklardan doğan çarpık ilişkiler, «mujiklerle» kurulan sosyalizm, dolayısıyla kültür alanındaki kırılganlık ve kültürsüzlük—popülizm eğilimleri, bunların hepsini, Mayakovski bir süre NEP'in yarattığı ahlaki bir çöküntü olarak değerlendirecektir. Bu sırada Lili Brik'le olan ilişkileri de bozulacaktır.

«Uçların adamı», aşırı duyarlılığıyla zaman zaman sağlıklı çözümlene yeteneğini zedeleme noktasına dayanacaktır. Bu dönemde yine kendini öldürmeyi düşünür. 1922—1923'lerde ruhsal çalkantılar iyiden iyiye sıkır onu. Yeni İktisadi Politika insanlarını giderek neme gerekçilikle suçlayabilecektir.

NEP, çok zor bir dönemdi. Mayakovski gibi devrimin aşırı romantizmine kendini kaptırılmış biri için de çok yıpratıcı olması doğaldır. Ancak Mayakovski giderek kendini toplamış, Lili ile olan ilişkisi yeniden raya oturmuştur. Zamanla kendini toplayacak, görevlerinin bilincinde olarak o ödünsüz kavgasına yine dört elle sarılacaktır.

Öyle ki, yakın arkadaşı Sergey Yesenin'in intiharına karşı, yaşamının gerekliliğini dile getirecektir, zor olanı gerçekleştirmenin büyük hazzını paylaşmaktan kaçınılmasını hoşgörmeyecek bir dille :

.....

Bu hayatta

ölmek

kolay bir iş.

Başlamak yepyeni bir hayata

asıl güç olan.

Bu dizeleri 1926'da yazacaktır. «Eğlenceye yer yok gezegenimizde pek» diye aynı şiirde haykıran Mayakovski birkaç yıl sonra intihar edecektir.

ŞİİR KAVGASI Fütürist dönemlerinde bile gerçek olan şu ki, Mayakovski hep bir sosyalist estetik yaratma çabası içindedir. Eskiymiş değerlerle acımasızca bir hesaplaşmayı içerecektir bu kavgası.

Kaygısı, yeni bir toplumda—dünyada sanatın da yeni, yepyeni olması kaygısıdır. Geçmiş üzerine önceleri çok daha yoksayıcıyken, daha sonraları bu duygusu akılcı bir yaklaşıma yerini bırakacaktır. Tümüyle bıraktığı tartışılır, ancak 1926'larda şöyle diyebilecektir: «Eski şiiri geveleyip durmayalım, olsa olsa okunması gereken bir

ders kitabıdır o...»

Şiir anlayışı ile tam bir yenileyicidir.

Şiirini geleneksel gözle «poetik» yapan, oturmuş tüm kuralları ayıklayarak işe başlamıştır. Eski Yunan kökenli şiir esprisiyle kapı-sacaktır. Bir türlü «yıldızı barışmayacaktır», eskilerle. Şiirini her ye-niden üretişi aynı zamanda yeni kurallar da geliştirmek demektir, Mayakovski için. Bitmez ve eskimez bir şiir estetiği üretme kavga-sında yalnızdır şair. Geçmişle değil, ona karşı yalnızdır. Daima vur-guladığı «kollektif dinleyici» için yazıyor olması da onu plastik ku-runtulardan sıyrılmıştır. Şiiri ve kullandığı sözcükleri yeni değerler sistemine göre değerlendirecektir. Mayakovski'ye göre bu değer-ler sistemi her yeniden üretimde yeniden üretilecektir.

Bir «çok şairi»dir, o. Amacı «kitleyi bağrından yakalamaktır» Bir «hopartör şairi» olarak, temel endişesi yığınlarla bağını sağlam-laştırabilmektir. Dil ustalığı hemen çarpar.

Çarpmak, sanatının biçimini de etkilemiştir. Uyakları, ritm kur-gusu rastlanmadık olmalıdır, böyle çarpmalıdır. Günlük bağışlar-dan, sloganlara kadar kullandığı dil ustalığını perçinlemiştir hep. Bu sosyal kaygıları onu ve diğer LEF şairlerini, şiirde hayal gücünün yerine gerçekliği kabullenmeye itecektir.

«Şiirinin özü insanlığı gençleştirmek ve tüm geçmiş tortulardan arınmaktır...», diyor Zelinski.

Mayakovski'nin yapıtlarında, özellikle şiirlerinde aşırı abartma-lar, çarpıcı benzetmeler kullanılır. Şaşırtıcı, insanı vuran imgeleri, sözcüklerle büyük bir pervasızlık ve ustalıkla cınayarak elde eder. İmgeleri gerçekten şaşırtıcıdır. Ama o imgeye bir araç gözüyle bak-makta ve imgeye şiir serüveninde yalnızca bir amaç olarak değer biçen «imgecileri» eleştirmektedir. Ona göre imge, şiirin teknik bir tamamlayıcısıdır.

Uyak politikası da, Mayakovski'nin abartma, çarpma anlayışın-dan kaynaklanacaktır. Az rastlanan, ritme yeni bir hız kazandıran, ölçü kurallarına —bilerek— aykırı sözcüklerle kurar uyaklarını. Ma-yakovski'ye göre şair, kendisine empoze edilmeye çalışılan, geçmiş ölçü kurallarıyla hiç uğraşmamalı, «kendi içinde kendi ritm duygu-sunu geliştirmeye» çalışmalıdır. Ritm ve uyak, Mayakovski için bir-birinden ayrılmaz bir bütündür.

Ölçü kaygısı taşımaz yüzyılın en etkileyici şairi. «Ölçü nedir bilmem ben»... diyebilir, oldukça rahat bir tavırla. Her yapıtının ölçüsü, ritmi, uyakları, o yapıtın kendi üretim süreci içinde oluşmalıdır.

«Fikirlerimi bile bile abartıyor, yalınlaştırıyor ve çarpıtıyorum. Abartıyorum çünkü çağdaş bir edebiyat yapıtının özü, şu ya da bu kalıplaşmış ögenin edebiyat beğenisi açısından değerlendirilmesine bağlı değildir, üretme sürecine doğru yaklaşmaya bağlıdır, bunu daha çarpıcı olarak göstermek istiyorum.»

Şiir üretme sürecinde şair ve kitleler «yalnız»dır. Şike bir yalnızlıktır bu. Aslında oldukça kalabalık bir «yalnızlık.» Mayakovski'ye özgü bir yalnızlık. Yığınlarla, «onların buyruğundaki» şair, olabildiğince yalnızdırlar. Olabildiğince. Şiirin kendi «payından» asla taviz vermeye yanaşmayan Mayakovski, şiir dünyasını alabildiğine geliştirip onun «özerkliğini» savunurken şunları da söyleyecektir: «Benim anlayışıma göre, iyi bir şiir yapıtı Komintern'in toplumsal buyruğuna göre yazılmış, amaç olarak proletarya'nın tutkusunu benimsemiş, sesleneceği herkesi sarsan, ve herkesin anlayabileceği bir dille ...yazılan...bir şiirdir.»

«...Ritm her şiirsel yapıtın içinde baştan sona gümbürdeyerek ona ses veren temeldir.» Toplumsal buyrukların yoğunluğu olsa gerektir, Mayakovski'nin şiirine böyle yoğun bir ritm kazandıran. Başdöndürücü bir hız kazandıran.

Geçmişle, eskiyle sürekli bir hesaplaşma içinde olan Mayakovski, yaşam esprisi olan bu değerleri karşısında şaşkırtıcı bir özveride bulunarak Assev ve Zelinski'ye «partim gerekli görürse eski vezinle bile şiir yazabileceğini» söyler.

Korkunç birşeydir bu. Hele Mayakovski olunca inanırlılığı güc... Ama bir gerçek.

Zaman zaman bir oyundur şiir Mayakovski için. Şok şairi karşısındakini «yenilgiye uğratmak» için devamlı beklenilmez oyunlar dener. Abartır, çarpıtır, vs...

Yayımcılar ve kültür politikasında yapılan — yapılacak yanlışlıklar karşısında acımasızdır Mayakovski. Hep vurguladığı, beğeninin geliştirilmesi, bunun gerekliliği ve görev olarak kabullenilmesidir. Ortalama beğeniye köle olmak değil, yığınları gerekli düzeye itelemektedir, sanatçının bir görevi. Zamanla ortalama halk kültürüne

dayanarak «sanat» yapmak isteyenlerle çelişkiye de düşecektir. Eğitimin «özerklikle» karıştırılmaması için kavga veren Mayakovski sonraları, Sovyet sanatında oluşabilecek yanlışlara da işaret eder. Evet sanatın görevi yalnızca eğitmek, hele edebiyatın görevi yalnızca eğitmek değil, ama bir görevi de yığınların beğenisinin geliştirilmesidir.

Bu vazgeçilmez görev sanatın - edebiyatın asal görevi durumuna getirilince sonuç acı olacaktır. Bir zaman düşünülen bir yanlışlıktır bu. Ama yanlışları yalnızca Jdanov'la çözümlenmek de çok denenmiş, seviyesiz bir yol oldu bugüne dek. Türkiye'nin zavallı, ortodoks olmamış şakşakçıları ise aslı görev çığırtkanlığını sürdürüyor. Kültürsüzlüğün, asalaklığın kaçınılmaz sonucu. Aynı bir inceleme, konusu, ama belirtmeli ki, bu yaşanmış çelişkileri ne «Stalin döneminin «vahşeti» ne de «utkanlığı»na bağlamak yanlışını sürdürmek anlamına geliyor.

Şiirinin oluşum sürecindeki başlangıç noktasını «toplumsal buyruk» oluşturan Mayakovski, yapıtlarının «bir kümes basitliğinde ve tatsızlığında ve bir ahır budalalığına dönüşmesinden» korkmaktadır. Sözcüklerle bu yüzden içiçe geçmiş, sözcükleri bağlayan kuralları bazen yoksayıp, bazen de onları çok ayrı biçimde yorumlayıp şiirine katmıştır. Yenileştirme akımı giderek büyüyen tepkiler toplasa da o, bu uğraşını sürdürmektedir. «Sarı fütürist ceketi» giydiği dönemlerde kazandığı yetenekleri, çarpıcı karakterinde boy vermektedir.

Mayakovski artık iyice gelişen kendi şiir anlayışını, geçmişle hesaplaşmaya itebilecektir. Kitleleri çarpan bir şiir politikası güden şair, eski Yunan kökenli dize — ölçü kavramlarıyla da kapışmaya hazırdir artık. Çünkü ona göre, «...ölçü ve uyak, noktalamadan çok daha önemlidirler ve yerleşmiş kuralları izlemeye çalışan noktalamayı kendi akışlarına göre değiştirirler.

Sözgelimi büyük Rus şairi Puskin'in,
Tükenmişim, artık. Utanıyorum”

dizesini,

“Tükenmişim artık;
Utanıyorum...” şeklinde bölebilecektir.

Onun için «...Yenilik, malzemelerde ve yöntemlerde yenilik, yaratma her şiirin yazılışında zorunludur. Ve şair «...kalemine yalnızca, bir şeyi şiirden başka bir yolla dile getiremeyeceği zaman...» el atmalıdır.

Toplumsal buyrukla harekete geçen şiir ustaları, öncelikle bu buyruğu kavrayabilmek için yaşamın ön saflarında, kavganın en sıcak bölgelerinde yer almalıdırlar. Şair «... oup bitenlerin ortasında mahdır.» «Bir şair için teorik ekonomi bilgisi, gündelik yaşamın gerçeklerini tanımak, bilimsel tarih incelemelerine gömülmek, çalışmasının özünde geçmişe tapan idealist profesörlerin bilgiç ders kitaplarından daha önemlidir.»

«Toplumsal buyruğu en iyi biçimde yerine getirebilmek için sınıfınızın öncüsü olmanız, sınıfınızla, birlikte mücadeleyi tüm cephe-lerde sürdürmeniz gereklidir.»

BİR UYARI VE... Mayakovski yaşamına kendi elleriyle son verdi. Gerek o dönemin kırgınlıkları, gerek onun içinde bulunduğu durum, ruhsal yapısı, bunların hepsi bu zamansız finalde etkindir. Devrimi çığlık çığığa yaşadı Mayakovski. Coşkusu kendinden sonraki kuşaklara kaldı. Şiiri de. Çok büyük yaşadığı söylenebilir. Rahatça hem de.

1925'de devrimin yetenekli seslerinden Yesenin intihar edince bunu hiç hoş karşılamamıştır. Şöyle diyecektir: ... Yesenin'in ... olumsuz etkisini bile bile silmek; ölümünü ilginç olmaktan çıkarmak; olumun yüzeysel güzelliğinin yerine başka bir güzellik koymak; çünkü canını dişine takmış çalışan insanlığın, başlattığı Devrim'i yaşatmak için tüm gücünü bu yolda kullanması gerek. Yolumuzdaki engeller ne olursa olsun, Yeni Ekonomik Politika'nın çelişkileri ne denli zorlu olursa olsun, bu bizden yaşamının mutluluğuna, komunizme giden bu son derece güç ilerleyişin coşkusuna saygı göstermemizi istiyor.»

Böyle diyecektir. Ve intihar edecektir. 1930'da.

Ne sonsuz karşılıksız aşkı, ne Claude Frioux'un dediğince Stalin döneminin «resmi çirkinlik dalgası», ne de «halktan ve partiden» kopmak ile açıklanamaz ölümü. Mayakovski'nin ölümünü değil yapmak ve anlatmak istediklerine kulak vermek, gerekli — asil açıklayıcı olur «birşeyleri». Çok şeyi. Yesenin için yazdığı şiirin bir bölümü de ilginçtir :

“.....

Başka deyişle

bırakıp

“La Bohem”i
dönseymişin proletaryaya
sınıf bilincin,
engel olurmuş olup bitene.
Oysa, işçi sınıfı da
yaşamaz mı kafayı çekip
sarhoş olmaya?
Şıra ve ayrandan
daha sert içkiler geçse eline.
Yani
dikilseymiş başına
Parti’den oturaklı biri—
asıl o zaman
güçlü şiiri
görecekmışiz sende.”

Mayakovski’yi yargılamak gerekli elbette. Ama önce anlamak gerekli. Anlayıp yargılayınca çok şey kazanılıyor. Her alanda böyle bu. Dünya Sosyalist Sistemini de anlamadan olumlu ya da olumsuz yargılamak ne denli komik ve giderek tehlikeli kalıyorsa, insanoğlunun şiir serüveninde de geçmişi anlamak, öylece bugüne bağlamak, yakışır olmanın tek yolu.

Stalin, sonraları, «... onun yaşamına ve sanatına kayıtsız kalmak en büyük suçtur.» diyecektir.

Mayakovski bir çığlıktır, evet. Kayıtsız kalınamayacak bir çığlık.

TÜSTAV

KÜBA DEVRİMİ ve ÇIKARILAN DERSLER

Atanur GÜNEYSU

Küba devrimi, bir ülkedeki özgül koşullar ile devrim yasalarının, Marksist — Leninist bir anlayışla bütünleştirilmesi sonucu, sosyalist devrimler pratiğine bir katkıdır. Hakkında çok şey söylenip, çok şey yazılması ve kasıtlı olarak çarpıtılmaya çalışılması, ilginçliğinin en önemli kanıtlarından biridir.

Küba devrimi, 1960 - 1970 yılları arasında — hatta günümüzde bile — dünyada ve ülkemizde, bilinçli olarak burjuvazi ve son tahlilde onun etkisindeki bilim dışı akımlar tarafından, dünya sosyalist sisteminin ve dünya sosyalist pratiğinin dışında, ayrı bir olgu olarak görülüp, gösterilmeye çalışılmıştır. Bilim dışı görüşler, Küba devrimini, Küba'nın özgül koşullarını abartarak, Marksizm — Leninizmin yasalarından soyutlamaya çalışmışlardır. Yine aynı görüşler, Küba işçi sınıfı hareketi ve mücadelesini, kavganın liderlerine bilim dışı yaklaşarak, bir kısmını hiç yokmuş gibi, bir kısmını da masallara yakışan bir biçimde efsaneleştirip, abartmışlardır.

Küba devrimine ve liderine böyle yaklaşımının nedeni, burjuvazinin günümüzde işçi sınıfını ve onun mücadelesine yıllarını veren yiğit evlatlarını gözardı edip, onun eylem kılavuzu olan Marksizm - Leninizmi de karalayıp, «geçerliğini yitirdiğini» göstermeye çalışmasıdır. Burjuva ideolojisinin etkisindeki kişilere, bilimsellikten yoksunluk, sığlık ve acelecilik kolay geldiğinden, bu tür saptırmalardan rahatsız olmuyor, tersine bir anlamda rahatlıyorlardı. Bunun sonucu olarak, sosyalist devrim ve sosyalist iktidar sorunu, canlılık noktası olan «sınıfsal bir olay» olma özünden soyutlanıp, gençlere, köylülere ve silahlı bir avuç «efsanevi gerilla»ya maledilmeye çalışıldı.

Bu nedenle Küba devrimine bilimin ışığında bakan araştırmalara günümüzde hala gerek vardır. Üzerinde çok konuşulup, çok yazılmasına rağmen, burjuvazi ve onun gerici ideolojisi, karşı - propagan-

dasını sürdürdüğü sürece, bu tür çalışmalara gerek duyulacaktır. Bu uğraş, burjuvazinin iktidalarına son verilip, yerlerine sosyalist iktidarlar kuruluncaya dek sürecektir.

KÜBA'NIN DÜNÜ Yaşadığımız yüzyıl, dünya devrimci hareketine gerek pratik, gerekse teorik olarak yeni boyutlar kazandırmıştır. Fakat bu deney zenginliği içinde, bilimsel sosyalizmin özüne ters düşen, onun özünü çarpıtıcı eğilimde «yeni devrim teorileri»nin ortaya atılmak istendiği de gözden kaçmamaktadır. Bilimsel sosyalistlerin görevlerinden biri de, işçi sınıfının devrimci mücadelede önemini yadsıyan, ittifaklar konusunu gözardı eden, görünüşte «sol», fakat özünde sağ sapma olan teorileri eleştirip mahkum etmektir. Bu önemli ve ihmal edilemeyecek görevimizin ışığında Küba devrimini incelemeye başladığımızda — hemen yazımızın başında — bu devrimin, ülkenin özgül koşulları ile genel devrim yasalarının, Marksist — Leninist bir anlayışla bütünleştirilmenin bir ürünü olduğunu söylemiştik. Böyle bir yaklaşım olmasaydı, devrim gerçekleşmezdi.

Küba devrimini tam olarak kavrayabilmek için, Küba'nın tarihsel gelişim içindeki durumunu daha yakından görmek gereklidir.

Küba bugün işsizliğin, ırk ayrımının, sefaletin, kumarın, fuhuşun, uyuşturucu madde alışkanlığının, cahilliğin, gecekonduların ve kaderine terk edilmiş bezgin insanların bulunmadığı bir ülkedir. Bu göğüs kabartıcı sonuç, sosyalist devrimi yapıp, sosyalist iktidarı kuran parti ve onun militanları için gurur vericidir. Bu sonuca kolay ulaşılmamıştır. «1950 lerde onbinlerce Amerikalı Havana'ya gelmişti. Bir kısmınız bizim adım bile atamadığımız plajlarda güneşlenmeye, bir kısmınız da kumar oynayıp, kadınlarımızla düşüp kalkmaya gelmişti. Soğuk Yankee kışından uzak, tatil yerlerimizde güneşlenen Amerikalıları, köşebaşlarında boyun bükerek seyrettik. Bazılarımız onlardan para da dilendi. Açtık çünkü.....»

Ama bütün bunlar bitti artık, bir daha da olmayacak.

Şu gerçek kafana dantetmeli : Biz de çizgi çektik, oradan geri çekilmeyeceğiz. Kendi kanunlarımızı kendimiz yaptık. Ve onlara silahlarımızla sahip çıktık.» (1)

Devrimden önce bir bölümü ile Küba böyle. Devrimden önce Küba denildiğinde, sıradan insanların aklına şeker kamışı, Amerikan burjuvazisinin aklına ise kumar, fuhuş gelirdi. Emperyalizm, özellikle Amerikan emperyalizmi Küba'yı bu iki konuda alabildiğince sömürüp, onurunu ayaklar altına almıştır. Sosyalist iktidar, Küba'da dev-

rimden sonra kumar ve fuhuşun izlerini toplumdan silebilmek için, olağanüstü çaba harcamak zorunda kalmıştır.

«UNESCO'nun 1950 istatistiklerinde Küba, kişi başına yıllık geliri 300 - 499 dolar olan ülkeler basamağında yerliyordu. Oysa o dönemde hem iki Küba'lıdan birinin yıllık geliri 150 doların altındaydı. Sosyal piramidin doruğunda yer alan şeker kamışı kralı Julio Lobu, ya da rom kralı Emilio Bakardi ile yoksul halk arasındaki uçurum, gözden kaçacak gibi değildi. En büyük toprak ağalarından dokuz kişi, en verimli toprakların % 32.6'sına sahipti. Tarımla geçinen on Küba'lıdan sadece ikisi et yiyebiliyordu. O dönemde her üç Küba'lıdan biri hiç okuma yazma bilmiyordu. Sosyalist devrim öncesinde, Küba'da tam ikiyüzbin kulübe ve tahta baraka bulunmaktaydı. Bu kulübe ve barakalarda hiçbir şey sağlıklı koşullarına uygun değildi.» (2)

Devrim öncesi Küba, sosyal ve ekonomik yaşam yönünden böyle bir görünüm içindeydi. Ülkeyi daha iyi tanıyabilmek için, tarihsel gelişimi de yakından görmekte yarar var.

Küba 1511 yılında İspanyol'ların istilasına uğradı. Bu yıllarda adada, sayıları kesin olarak bilinmeyen yerliler oturmaktaydı. İspanyol'lara karşı verdikleri mücadele sırasında, önemli bir bölümü hayatlarını kaybetti. İspanyol'lar, ölen yerlilerin yerine Afrika'dan köle getirip, kullanmaya başladılar.

Ada halkı ile İspanyol'lar arasında ilk ciddi çatışma, adada yetişen tütüne fiyat biçme konusunda çıktı. Çatışmanın giderek boyutlarının büyümesi, adanın egemen sınıflarını ikili bir çıkmazın içine soktu. Egemen sınıflar, hem İspanya'dan daha bağımsız bir politika izlemek istiyorlar, hem de ada hakkının direnişini kıramadıkları için, İspanya'nın desteğinden vazgeçmiyorlardı. Bu ikili çıkmaz, adanın egemen sınıflarını ABD'ye yaklaştırdı.

Küba halkının, İspanyol sömürgecilerine karşı verdiği ulusal kurtuluş mücadelesinin ünlü ve yiğit militanı, Jose Marti'dir. Ulusal kurtuluş mücadelesini 1895'de, belirli bir ideoloji ve örgütle (Küba Devrimci Partisi) bütünleştiren Marti, aslında gerçek düşmanı fark ediyordu. Bu düşman, Sömürgeci İspanyol'lardan çok, kapitalist gelişmenin palazlandığı ve yayılmacı politikası ile bölgeyi tehdit eden ABD emperyalizmi idi. Jose Marti, ulusal kurtuluş mücadelesinin savaşçıları arasında doğuşerek öldü. Daha sonra, Küba halkı ile İspanyol sömürgecilerinin savaşına ABD müdahale etti. Olayların gelişerek bu noktaya varacağını, Marti hayatta iken zaten farketmişti.

ABD, önce adayı satın almak için İspanyol'lara teklifte bulundu. Ama bu teklif, İspanyol'lar tarafından reddedildi. ABD bu kez ağız değiştirerek, İspanyol'lardan, adaya bağımsızlık verilmesini istedi. İspanyol'lar bu teklifi de reddedince, İspanyol'lara savaş ilan ettiler. Savaşı İspanyol'lar kaybettiler ve bunun sonucu olarak Küba'yı terk ettiler. Küba'nın yeni «sahipleri» olan ABD'liler, 1 Ocak 1899'da adayı devraldılar. Artık Küba'lı devrimciler, ABD ile karşı karşıya bulunuyorlardı. ABD adada, kendi taraftarlarını iktidara getirdikten sonra askeri işgale sor verdi. Birinci dünya savaşına kadar, ABD yanlısı iktidarlara karşı, girilen her devrimci eyleme, ABD'nin cevabı, adayı yeniden işgal etmek oldu. Birinci dünya savaşından sonra ABD sömürgeciliğinin Küba'daki iktidar biçimi, açık diktatörlük idi.

1952 yılında iktidara Batista geldi. Küba'lı devrimcilerin - buna cevabı, Fidel Castro başkanlığında 1953 yılında Moncada Kışlasına yapılan baskın oldu. Baskın başarıya ulaşamadı ama, sosyalist devrimin ilk kıvılcımıydı. Bu baskın ve daha sonra gelişen olaylar, ada devrimcilerince tutacakları yolu aşağı yukarı belli etmişti. Bu yol, ciddi bir biçimde örgütlenmek ve diktatörlüğe karşı silahlı mücadele vermektir. Başarısız baskını yöneten Fidel Castro, gizli olarak yargılandı ve onaltı yıl hapse mahkum oldu. Fidel duruşması sırasında, «La Historia Mi Assolvera» (Tarih Beni Haklı Bulacaktır) adıyla anılan ünlü savunmasını yaptı. Aslında bu, bir savunmadan çok, düzeni ve düzenin yöneticilerini yargılayan bir itham belgesiydi. Bu savunma, toprak reformu ve ulusal kurtuluşu vurguladığı için, daha sonra Küba'lı devrimciler tarafından bir «devrim programı» olarak nitelendirilmiştir.

Diktatörlüğün nisbi gevşemesi sonucu Fidel, yirmibir ay sonra özgürlüğüne kavuştu. Cezaevinden çıkan Fidel, Meksika'ya gitti. Orada, Camilo Cienfuegos, kardeşi Raul Castro, Ernesto «Che» Guevera ve Franko Pais gibi devrimcilerle, Küba'ya yapacağı çıkartmanın hazırlıklarını yürüttü. Hazırlıkların sonunda, 25 Ekim 1956 günü Granma adlı bir yat ile seksen yedi devrimci Küba'ya çıkarma yaptı. Bu arada da Franko Pais militanları ile birlikte, Santiago şehrinin birkaç semtini işgal etti. Ama istenilen destek sağlanamayınca çekilmek zorunda kaldılar. Başarı sağlayamayan devrimciler, Sierra Meastra dağlarına sığındılar. Fidel Castro bu olayları tarihsel perspektifine şöyle oturtuyordu : «Moncada olmasaydı, Granma olmayacaktı. Sierra Meastra'da hiç bir mücadele ve 1 Ocak 1959'un olağanüstü zaferi olmayacaktı. Aynı şekilde 1865 ve 1895'in destansı

mücadelesi olmasaydı, Küba, Amerika kıtasındaki ilk bağımsız ve sosyalist ülke olmayacak, fakat iğrenç Yankee emperyalizminin ancak bir başka devleti olacaktı. Bugünün bağımsız, devrimci ve sosyalist anavatanı, oğullarının kanı ve fedakarlığı üzerine kurulmuştur.» (3)

Küba'lı devrimcilerin diktatör Batista yönetimine karşı başlattıkları silahlı mücadele, giderek genişleyip, kitlelere maloluyordu. Batista ordusunun içinde huzursuzluk başgösterdi ve huzursuzluk deniz erleri arasında patlak veren bir isyanla ortaya çıktı. Batista'nın orduları artık her yerde yeniliyordu. Bu yenilgilerde, Batistanın askerlerinin savaşmaya niyetlerinin olmayışı da olumlu rol oynuyordu. Devrimci kasırga bütün ülkeyi sarmıştı. Baskı, zulüm ve sömürden usanan halk, tümüyle ayaklanıyordu. Batista'nın gücü erirken, tüm ülke iç savaşın içine giriyordu. Bu arada durumu ümitsiz gören diktatör Batista, cumhurbaşkanlığı seçimi yapılmasını önererek, son kozunu oynamayı denedi. Kendisi aday olmayacak, fakat kimin aday olacağını belirleyecekti. Ama Küba'lı devrimciler bu oyuna gelmediler. Batista'nın önerdiği aday cumhurbaşkanlığı görevini üstlenemedi, çünkü halk seçimi boykot etmişti.

1 Ocak 1959 günü, Sierra Maestra'da bulunan Fidel Castro «bütün iktidar ve yetki, isyancı ordunun hakkıdır» sloganı ile Küba halkını, altı gün boyunca adada hayatı felce uğratacak olan genel greve çağırdı. Ertesi sabah erken saatlerden itibaren Batista rejimi çökmüş durumdaydı. Fidel, genel grevden yararlanarak, hiç bir engelle karşılaşmadan, devrimci taburlarıyla Havana'ya girip, şehri işgal etti. Devrimci güçlerin, iktidarı ele geçirdikten sonra, umduklarından da yoğun sorunlarla karşılaşmış, uğraşmak zorunda kalmaları, genel bir kuraldır. Aynı şey Küba'lı devrimcilerin de sorunu oldu. Bir «devrim programı» olarak nitelendirilen Fidel'in savunması toprak reformunu gerçekleştirmeyi, ABD Şirketlerinin tekelinde olan elektrik, telefon gibi kamu hizmetlerini devletleştirmeyi amaçlayan, ve reformist yanı ağır basan bir ulusal kurtuluş programıydı —, altüst olmuştu. Devrimci güçler iktidara gelince, «devrim programını» yeniden ele aldılar. Önce, Fidel Castro'nun savunmasında belirttiği bütün reformlar, inanılmaz bir hızla gerçekleştirildi. Bunu, 1960 - 1961 yıllarında atılan ve adına «Büyük Adım» denilen, büyük üretim araçları üzerindeki özel mülkiyetin kaldırılması izledi. Şeker kamışı ağalarının, büyük sanayi burjuvazisinin ve ABD Şirketinin adadaki tüm servetlerine el kondu. Bu olup bitenlerden sonra Küba'da olaylar

hızla değişik bir nitelik alırken ABD, adeta «kızılca kıymeti koparmaya» başladı. Önce, ABD'de toplayıp eğittiği paralı askerleri, CIA'nın olanakları ile Küba'ya çıkardı. Bu, ABD tarafından geliştirilip desteklenen bir karşı — devrim denemesiydi. Fakat Küba'nın yiğit evlatları, karşı — devrim girişimini tam bir hezimetle uğrattılar. Sonuç, ABD için politik ve askeri bir skandal, Küba için ise, tam bir zaferdi.

KÜBA'NIN BUGÜNÜ

Henüz Küba'da gelişmiş bir sosyalizmden söz edilmez. Ama yine de devrim öncesi ve devrim sonrası yılları, Küba halkını yüksek bir politik kültür düzeyine ulaştırdı. Bu nedenle halkın çok büyük bir çoğunluğu sosyalist iktidarı ve sosyalist devrimi, bilinçle, kararlılıkla ve coşkuyla desteklemektedir.

Küba'lı devrimciler, ilk on yılda önemli görevlerinin, devrimci kazanımları korumak olduğunu çok iyi biliyorlardı. Çünkü bu yıllarda devrim, emperyalizme karşı, bir ölüm — kalım savaşına girmişti. Sosyalist iktidar, bu güç koşullarda bile kültür, ideoloji, eğitim ve halk sağlığı gibi alanlarda önemli dönüşümleri gerçekleştirdi. Bu alanda önemli başarılar kazandı. Fakat aynı başarı, ekonomik alanda gösterilemedi. Bunun nedeni, Küba'lı devrimcilerin deneysizliği ve devrimin, az gelişmiş bir ülkede gerçekleştirilen sosyalist bir devrim olmasıydı. Daha sonra bu güçlük de aşıldı. Bu arada Küba'lı devrimciler şu gerçeği bir kez daha doğruladılar. Devrimci süreçte yaratıcılık, zorunlu ve önemli birşeydi. Tabii, devrim yapmış diğer ülkelerin deneylerini gözardı etmemek koşuluyla.

Küba bugün, özellikle gelişme süreci içindeki ülkeler için önemli bir devrimci deneyim kaynağıdır. Devrim yapan az gelişmiş ülkeler, Küba deneyinden yararlanmak, bu deneyin özellikle ilk yıllarında yapılan hata ve eksikliklerini yakından incelemek zorundadırlar.

Son on yılda Küba'da gerçekten övgüye değer ekonomik, sosyal ve politik gelişmeler olmuştur. Maddi üretimde toplumsal, ideolojik ve politik alanlarda sağlam bir temel oluşturularak, yalnız gelecek beş — on yılın değil, en az yirmi yıl, hatta daha da ilerisi için, hızlı bir kalkınmanın ön koşulları yaratılmıştır. İlk yıllarda, pratik hedefler için bile, yıllık planlar hazırlayamayan Küba'lı devrimciler, şimdi 1981 - 1985 için hazırlanan beş yıllık plan üzerinde çalışıyorlar. Ayrıca 1981 - 2000 yılları için de ayrı ve uzun erimli bir planın çalışmaları da sürdürülmektedir. Tüm bu olanlar ve bunları yaratan kadrolar, deney ve bilgileri ile, Küba'luların, kendilerine ve geleceklerine güven içinde bakmalarını sağlamaktadır.

Küba'lı devrimciler, ekonomik bakımdan geri, ama sosyalizmi kurma yolundaki bir ülkenin sıkıntılarını, içlerinde hissederek mücadele ettiler. Bir yanda ekonomik kaynak yetersizliği, bir yanda da ekonomik ve sosyal gelişme zorluğu. Kalkınmak için sosyalist yolu seçen bir ülke, hiçbir zaman emperyalist yöntemlerle sorunlarını çözmeye kalkamaz. Sosyalist kalkınma kolunu seçen ülkeler, sömürge halklarını yağmalayıp, metropol ülkeleri sömüremez. Ülke içinde, işçileri günde onbeş saat çalıştırıp (gönüllü çalışma anlamında değil) sömüremez. Tersine, olanaklar elveriyorsa, iş saatlerini azaltır. Sosyalist kalkınma yolunu seçen bir ülke, toplumsal sorunlarını, insanca çözmek zorundadır. Küba'lı devrimciler de konuya, bu anlayışla yaklaştılar. Tabii bu yaklaşımlarında, başta Sovyetler Birliği olmak üzere, diğer sosyalist ülkelerin, sınırsız ve sıcak desteğini de gördüler.

Küba devrimi bugün, hızlı bir şekilde, ekonomik ve sosyal gelişme sürecindedir. Orneğin, şeker kamışı biçme çalışmalarının % 50'si ve yine şeker kamışı yüklemeciliğinin yüzdeyüzü motorize edilmiştir. Bu önemli bir başarıdır. Çünkü, devrim yapıldığında Küba'da bir tek şeker kamışı biçme makinası yoktu. Bugün ABD, Küba'dan daha yüksek bir teknik düzeye sahiptir, ama Küba'nın da cehalet diye bir sorunu yoktur. ABD ise böylesi ciddi bir sorunla yüzyüzedir. Eğitim alanında, ne ABD ve ne de hiçbir Latin Amerika ülkesi, Küba ile kıyaslanamaz. ABD'de insan hizmeti çok pahalı iken, Küba'da böyle bir sorun yoktur. Sinemacılık ve bale — Küba Balesi, dünyaca ünlüdür. — önemli başarılar elde edilmektedir. Küba sporda da ABD ile boy ölçüşen ve hatta kimi spor dallarında onu geride bırakan bir düzeydedir. Küba'lı sporcular sürekli olarak derecelerini yükseltmektedirler.

KÜBA DEVRİMİNDEN ÇIKARILAN DERSLER

Küba devriminin derslerinden yararlanmak, onu bir «model» olarak alıp, her ülkede aynı «modeli» uygulamaya kalkışmak demek değildir. Bunun nedeni, Küba'nın diğer ülkelerde görülmeyecek derecede ayırıcı özelliklere sahip olmasıdır. Bunun için Küba devrimi, başka bir ülkede, aynı biçimde tekrarlanamayacak koşullarda yapılmıştır. Buna Marksizm — Leninizm'de, «ülkenin özgün koşulları» denilmektedir. Bilimsel sosyalistleri, Küba devrimini, evrensel bir «model» olarak görmekten alıkoyan «özgün koşullar» nelerdi, bunları daha yakından görelim.

«Tutuculuğun ve karşı — devrimin iki temel gücü olan, çoğu Latin Amerika ülkesinde toprak oligarşisi ile geleneksel bağları bulunan kilise hiyerarşisi ile ordunun, Küba'daki rolü sınırlı olmuştur... ..Küba da kırsal alana egemen olan, Küba'lı toprak sahipleri değil, Amerika Birleşik Devletleri'nin denetimindeki kapitalist plantasyonlardı. Kiliseye gelince, Latin Amerika'nın başka yerlerindeki gibi bir rol alamamıştır hiç bir zaman. Küba kilisesi, bağımsızlık mücadelesinde hiç bir rol almamıştır. Papazların çoğu İspanyoldu ve 1898'den sonra bile İspanya'dan gelmeye devam etmişlerdi. İspanyol sömürgeciliği ile kolayca özdeşleşmişler, böylece ulusun düşmanı olarak görülmüşlerdi.....Küba'da ne kilise ne de toprak oligarşisi güçlü olmadığından, öteki Latin Amerika ülkelerindeki ordulardan farklı olarak ordu, bu iki ayak üzerinde duramazdı. Batista'nın ordusu geniş ölçüde kendi kişisel aracıydı.» (4)

Küba devriminden alınması gerekli derslerin, devrimci mücadele sürecine girmiş ülkelerin — özellikle Latin Amerika ülkelerinin— mücadelelerine yeni boyutlar getireceği kuşkusuzdur. Devrimden gerekli dersleri çıkarabilmek için, devrimi doğru değerlendirmek gerekir.

Küba devrimi kasıtlı olarak, burjuva, özellikle küçük burjuva yazar ve düşünürler tarafından yanlış değerlendirilip, çarpıtılmak istenmiştir. Bunların arasında Regis Debray, Fanon, Daniel Cohn—Bendit, Jean Paul Sartre (Jean Paul Sartre Küba'yı anlatıyor. Anadolu Yayınları. Çev : Şahin Alpay. Ankara 1968), Leo Huberman ve Paul M. Sweezy en ünlüleridir. Bu yazar — düşünürlerin Küba devrimini doğru kavrayamayışlarının nedeni, sahip oldukları küçük burjuva ideolojisidir. Küçük burjuva ideolojisinin etkisindeki aydınlar, ilk bakışta işçi sınıfından yana gibi görünürlerse de, aslında işçi sınıfından ve onun ideolojisi olan bilimsel sosyalizmden kaçıp, kendileri gibi, temelde küçük burjuva olan köylüler, öğrenci — gençlik ve aydınlarla bütünleşmeyi daha çekici bulurlar. Onlar, «aristokratlaşmış işçilere» ve «Batılılaşıp, yozlaşmış» kentlilere karşı, «yozlaşmamış» köylüleri ve gençleri yeğlemektedirler.

İdeolojiler, süs için değildir. İdeolojiler, mücadelenin temel ve vazgeçilmez silahlarıdır. Yanlış ve zamansız kullanıp, ters yöne çevrildiğinde ve asıl hedef yerine, yanlış hedeflere vurulduğunda, «ben başkasını vurmam istiyorum» özürü, ne bu sıfahı kullanan için gerekçe, ne de kurban için teselli değildir ve olamaz. Bu nedenle bilimsel sosyalistler Küba devrimini, küçük burjuva ideolojisinin ışığın-

da değil, Marksist — Leninist ideolojinin ışığında görüp, değerlendirmek zorundadırlar.

Leo Huberman ve Paul M. Sweezy devrimleri, «Sovyet türü», «Çin türü ve «Küba türü» biçiminde, bilim dışı bir şekilde sınıflandırarak, yanlışla düşmektedirler, Bilindiği gibi sosyalist devrimlerde, ortak olan devrim yasaları vardır. Fakat buradan hareketle, böyle bir sınıflandırmaya gidilemez. Gelecek yıllarda ister Avrupa'da, ister Asya'da ve isterse dünyanın her hangi bir yerinde olsun, gerçekleşen her sosyalist devrimin, kendine özgü ayırıcı özellikleri olacaktır. Bu Leninist bir tezdır. Bu, sosyalist devrimin bir tek ve birden çok «modeli» olduğu anlamına gelmez.

Regis Debray ise Küba devrimine yaklaşımında, yıllar boyu süren mücadeleyi, mücadeleyi örgütleyen parti ve onun militanlarını görmezlikten gelip, etkinliklerini küçümsemektedir. Bu unsurların yerine «foko» yu (tecrit edilmiş gerilla grupları devrimi gerçekleştiren tek unsur olarak görüp, göstermeye çalışmaktadır. Gerçekte ise, Küba devrimi sırasında Küba komünistlerinin rolü, Debray'ın yaptığı gibi, kolayca yadsınamaz. Onların silahlı mücadeleden önce, silahlı mücadele sırasında ve mücadele sonrasındaki rolleri devrim ve devrimin başarısı için hayati bir önemdeydi. Zaten Regis Debray'ın kendisi de, bu ideolojik yanlışını daha sonra anlamıştır.

Küba devrimi konusunda gerçekçi ve geçerli görüşleri küçük burjuva yazar — düşünürler değil, devrimin lideri Fidel Castro şöyle dile getirmektedir : «Küba'da çözümlememizi, Marksizm — Leninizm ilkelerine dayandırmasaydık, devrimi asla gerçekleştiremeyeceğimizi söylemeye gerek bile yok. Altını çizmek istediğim birinci nokta budur. Derinlemesine bir teorik eğitim olmasaydı, doğru bir strateji çizemeyeceğimize kesinlikle inanıyorum. Sağıam bir teorik temelimiz olmasaydı, devrimci değil, ancak demokratik ilerici fikirlere ulaşabilirdik. Devrimci bir stratejiye sahip olmadan da ülkemizde derin toplumsal reformları gerçekleştiremez ve emperyalist egemenliğini silkip atamazdık.» (5)

Küba devrimi konusundaki temelsiz ve bilim dışı yaklaşımları gördükten sonra, devrimden çıkarabileceğimiz dersleri inceleyelim.

Küba devriminden, genel olarak üç önemli sonuç (ders) çıkarabiliriz :

1 — Geçmişten kaynaklanan ve siyasal örgüte (partie) dayaa-

lı mücadele,

2 — Emperyalist kuşatmaya karşı, enternasyonalist dayanışma.

3 — Ulusal kurtuluştan (burjuva demokratik devrimden), kesintisiz biçimde toplumsal kurtuluşa (sosyalist devrime) geçiş.

Şimdi bunları tek tek ve ayrıntılı olarak görelim.

1 — Geçmişten koynaklanan ve siyasal örgütle (partiyeye) dayalı mücadele : Bilindiği gibi Küba'da devrimci güçler, devrimi, 1 Ocak 1959 da yaptılar. Devrim, küçük burjuva yazar - düşünürlerin sandığı ve yazdığı gibi «bir saman alevi gibi parlayıp, tüm Küba'yı aniden sarıp ve bu arada bir avuç gerillanın kırlardan kentlere inmesiyle» gerçekleşmiş değildir. Küba'da, son diktatör Batista'nın devrimci güçler tarafından devrilmesinden altmış yıl önce başlatılmış ve ABD tarafından desteklenen değişik diktatörlere karşı yürütülmüş, amansız ve sürekli bir mücadele vardır. Bu mücadelede Küba işçi sınıfı her zaman, değişik mücadele silahları ile yer almıştır. 1892 yılında ünlü devrimci Jose Marti, işçi temsilcilerini içeren bir siyasi parti kurmuştur. Bu partinin kurucuları ve önderleri arasında, 1925 yılında Küba Komünist Partisi kurucularından olan, Marksist Carlos Balino'da vardı. Yine Küba'da 1904 yılında İşçi Partisi kurulmuş ve bu parti 1905 yılında Sosyalist İşçi Partisi adını almıştır.

1946 yılına gelindiğinde, Komünist Partisi'nin, özellikle işçiler arasında çok sayıda üyesi ve geniş çapta etkinlik ve saygınlığı vardı. Partililerin yardımı ile Küba emekçileri, emperyalizme ve onun temsilcisi olan diktatörlüğe karşı, yiğitçe mücadele etmişlerdir. Binlerce sosyalist, demokrat ve ilerici, bu mücadelenin kurbanı olmuş, hapse atılmış, işkence görmüştür.

Ne 26 Temmuz 1953'de Moncada Kışlasına, ne 13 Mart 1957'de diktatör Batista'nın sarayına saldırganların ve ne de 1956 Aralık'ında Granma Yat'ı ile denize açılanların kutsal anısını hiç kimse, hiçbir zaman yadsıyıp küçümseyemez. Böylesi bir tutum, o insanlara ve onların mücadelesine yapılacak en büyük saygısızlıktır. Buna rağmen Küba emekçilerinin, Küba sosyalistlerinin 1892'lere dayanıp, o yıllardan süzülüp gelen mücadelesini küçümseyip, yalnızca son diktatör Batista yönetimine karşı verilen mücadeleyi ön plana çıkarıp, onu geçmişinden kopuk ele almaya kalkışanlar vardır. Bilimsel sosyalistler bu tür eğilimlere daima karşı çıkmışlardır. Çünkü, her güzel ve doğrunun, kararlı ve yorulmaz savunucusu ancak, sosyalistlerdir.

Küba devrimi sırasında, çeşitli sınıf ve tabakaların rolü üzerine devrimin lideri Fidel Castro şunları söylemektedir : «Katılanların hepsi.....alçakgönüllü, işçi sınıfı çıkışlı genç insanlardı. İşçiler, köylüler, çalışan insanların çocukları ve memurlar» (6) Bu insanlar ve onların siyasal hareketi (parti), Küba devriminde başı çekmiştir. Başkent Havana'da işçiler, devrim öncesinde, kendi güçlerine dayanarak ayaklandılar. Bu ayaklanma giderek genel bir greve dönüştü. Yapılan genel grev Küba da hayatı felce uğratıp, zaten yoğun olan politik bunalımı daha da yoğunlaştırarak, Fidel Castro ve arkadaşlarının bir tek kurşun atmadan başkent Havana'ya girmelerine yardımcı oldu. Küba işçi sınıfı, 1955 yılında 500.000 işçinin katıldığı büyük bir grev ve yine 1957 yılında tüm işçilerin katılması ile düzenlenen genel grev hareketi ile, devrimci mücadelede sonucu belirleyici bir güç olarak varolduğunu göstermiş, bu kararlılığı ile de halkın mücadele ruhunun gelişmesine katkılarda bulunmuştur.

Tüm bunlar bize Küba devriminin küçük burjuva yazar — düşünürlerin göstermek istediği gibi, birkaç «etsaneyi foko» nun kendiliğinden silahlanıp, «kırlardan kentlere doğru saldırması» sonucu değil, tarihin derinliklerinden, başta işçi sınıfı olmak üzere, diğer emekçi sınıf ve tabakaların sürüp getirdiği örgütlü politik ve iktidarı almaya yönelik bir hareket sonunda gerçekleştiğini göstermektedir.

2 — Emperyalist kuşatmaya karşı, enternasyonalist dayanışma : Proletarya enternasyonalizmi, Marksizm — Leninizmin önemli bir köşetaşdır. Marx ve Engels, bu soylu niteliği, tüm devrimlerin zaferi için vazgeçilmez bir güvence olarak gördüklerinden, ünlü yapıtları Komünist Manifesto'yu, «Bütün ülkelerin işçileri, birleşin.» sloganı ile bitirmişlerdir.

Bugün, dünyada gerçekleştirilen tüm devrimlere ve devrimci atılımlara, Başta ABD olmak üzere diğer emperyalist ülkeler, her türlü olanağı ve demagojiyi kullanarak hayasızca karşı çıkmaktadırlar. Bu gerici güçler, devrim yapan her ülkeyi ve onun devrimci iktidarını, ekonomik baskı uygulamakla tehdit etmektedirler. Bazen tehditle yetinmeyip, ekonomik abluka uygularlar. Bu gerici ablukaya karşı, devrimci iktidarları da başta Sovyetler Birliği olmak üzere, diğer sosyalist ülkeler desteklerler. İşte bu enternasyonalist dayanışma ve destek olmadan, emperyalist baskı ve ablukayı kırıp, devrimi sürdürmek oldukça güç, hatta olanaksızdır. Emperyalizme karşı, devrimi savunmak için silah, geri ve ilkel ekonomiyi canlandırmak için kredi ve tek-

nik elenen, ancak enternasyonalist dayanışma çerçevesinde sağlanabilir.

Küba devrimi, enternasyonalist dayanışmanın en ilginç ve canlı örneklerini taşımaktadır. «ABD'nin Küba'ya petrol vermeyi durdurmasını ele alalım. Hangi kapitalist — emperyalist ülke, ABD'nin baskısına dayanabilir ve diyelim ki ABD politikasına aykırı hareket edebilirdi? Akaryakıt yalnızca bir tek ülkeden, Sovyetler Birliği'nden gelebilirdi ve geldi. Ve şekerimizi hangi devlet satın alırdı? ABD'nin bizden çektiği pazarı, yalnızca sosyalist ülkeler sağlayabilirdi. Ancak şurası unutulmamalıdır ki, sosyalist ülkeler kendi gereksinimlerini yetecek kadar şekeri, kendileri üretiyorlardı. Bununla birlikte şeker sanayilerini geliştirme planlarını bile değiştirdiler ve bize ekonomilerinde bir yer verdiler. Bize hangi ülkeler yiyecek maddesi ve donatım sattı? Yalnızca, başta Sovyetler Birliği olmak üzere, diğer sosyalist ülkeler..... Kendi deneyimimize dayanarak size şunu söyleyebilirim ki, Küba devrimi, uluslararası dayanışma olmasaydı, varlığını sürdürmezdi. Bunu, devrimimizin yirmi yıllık deneyimiyle kazanmış bulunduğum tam bir sorumluluk duygusu ile ve bütün gerçekleri bildiğim için söylüyorum Bu savı kimsenin çürütebileceğini sanmıyorum. Ama ben size bir örnek daha vereyim . Angola. Uluslararası dayanışma olmasaydı, Angola devrimi, Güney Afrikalı ırkçılar ve emperyalizm tarafından bastırılacaktı. Başka bir örnek daha verebilirim : Etyopya. Proletarya enternasyonalizmi olmasaydı, emperyalizm Etyopya devrimini kana boğar, yıkardı. Proletarya enternasyonalizmi olmasaydı, Vietnam'lılar ABD emperyalizmini bozguna uğratamazlardı.» (7)

Şunu kesinlikle belirtelim ki, enternasyonalist dayanışma olmadan, devrimi, ulusal kurtuluş aşamasından, toplumsal kurtuluş aşamasına götürmek de olanaksızdır. Devrim yapmış tüm ülkeler, şu veya bu ölçüde enternasyonalist dayanışmaya ihtiyaç duymuşlardır.

Enternasyonalist dayanışma yalnızca ekonomik yardım şeklinde algılanmamalıdır. Bu dayanışmanın değişik biçimleri de vardır. Örneğin ,ilerici partilerin koğuşurma ve baskılara uğradığı, üyelerinin mahkum edildiği, kimilerinin öldürüldüğü zamanlarda da uluslararası dayanışma zorunlu hale gelir. İlerici örgüt ve kişilerin üzerlerindeki baskılara son verilip, tutukluların salıverilmesini sağlamak için, dünya kamuoyunu harekete geçirmek de, proleter dayanışmanın bir diğer biçimidir.

Enternasyonalist dayanışmanın, gerektiğinde en üst düzey ve özveride hayata geçirilmesinde Sovyetler Birliğinin onurlu ve görkemli bir yeri vardır. «Sovyetler Birliğinin şanlı partisine ve kahraman halkına şükran borcu daima kalplerimizde olacak. SSCB'den binlerce mil uzakta bulunan bir ülkeye, Küba'ya gösterilen dayanışmada, Marx, Engels ve Lenin'in enternasyonalist görüşleri gerçekleştirildi. Ve ölümsüz Ekim devriminin yenilmez gücü, bu kıtanın kaderinde kendini hissettirdi. Gelecekte pek çok değişimler olacak, kapitalizmin ABD'de de yok olduğu günler gelecek. Fakat açlık ve imha ile karşılaştığımız bu yıllarda, bize yardım eden halka, kardeşlik duygumuz sonsuza dek sürecek. Bu da sosyalist devrim yolunu ilan eden ve milyonların yaşamı pahasına, faşizmin baskısından dünyayı kurtaran halka hayranlığımızı artırıyor..... Lenin'in vatanına güvenimiz sınırsızdır, çünkü, yarım yüzyıldan bu yana Sovyetler Birliği, uluslararası politikasında ilkelerine ve tutarlı bir davranış çizgisine bağlılığını kanıtlamıştır. Bu, yalnızca Küba'da değil, Vietnam'da, Ortadoğu'da, bağımsızlıkları için doğuşen Portekiz sömürgelerinde, Kıbrıs'ta, Yemen'de, Şili'de, Angola'da ve tıpkı bir zamanlar kahraman İspanyol halkının ibret verici bir biçimde yaptığı gibi ulusal kurtuluş hareketinin sömürgecilikle ve emperyalizme karşı koyduğu dünyanın başka her yerinde de kendini gösterdi..... Bu tartışmasız gerçek, tek bir istisna ile çürütülememiştir ve tarihin nesnel gerçeklerini çürütmek için herhangi bir iftira girişimi uzun vadede yararsız olacaktır.» (8)

Günümüzde de enternasyonalist dayanışma, önemini ve geçerliğini korumaktadır. Dünyanın önemli bir bölümünü kontrolleri altında tutan emperyalist güçler ve onların bilinçli—bilinçsiz ideologları, ulusal ve toplumsal kurtuluş mücadelelerinde, başta Sovyetler Birliği olmak üzere, diğer sosyalist ülkelerin ve onların emekçi halkının sınırsız katkılarını, ya gözden kaçırmak, ya da «müdahale» olarak yorumlayıp, çarpıtmaktadırlar. Fakat bilimsel sosyalistler, her türlü çarpıtmaya rağmen, yapılan işin ne olduğunu ve nasıl gerçekleştirildiğini, bıkıp usanmadan yazıp, anlatmak zorundadır. Enternasyonalist dayanışmanın önemi ve gereği, anlaşılıp anlatılamazsa, tarihsel bir görev yerine getirilememiş demektir.

3 — Ulusal kurtuluştan (burjuva demokratik devrimden), kesintisiz olarak toplumsal kurtuluşa (sosyalist devrime) geçiş : Moncada Kışlası baskınına yönetmiş olan Fidel Castro, yargılandığı mahkemede «La Historia Mi Assolvera» (Tarih Beni Haklı Bulacaktır)

adlı üniü savunmasını yaptı. Aslında bu, bir anlamda Batista rejimini yargılayan bir iddianame idi. Fidel'in savunması, daha sonra Küba'lı devrimciler tarafından bir «devrim programı» olarak kabul edildi. Gerçekten de Castro'nun savunması, saft ulusal kurtuluşu amaçlayan reformcu bir program niteliğinde idi. Devrimci güçler, iktidarı ele geçirdikten sonra umduklarından daha çetin ve daha çeşitli sorunlarla karşılaştılar. Yirmi yıl önce Fidel Castro ile birlikte, başarısız Moncada Kışlası baskınına katılan devrimciler, önderlerinin mahkeme önünde okuduğu savunmayı, devrimin bütün sorunlarını çözebilecek bir «program» olarak algılıyorlardı. Oysa bu «program», toprak reformunu, ABD şirketlerinin tekelinde olan elektrik, telefon gibi kamu hizmetlerini devletleştirmeyi amaçlayan, ilerici yanı ağır basan ve biraz da ulusculuk ideolojisi görünümünde bir «programdı.»

1956—1958 yılları arasında olup bitenler ve gelişen yeni durum, Fidel'in «programını» aşmış, altüst etmişti. Olayların hızla gelişmesi, diktatör Batista'ya karşı, cepheyi alabildiğince geniş tutma ve tüm güçleri bir tek merkezde toplama stratejisi, giderek daha değişik bir stratejiye dönüşmek zorunda kaldı.

Devrimci güçler iktidara gelir gelmez, Fidel'in «programındaki» reformları gerçekleştirmekle işe başladılar. Ama bu arada, ABD ve ulusal burjuvazinin de, devrim sonrası Küba ile ilgili düşünceleri olduğu ortaya çıktı. ABD ve ulusal burjuvazinin düşüncesi, devrimi gerçekleştiren işçiler, yoksul köylüler, ve orta tabaka kökenli aydınların düşüncesinden çok daha değişikti. Onlar, radikal bazı reformlara bile karşı çıkıp, Batista'nın yerine başka ve daha değişik görünümlü «Batista»lar istiyorlardı. Bu durumda, kaçınılmaz olarak birtakım gelişmeler gündeme geldi. Artık, Küba devriminin bazı biçimsel değişikliklerle yetinemeyeceği anlaşılmıştı. Niyetler belli olmuş, çıkarlar çatışmıştı. Küba'lı sosyalistlerin, ulusal kurtuluşu, sosyalist devrime dönüştürme çabalarını, ABD ve ulusal burjuvazi, 1961 yılında düzenledikleri bir askeri hareketle engelleyip boğmak istedikler. ABD'de eğitilip donatılan paraş askerler, CIA'nın da olanakları kullanılarak, Küba'da Domuzlar Körfezi denilen bir bölgeye çıkarıldı. Fakat devrimci güçlerin yiğitçe direnmesi, bu gerici müdahale ve istila girişimini tam bir bozguna uğrattı. Bu olaydan sonra Küba devrimi ve Küba'lı devrimciler yol ayırımına gelmişti. ya ulusal kurtuluştan (burjuva demokratik devrimden), kesintisiz olarak toplumsal kurtuluşa (sosyalist devrime) geçecekler, ya da ulusal bur-

juvazinin, emperyalist güçlerle birlikte hazırladığı gerici ve devrimi boğmaya dönük saldırılar karşısında yok olup gideceklerdi.

Olaylar hızla gelişti. Başta ABD olmak üzere, diğer emperyalist ülkeler, Küba'ya karşı amansız bir ekonomik abluka uygulamaya başladılar. Bu arada ulusal burjuvazi, ülkede siyasal ve ekonomik bir bunalım çıkarmak amacı ile sabotajlara başladı. Dışardan emperyalist güçler, içerden ulusal burjuvazi, devrimi yıkıp, devrimci güçleri kana boğmak için vargüçleri ile saldırıyorlardı. İşte bu tarihsel anda Küba ile Sovyetler Birliği ve diğer sosyalist ülkeler arasında, proletarya enternasyonalizminin gereği olan enternasyonalist dayanışma gerçekleşti. Artık Küba devriminin «kaderi» belli olmuştu. Gelinek nokta, Küba halkı ve sosyalist dünya için, onur verici bir zafer, emperyalizm ve ulusal burjuvazi için ise, utanç verici bir yenilgiydi.

Bu tarihsel an için, devrimin önderi Fidel Castro şunları söylüyor : «mücadelemiz kaçınılmaz olarak, saf ulusal niteliğini ve olanaklarını kaybediyordu ve dünya devrimci hareketiyle kaderini birleştiriyordu. Devrimden sonra ayakta kalmak, yalıtılmış, zayıf, küçük ve tek başına bir ülke için olanaksızdı. Aynı zamanda sömürge sistemi altında, geçen yüzyılın liberal ilkelerinden esinlenen, ulusal kurtuluş hareketinin sınırlarını aşamayan devrimimizin içeriği, kapitalizm geliştikçe ve ülkede işçi sınıfı ortaya çıktıkça, sosyal bir devrim doğrultusunda hareket etmek zorundaydı. Ulusu emperyalist hakimiyetinden kurtarma görevine, şimdi kaçınılmaz olarak, bir de toplumumuzda insanın insan tarafından sömürsünü ortadan kaldırma görevi eklenmişti. Her iki hedef, tarihsel sürecimizin zaten ayrılmaz bir parçasıydı.» (9)

1959—1961'lerde Küba gibi bir ülkenin tarihsel koşullarında, devrim kendisini ulusal burjuvazinin egemenliğinde, kapitalist sömürüyü koruyarak, yalnızca ulusal kurtuluşla yetinemezdi. Bu tavır, hem emekçi halkın yıllar boyu süren yiğit ve özverili mücadelesine ihanet hem de devrimin geleceğini karartmak demektir. Bu noktada durmak, gerilemek, devrime ihanet, karşı—devrime davetiye çıkarmak demektir. Artık, ulusal kurtuluşla (burjuva demokratik devrimle), toplumsal kurtuluşun (sosyalist devrimin) birbirine geçtiği, birbirinden ayrılmaz bir bütün oluşturduğu hiç kimsenin yadsıyamıyacağı bir şekilde ortada idi. Ve Küba halkı, enternasyonalist dayanışmadan da güç alarak, gündeme gelen tarihsel görevini dört elle kucakladı ve gereğini

tam olarak yaptı. Kaybeden, emperyalizm ve ulusal burjuvazi, kazanan ise, Küba halkı ve dünya sosyalist sistemiydi.

SONUÇ

Yazımızda, Küba devriminin tarihsel gelişim sürecini ve devrimden çıkarabileceğimiz ideolojik dersleri ortaya koymaya çalıştık.

Küba devrimini anlayıp kavramak demek, onu olduğu gibi, bir «model» olarak alıp, başka bir ülkede kopyasını yapmaya kalkmak demek değildir. Çünkü Küba devrimi, başka bir ülkede tekrarlanamayacak nitelikte, ayıncı koşullarda gerçekleştirilmiştir. Bu anlamda, bilimsel sosyalistler, düşlerle gerçekleri birbirinden ayırmasını çok iyi bilirler. Bu nedenle bilimsel sosyalistler Küba devrimine, örnek bir mücadele diyebilirler, ama taklit edilmesi, örnek alınması gereken bir mücadele demezler. Böylesi bir hayal, değerli ve yiğit birçok devrimcinin hayatına malolabilir, hatta olmuştur. Bu düş, Meksika, Bolıvyaya, Guatemala, Şili, Peru ve diğer ülkelerde hayal kırıklığı ve acı sonuçlar yarattığı gibi, burjuvazinin, mevcut siyasal ortamı daha da geriye götürmesine «gerekçe» olmuştur.

Küba devriminden çıkardığımız dersleri gruplarken, en başa siyasal örgüt (parti) konusunu almıştık. Bu noktanın üzerinde bir parça daha durmakta yarar var. Çünkü, siyasal örgüt (parti) olmadan, mücadeleyi başlatıp, sürdürmek ve zafere götürmek mümkün değil. Bir ülkede siyasal örgüte dayanmadan, siyasal mücadele verilemeyeceği gibi, enternasyonalist dayanışmayı gerçekleştirip, devrimleri kesintisiz olarak, ardarda yapmakda olanaksızdır. Bu Leninist tez, Küba devriminde, Küba'lı devrimciler tarafından doğrulanmıştır.

Siyasal mücadele için, siyasal önderlik zorunlu ve gereklidir. Ama böylesi bir siyasal önderlik nedir ve nasıl olmalıdır? Küba deneyine bilim dışı kuramlarla yaklaşan küçük burjuva yazar—düşünürler, siyasal önderliğin, iktidar ele geçirildikten sonra doğduğunu, oluşumunun ise, «silahlı mücadelenin bir sonucu» gerçekleştiğini iddia ederler. Onlara göre, «askeri önderlik, siyasal önderliğe göre öncelik» kazanmaktadır. «Gerilla gücünün, oğulcuk halindeki parti» olduğunu söylerler. Ve bu bilim dışı yaklaşımlarını da, Küba devriminin getirdiği, çarpıcı bir yenilik olarak sunmaya çalışırlar. Özellikle Regis Debray, halk savaşını sonuna kadar götürmek isteyen her hangi bir gerilla hareketinin, tartışmasız siyasal öncüler olduğunu öne sürmektedir. Ona göre, parti halk ordusunun değil, halk ordusu partinin çekirdeği olmalıdır. Gerilla da, çekirdek halindeki siyasal öncü-

dür. Ancak bunun gelişmesinden «gerçek bir parti» doğar. Debray, «Devrim İçinde Devrim» adlı yapıtında bu tezleri geliştirmeye çalışıyordu. Ama Debray'ın bilim dışı yaklaşımları pek çok kimseyi etkileyemedi. Etkilenenler ise bu «teorilerin» yanlışlığını ve geçersizliğini, kimi zaman hayatlarını yitirmek pahasına, pratikte gördüler. Zaten Debray'da daha sonra bu «görüşlerin» yanlışlığını ve geçersizliği farkedip özeleştirisini yapmıştır.

Gerek Latin Amerika'daki ve gerekse diğer ülkelerdeki siyasal mücadeleler, bilim dışı tüm yaklaşımları, doğrulayıp, tam tersine yürütmektedir. Örneğin, Çin'de Kızıl Ordu'yu yaratan ve sonra Halk Kurtuluş Ordusuna dönüşen siyasal öncü, Komünist Partisi idi. Malaya'da İngiliz emperyalizmine karşı verilen mücadelede, Malaya Kurtuluş Ordusu'nu, Malaya Komünist Partisi yaratmıştır. Vietnam'da Fransızlara, Japon'lara ve ABD'ye karşı mücadele eden güçleri yaratan Komünist Partisi idi. Angola'da, Mozambik'de, Gine—Bissau'da, siyasal örgütü (partiyi) kuran, silahlı güçler değil, silahlı güçleri kuran, siyasal örgüttür. Küba'daki gelişmeler de bu ülkelerdekinden değişik olmamıştır. Burada da silahlı mücadeleyi başlatan, siyasal bir grupdu. Küba gerillaları, Küba komünistleri ve PSP (Sosyalist Halk Partisi) mücadele içinde ayrılmaz bir bütündüler. Bu siyasal güçlerle, silahlı savaşçıların birliği, Küba Komünist Partisini yarattı.

Dünyanın şurasında veya burasında, emperyalizme ve burjuvaziye karşı, verilen silahlı mücadelenin, gerici güçler tarafından yenilgiye uğratılıp, geriletilmesinin en önemli nedeni, yeterli ve ciddi bir siyasal hazırlık ve örgütlenme yapılmadan, halkın desteği sağlanmadan ve gerekli malzeme temin edilmeden mücadeleye başlanılmasıdır. Buna, enternasyonalist dayanışmanın ihmal edilmesini de katabiliriz.

Emperyalizme ve burjuvaziye karşı verilen mücadelenin, siyasal ve askeri önderliğinin tek olduğu yolundaki Leninist tez yadsınamaz. Bilimsel sosyalizmden kaynaklanan bu tezi geçersiz kılabilen bir tek örnek bile yoktur. Ve olamaz da. Siyasal örgüt (parti), mücadeleyi, sivil, siyasal, askeri, ideolojik ve ekonomik alanlarda yürütür ve yönlendirir. Sosyalist devrimler pratiğine yeni ve ilginç her katkı, bu Leninist tezi «geçersiz kılmak» değil, tersine zenginleştirip geliştirir.

Küba devriminden bilimsel sosyalistler çok önemli dersler çıkarırken, emperyalist güçler de kendi açılarından dersler çıkarmışlar-

dır. Bu gerçeği görmezlikten gelemeyiz. Emperyalist güçler, teknolojik ve stratejik yanları ağır basan yeniliklerle, devrimci mücadeleleri bastırma yöntemleri geliştirmeye çabalamaktadır. Özel helikopterler, halk savaşçıları sistematik çevirme yöntemleri, kırsal alanda oturanları zorla toplama kamplarına sürüp, halk savaşçıları ile ilişkilerini kesme, halk savaşçıları sınırlı bir alanda tecrit edip, daha sonra özel olarak eğitilip yetiştirilmiş birliklerle izleme, köylülerin arasına ajanlar sokup, halk savaşçıları ile ilişkilerini bozmaya çalışma, hep bu yönde geliştirilen yöntemlerdir.

Tüm bunlara rağmen, halkların emperyalizme ve burjuvaziye karşı mücadelesi engelenememektedir. Belki bu yeni yöntemler mücadeleyi biraz duraksatıp veya biraz geriletebilir. Fakat, halklar, er ya da geç, şu ya da bu yoldan, ama mutlaka bir gün sosyalizme varacaklardır. Yine de tarihin bu şaşmaz doğrusu, sosyalistleri, emperyalist güçler tarafından geliştirilen yeni yöntemleri yakından izleyip, mücadelelerini bunlara göre yeniden gözden geçirmekten alıkoymaz. Böylesi bir ihmâl, mücadelede duraksamalara, gereksiz ve zamansız kayıplara neden olabilir.

- (1) Wright Mills, *Dinle Yankee*. Çev: İnci Özgüden—Doğan Özgüden (Ant Yayınları : İstanbul, Haziran 1969), s. 21, 22.
- (2) *Devrimler ve Karşı-Devrimler Tarihi Ansiklopedisi*. (Gelişim Yayınları: İstanbul, 1975). s. 97.
- (3) *Küba Komünist Partisi 1. Kongresi*. Çev: Nahit Tören (Sorun Yayınları. İstanbul, Nisan 1977), s. 28.
- (4) Jack Woddis, *Yeni Devrim Teorilerinin Eleştirisi*. Çev.: Turhan Taylan İkinci kitap. (Bilim Yayınları: İstanbul, Kasım 1975), s. 76.
- (5) *Barış ve Sosyalizm Sorunları*. (Ürün Yayınları: İstanbul, Ocak 1979). s. 5.
- (6) J. Woddis, aynı kaynak, s. 37.
- (7) *Barış ve Sosyalizm Sorunları*. (Ürün Yayınları: İstanbul, Ocak 1979). s. 15
- (8) *Küba Komünist Partisi 1. Kongresi* s. 45.
- (9) Aynı kaynak, s. 16.

TÜSTAV

SOSYALİST İKTİDAR SÖZLÜĞÜ

ANTONIO GRAMSCI

İtalyan Komünist Partisi'nin kurucularından olan Antonio Gramsci, 1891 yılında İtalya'nın Sardinya adasında yoksul bir köylü çocuğu olarak dünyaya geldi. Koşullar, onu küçük yaşta çalışmaya zorladı. Ama bu arada eğitimini de sürdürdü. Lise tahsilini tamamladıktan sonra, bir burs kazanarak Torino Üniversitesi'ne devam etti.

Kırsal yaşama ilişkin gözlemlerle dolu Gramsci, bu kez Torino gibi bir işçi merkezinde daha değişik bir dünya ile karşılaşyordu. Torino'da kısa bir süre sonra İtalyan Sosyalist Partisi'ne üye oldu. Tüm Batı Avrupa ülkelerindeki sosyalistler arasında, 1917 Devrimine ve sürmekte olan savaşa ilişkin tutumla birlikte başlayan ayrışma süreci, İtalya'daki harekete de damgasını vurdu. Gramsci ile daha sonra yıllarca İtalyan Komünist hareketini yönetecek olan Palmiro Togliatti, reformizmden kopuşun İtalya'daki önderleri arasındaydılar.

İtalyan Sosyalist Partisi'nin sağ tutumunu sürdürmesi üzerine Gramsci, Togliatti ve arkadaşları 1919'dan başlayarak, bilimsel sosyalist çizgideki Ordine Nuovo (Yeni Düzen) gazetesini çıkarmaya başladılar. «Ordine Nuovo», tüm Batı Avrupa'da gerçek Marksistlerin reformizmden kesin kopuşu ile yakından ilgilenen Lenin ve III. Enternasyonal'in özel övgüsünü kazanmış, bu gazetenin ideolojik içeriği ve politik tutumu, örnek olarak gösterilmiştir.

Gramsci'nin ilginç yanlarından biri de, sosyalist hareketi egemenliği altına alan sağ ve reformist çizgiden kopuşu sağlayabilmek için, bir süre «sol»la işbirliği yapmayı önermesi, bunu pratikte de uygulamasıdır. 1921 yılında Rusya'ya giden Gramsci, burada Lenin'le de tanışma ve konuşma olanağı bulmuştur. Gramsci'nin kırsal kesim ve köylülük konusundaki ilginç gözlemleri ile İtalya'da yeni yeni filizlenmeye başlayan faşist harekete ilişkin değerlendirmeleri Lenin'in özellikle ilgisini çekmiştir.

Gramsci ve Togliatti'nin önderliğindeki İtalyan Komünistlerinin Sosyalist Parti'den kesin olarak kopuşları, 1921 yılında Li-

vornode yapılan kongre sonunda gerçekleşmiştir. Sosyalist Parti kongresi sırasında, 200 kadar delege «Enternasyonal»i söyleyerek salonu terketmiş, bu delegeler başka bir salonda kendi kongrelerini toplamışlardır. Bu olay, İtalyan Komünist Partisi'nin kuruluşu olarak nitelendirilir.

Gramsci, daha sonra, 1923 yılında Avusturya'da L'Unita gazetesini çıkartmaya başlıyor. Gramscinin bu dönemdeki ideolojik faaliyetinin eksenini sağ çizginin eleştirisi, kendiliğindencilığe ve ekonomizme karşı verilen amansız mücadeledir. İtalyada faşist hareketin giderek etkinliğini artırması, genel olarak işçi hareketini etkilemekle birlikte, özel olarak Gramsci'yi hedef alan girişimlerin de artmasına yol açıyor. 1926 yılında Komünist Partisi yasaklanırken 8 Kasım 1926'da Gramsci de tutuklanacak, 20 yıl hapse mahkum edilecektir.

Gramsci 1926'dan, öldüğü 1937 yılına dek 11 yılını hapisnede geçirecektir. Ancak Gramsci ölçüsünde, kötü mahpusluk koşullarında böylesine üretken kalabilen bir başka işçi sınıfı devrimcisi bulmak çok güçtür. Gramsci'nin Bari hapisanesindeki çalışmaları çiltler tutmaktadır ve bunların tümü teorik zenginliğinin ve derinliğinin yanısıra, söz konusu koşullar dikkate alındığında, güçlü bir iradenin ve yıkılmazlığın ürünüdür. Bünye olarak zayıf bir insan olan Gramsci, koşullara ve hastalanmasına rağmen çalışmalarını sürdürmüş, geriye dünya işçi sınıfı hareketinin bugün de yararlandığı değerli çözümler bırakmıştır.

Antonio Gramsci 1937 yılında öldü. Mahpusluğu sırasında ürettikleri, yakınları tarafından kaçırıldı. Gramsci'nin bu çalışmaları daha sonra çeşitli biçimlerde ödüllendirilecektir. Ama hiç kuşkusuz Gramsci'nin bu sarsılmaz iradesinin aldığı en büyük ödül, isminin bugün de tüm dünyada saygı ile anılması, çalışmalarının ışık tutucu niteliğini bugün de korumasıdır.

Gramsci'nin bilimsel sosyalizme en özgün katkıları, aydınlar, felsefe, politik hareket konusunda yaptığı çözümlerden oluşmaktadır. Bu üç alandaki derinlemesine çözümleri, Gramsci'nin ekonomizm ve kendiliğindencilığın amansız bir düşmanı olarak sivrilmesine olanak tanımaktadır. İtalyan idealist filozoflarının eleştirisi ile politik hareket konusundaki çözümlerinin bütünleşmesi, Gramsci'hi, Lenin'in 1917 Devrimi ile dünya işçi sınıfı hareketinde yaygınlaştırmaya çalıştığı anlayışın en güçlü teorik destekçilerinden biri konumuna getirmiştir. 1922 yılında III. Enternasyonal yönetimine de seçilen Gramsci, işçi sınıfı önderleri arasında özel ve saygın bir yere sahiptir.

1921 yılında Devrim Rusya'sında iken Lenin'le görüşmesi sırasında söylediği bir söz, Lenin'in özellikle dikkatini çekmiştir. Sardinya köylülerinin bir deyişinden hareketle Gramsci politika içinde geçerliliği olan «ot olursan keçiler bile seni yer» sözünü anımsattığında, belki de kendi geleceğini bilmeden özetliyordu.

Gramsci «ot» olmadı. Olmadığı için de, keçiler bir yana, faşist İtalya'nın cellatları bile tüketemediler. Dört duvar arasında üretlikleri, Gramsci'nin kişiliğinde işçi sınıfı militanlarının faşist cellatlara verdiği bir ders, indirdiği bir şamardır.

FÜTÜRİZM (İtalyan)

1900—1914 yılları arasında İtalyanın düşün ve politika alanında geçirdiği hareketli dönemin bir ürünü olarak, Croce'nin yıllardır süregelen idealist öğretilerine, Giolitti'nin sosyal demokrasisine ve Hristiyan hümanizmine karşı tepki olarak gelişen, reaksiyoner bir akımdır. Öncülüğünü F.T. Marinetti'nin yaptığı bu akım, ilk bildirisini 20 Şubat 1909'da yayınlamıştır. Thales için mülak olan «su», Heraclitus için «ateş» Marinetti için ise «sürat»dir. Fransa, İngiltere, Almanya gibi ülkelerde gözlenen sosyo—ekonomik gelişmeler karşısında birçok nedenden dolayı geri planda kalan İtalya'nın o zamana dek süregelen özlemi, düşlediği uygar yaşam «eski Roma uygarlığı»nın yeni bir biçimi idi. Geçmiş çağların uygarlığına yönelen özlemin çıkmazında İtalya yeni arayışlara yöneldi. Şiir, mekanik, bilim ve yaşamın birbirine geçtiği, karmaşık bir öz taşıyan Fütürizm, bir dönem İtalya'nın çıkış roktası olmuştur. Endüstriyel dinamizmi, emek gerçekliğini gözardı ederek makinanın yüceltilmesini temel alan bu akım, «Manifesto del Futurismo» da «...son hızla giden bir otomobil» in «Nike heykelinden çok daha güzel» olduğunu söylüyordu. Fütürizm başlangıcından beri İtalyan nasyonalizmini (faşizmini) de içermiştir. 1909'da yayınlanan bildiride aynen şöyle söylenir : «... biz fütüristlerin bir tek programı vardır: onur, gelişme ve İtalyan milletinin gücü.....». Marinetti ise 10 Mart 1909'da Trieste'de şöyle bir konuşma yapar : «Evet, özgürlük. Fakat istediğiniz tüm özgürlükler ve yükselme ancak milletın çıkarlarıyla uyduğu sürece geçerlidir.» Dönemin diğer fütüristleri de Boccioni, Carra, Russolo, Balla ve Severini'dir. Daha sonra katılanlar ise Soffici ve Pappini'dir.

TÜSTAV

